

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**KÜRESEL VE BÖLGESEL İLİŞKİLER ZEMİNİNDE
DARFUR SORUNU**

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan: **İbrahim ACAR**

İSTANBUL, 2010

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**KÜRESEL VE BÖLGESEL İLİŞKİLER ZEMİNİNDE
DARFUR SORUNU**

(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan:
İbrahim ACAR
Öğrenci No: 080771014

Danışman:
Prof. Dr. Mithat BAYDUR

İSTANBUL, 2010

YEMİN METNİ

Sunduğum Yüksek Lisans Tezimi, Akademik Etik ilkelerine bağlı kalarak hiç kimseden akademik ilkelere aykırı bir yardım almaksızın bizzat kendimin hazırladığına and içerim.. .../.../...

Aday: **İbrahim ACAR**

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

22.09.2010

Enstitümüz *Uluslararası İlişkiler* Anabilim dalı *Uluslararası İlişkiler* Bilim dalı yüksek lisans öğrencilerinden 080771014 numaralı *İbrahim ACAR*'ın "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**KÜRESEL VE BÖLGESEL İLİŞKİLER ZEMİNİNDE DARFUR SORUNU**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 31.08.2010 tarih ve 2010/21 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (8.0) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında *oyçokluğu/oybirliği* ile *Kabul/Red veya Düzeltme* kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
PROF.DR. MİTHAT BAYDUR

ÜYE
YRD. DOÇ.DR. MUZAFFER ÜREKLİ

ÜYE
YRD. DOÇ.DR. SEFER GÜMÜŞ

KÜRESEL VE BÖLGESEL İLİŞKİLER ZEMİNİNDE DARFUR SORUNU

Tezi Hazırlayan : İbrahim ACAR

Özet

Yüzyıllardır iç içe yaşamış ve adeta etnik kimliklerini unutmuş olan Darfur'daki kabileler, ekonomik zorluklar yüzünden ortaya çıkan çıkar çatışmalarını ciddi boyutlara ulaşmadan çözebiliyorlardı. Ancak, son onyıllarda, kaynakların elde edilmesi ve kullanılması taraflar için hayatta kalıp kalmama mücadelesine dönüştü. Çünkü giderek artan nüfus nedeniyle ihtiyaçların da artmasına karşın, kaynakların ekolojik nedenlerle daralması, geçim kaynağı toprak olan bölge insanını kıtlık ve açlık ile karşı karşıya getirdi. Bu da arazi ve su paylaşımı üzerindeki çatışmaların sıklığını ve boyutunu artırmaya başladı.

Merkezi hükümetler tarafından da ihmal edilen bölge insanları arasında çıkan problemler, bölgesel ve küresel odakların devreye girmesi ile alevlendi ve 2003 yılı ilkbaharında isyan hareketlerine dönüştü. Sınırlı, yerel boyutlarda başlayan sorun giderek etnik ve siyasal boyutlar da kazandı. Sorunu doğru teşhis edemeyen merkezi hükümet, isyanları silahla bastırmaya çalıştı. Bu arada isyancı grupları destekleyen kabilelere saldıran Cancevid çetelerinin cinayetlerine de göz yumdu. Sonuç tam bir insani felaket durumudur: Topluca öldürülen onbinlerce masum insan, köyleri basılıp evleri yakılan, talan edilen, göçe zorlanan milyonlarca sivil, tecavüze maruz kalan kadın ve çocuklar, açlık, hastalık ve sefalet!

Sudan Hükümeti felaketin boyutunu görmezden gelmeye ve gözlerden kaçırmaya çalışmaktadır. İsyancı gruplar da sorunun çözümüne katkıda bulunmak yerine, durumu istismar etmekte, bölgedeki sivillerin mağduriyetini uluslararası arenada kendilerine siyasal ve parasal destek sağlayan bir kaynak haline getirmektedirler. Küresel güçler için ise bölgedeki insani durum, bölgeye yönelik planların uygulanması için bir araçtır. Dolayısıyla insani durum ne kadar kötü olursa o ölçüde Sudan'a müdahale ve yaptırım meşrulaşacaktır.

Darfur Sorunu, yerel nedenlerle ve bölgesel teşviklerle başlamış olsa da, bir krize dönüştürülerek, yaygınlaştırılması ve devamının sağlanması küresel aktörlerin planlarına uygun olarak verdikleri destek ve yönlendirmeler sayesinde olmuştur. Dolayısıyla, sorunun çözümü de küresel ilişkiler zemininde mümkün olabilecektir.

Sudan, petrol, doğalgaz ve diğer doğal kaynaklar açısından zengin rezervleriyle ve Afrika kıtasındaki jeostratejik konumu itibarıyla küresel güç planlamaları için anahtar bir konumdadır. Bölgeyi ve Afrika'yı kontrol edebilmek için Sudan'ı kontrol etmek gerekir. Bu stratejik konumu ne yazık ki, Irak ve Afganistan halkları için olduğu gibi Sudan halkı için de bir talihsizlik unsuru olmuştur.

Anahtar kelimeler: Çatışma, İsyan, İnsani Kriz, Küresel Güç, Çözüm, Jeostratejik Konum.

THE STUDY OF DARFUR PROBLEM ON THE BASIS OF GLOBAL AND REGIONAL RELATIONS

Presented By: Ibrahim ACAR

Abstract

For centuries, the people of Darfur were living together as if they forget their tribal and ethnic origins. Any problems arising from the ecological or economical difficulties were to be solved within the society without they reach to greater volumes. But in the recent decades, because of the climate changes and droughts the scarcity of land and water increased as to the parallel increase of population and thus need to land and water. Here then, conflicts on the use of scarce resources get more serious and more often.

The problems were neglected by the central government and this atmosphere were very suitable for the external interventions. Starting as the limited and local conflicts among the tribes, now problems got ethnical, political dimensions. By the contributions of regional and global powers the conflict were evaluated to the extent of insurrections in the spring of 2003. The Sudanese government could not identify the problem correctly neither could solve the problem when it was smaller. They have tried to solve the problem by the use of army and accepted the contribution of some other armed groups named Janjaweds. The result was the killing of tens of thousands of civilians, burned villages, displaced millions of people and raped women, and children. Following these we see a humanitarian disaster in which people are starving to death, bad health conditions, lack of minimum requirements for human life.

The Government of Sudan is either disregarding the humanitarian problem or trying to hide it. Unfortunately, the rebelling groups do not care much about the problems of their people but instead trying to get benefit from the situation for acquiring external political and monetary support. The global actors also do not care much about the humanitarian crises. They, also, are using these dramatical situations as the tools to persuade the international public opinion for the need of intervention to Darfur region by army to solve the problems.

The Darfur Problem is not any more a local or regional problem but, although the victims are the local population, it is a game played by global actors. Each of parties fighting in Darfur are supported by different global powers. Thus the solution could be reached on the bases of global international relations.

Sudan now, In the global power politics, with its geostrategical position, rich natural resources and land, is in the key position for controlling the region even the African continent. This strategical status has become a misfortune for the Sudanese people similar to the people of Irak and Afghanistan.

Key Words: Conflict, Insurrection, Humanitarian Crises, Global Power, Solution, Geostrategical Position.

İÇİNDEKİLER

Yemin Metni	
Jüri Sayfası	
Türkçe Özet ve Anahtar Kelimeler	
İngilizce Özet ve Anahtar Kelimeler (Abstract)	
Haritalar Listesi.....	VI
Kısaltmalar	VII
GİRİŞ.....	1

I.BÖLÜM DARFUR SORUNU'NUN BOYUTLARI

1- TARİHSEL BOYUT.....	3
1.1 Sudan'da Tarihsel Süreç.....	3
1.1.1 Osmanlı-Mısır Dönemi:.....	3
1.1.2 Mehdi Dönemi :.....	3
1.1.3 Mısır-İngiliz Ortak Yönetimi (Condominium) :.....	4
1.1.4 Bağımsızlık :.....	4
1.1.5 Cafer Numeyri Dönemi :.....	7
1.1.6 Hasan El Tur abi Dönemi:.....	7
1.1.7 Ömer El Beşir Dönemi :.....	8
1.2 Darfur'da Tarihsel Süreç, Darfur Sultanlığından Günümüze:.....	9
1.2.1 Darfur Sultanlığı :.....	9
1.2.2 Osmanlı-Mısır Yönetimi :.....	10
1.2.3 Mehdi Dönemi :.....	10
1.2.4 Sultan Ali Dinar Dönemi :.....	10
1.2.5 Mısır- İngiliz Ortak Yönetimi	11
1.2.6 Bağımsızlık'tan 2003'e Kadar Olan Dönem.....	11
1.2.7 2003'ten Sonrası :.....	12
1.2.7.1 2003 yılı:.....	12
1.2.7.2 2004 yılı:.....	13
1.2.7.3 2005 yılı:.....	13
1.2.7.4 2006 yılı:.....	13
1.2.7.5 2007 yılı:.....	13
1.2.7.6 2008 yılı:.....	14
1.2.7.7 2009 yılı:.....	14
1.2.7.8 2010 yılı:.....	14
2. SOSYO-KÜLTÜREL BOYUT	15
2.1. Toplumsal Yapı, Etnik ve Demografik Durum:.....	15
2.1.1 Sudan	15
2.1.2 Darfur.....	15
2.2 Kabilecilik ve Kabileler.....	17
2.2.1 Kabilecilik:.....	17
2.2.2 Kabileler:.....	19
2.2.2.1 Afrika Kökenli Kabileler:.....	19
2.2.2.2 Arap - Afrika Karışımı Olan Kabileler:.....	19
2.2.2.3 Arap Kökenli Kabileler:.....	20
2.3 Dini Yapı ve Tarikatlar.....	21

3. SİYASAL BOYUT.....	21
3.1 Politik ve İdari Yapı :.....	21
3.2 Sudan Merkezi Yönetimlerinin Darfur Yerel Yönetimleri ile İlişkileri:.....	22
4. JEOPOLİTİK BOYUT:.....	24
5. EKONOMİK BOYUT:.....	25
5.1 Bölgelerarası Gelir Dağılımı:.....	26
5.2 Arazi - Su Kaynaklarının Kullanımı Ve Hakura Sistemi:	26
5.2.1 Hakura Sistemi:.....	26
5.3 Demografik ve Ekolojik Değişimler:	27
5.4 Zengin Maden Yatakları:.....	28
6. İNSANİ BOYUT, DARFUR'DA İNSANİ KRİZ:	28
6.1 Genel Durum.....	28
6.1.1 Öldürme Olayları:.....	28
6.1.1.1 Adi Cinayetler:.....	28
6.1.1.2 Siyasi Cinayetler:.....	29
6.1.1.3 Katliamlar ve Yansımaları:.....	29
6.1.1.3.1 “Darfur’ da Olup Biten Soykırımdır” Diyenler:	29
6.1.1.3.2 “Darfur’da Önemli Bir Sorun Yok” Diyenler:.....	29
6.1.1.3.3 “Darfur’daki “Katliamlar” “ Soykırım” Olarak Tanımlanamaz Diyenler:.....	29
6.1.2 Tecavüzler:	30
6.1.3 Açlık:.....	30
6.1.4 Salgın Hastalıklar:.....	30
6.1.5 Yurtlarından Sürülen İnsanlar:.....	30
6.2 İstatistiksel Bilgiler:	30
6.2.1 Can Kaybı Bilgileri:.....	31
6.2.2 Tecavüz’e Maruz Kalanlara İlişkin Bilgileri:.....	33
6.2.3 Çocuk Hakları İhlallerine İlişkin Bilgiler:.....	33
6.2.4 Yurtlarından Sürgün Edilen İnsanlara İlişkin Bilgiler:.....	33
6.3 Çeşitli Kaynaklardaki İstatistiksel Bilgilerin Farklı Olmasının Nedenleri:.....	34
6.3.1 Somut ve Bilimsel Tespitlerin Yapılamaması:.....	34
6.3.2 Elde Edilen Bilgilerin Doğru Analizlerinin Yapılmaması:.....	34
6.3.3 Tecavüz Mağdurlarının Durumu Bildirmemeleri:.....	34
6.4 Tarafların, İnsani Yardım Kuruluşlarına Karşı Tutumu:.....	35
6.4.1 Sudan Hükümeti Açısından İnsani Yardım Kuruluşlarını Engelleme Çabalarının Olası Nedenleri:.....	35
6.4.2 İsyancı Gruplar Açısından İnsani Yardım Kuruluşlarını Engelleme Çabalarının Olası Nedenleri.....	35

II.BÖLÜM

DARFUR SORUNU'NUN BÖLGESEL VE KÜRESEL GÜÇ DENGESİNDEKİ YERİ, TARAFLARI VE AKTÖRLERİ

1. DARFUR SORUNU'NUN BÖLGESEL VE KÜRESEL GÜÇ DENGESİNDEKİ YERİ:.....	36
---	----

2. DARFUR SORUNU'NUN TARAFLARI VE AKTÖRLERİ:	37
2.1. Yerel Aktör ve Taraflar:	37
2.1.1 Sudan Devleti:	37
2.1.2 İsyancı Gruplar:	38
2.1.2.1 Sudan Kurtuluş Ordusu (SLA):	38
2.1.2.2 Adalet ve Eşitlik Hareketi (JEM) :	39
2.1.2.3 Hasan El Turabi ve Darfur Sorunu:	39
2.1.3 Cancevidler:	40
2.1.4 Diğer Gruplar:	43
2.1.4.1 Çatışmaların Tarafı Olan Diğer Gruplar:	43
2.1.4.1.1 Reform ve Gelişim İçin Milli Hareket (NMRD):	43
2.1.4.1.2 Batı Sudan Devrimci Güçler Birliği (ARFWS):	43
2.1.4.1.3 Demokratik Devrim Konseyi (CDR) :	43
2.1.4.1.4 Bölge Devrim Konseyi (FRC) :	43
2.1.4.1.5 G19 :	44
2.1.4.1.6 Büyük Sudan Kurtuluş Hareketi/ Ordusu (GSLM/A) :	44
2.1.4.1.7 Milli kurtuluş Cephesi (NRF) :	44
2.1.4.1.8 Halk Gücü Birliği (PFT) :	44
2.1.4.1.9 Sudan Federal Demokratik Birliği (SFDA) :	44
2.1.4.2 Çatışmalarda Taraf Olmayan Diğer Gruplar:	44
2.1.5 Sudan ve Darfur Halkı:	44
2.2 Bölgesel Taraf ve Aktörler:	45
2.2.1 Eritre:	45
2.2.2 Çad:	46
2.2.3 Libya:	46
2.2.4 Mısır:	48
2.2.5 Nijerya:	50
2.2.6 Etiyopya:	50
2.2.7 Orta Afrika Cumhuriyeti:	51
2.2.8 Kenya:	51
2.2.9 Afrika Birliği:	51
2.2.10 Arap Ligi:	51
2.3 Küresel Taraf ve Aktörler:	52
2.3.1 Amerika Birleşik Devletleri (ABD):	52
2.3.2 Çin:	53
2.3.3 Rusya:	53
2.3.4 Avrupa Birliği (AB):	53
2.3.5 İsrail ve İsrail Yanlısı Örgütler:	54
2.3.6 Türkiye:	55
2.3.6.1 Cumhuriyet Öncesi Dönem :	55
2.3.6.2 Türkiye Cumhuriyeti Dönemi:	56
2.3.7 İslam Konferansı Örgütü – İKÖ:	58
2.3.8 Birleşmiş Milletler (BM) ve Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM):	58
2.3.8.1 Birleşmiş Milletler (BM) ve Darfur Sorunu :	58
2.3.8.2 Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) ve Uluslararası Ceza Mahkemeleri UCM İlişkisi :	60
2.3.8.3 Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM):	60
2.3.8.3.1 UCM'nin Kurulması ve Çalışmaları:	60
2.3.8.3.2 UCM ve Darfur Sorunu:	61
2.3.8.3.2.1 UCM'nin Darfur'la İlgili Kararları :	62

2.3.8.3.2.2	UCM'nin Darfur'la İlgili Kararlarına Karşı Tepkiler:.....	64
2.3.8.3.2.2.1	BM' nin UCM Kararına Yaklaşımı:	64
2.3.8.3.2.2	Sudan Yönetiminin UCM Kararlarına Tepkisi:.....	65
2.3.8.3.2.3	Darfur'lu İsyancıların UCM Kararına Tepkileri:.....	65
2.3.8.3.2.4	Güney Sudan'ın UCM Kararına Tepkisi:.....	66
2.3.8.3.2.5	Afrika Birliği Ülkelerinin UCM Kararın Tepkileri:.....	66
2.3.8.3.2.6	Arap Ülkelerinin UCM Kararına Tepkileri:.....	67
2.3.8.3.2.7	Türkiye'nin UCM Kararına Yaklaşımı:.....	67
2.3.8.3.2.8	ABD'nin UCM Kararına Tepkisi:.....	68

III.BÖLÜM

KRİZİ SONA ERDİRME ÇABALARI VE SUDAN HÜKÜMETİNİN TUTUMU

1.	BARIŞ GÖRÜŞMELERİ:.....	72
1.1	Bariş Görüşmelerinin Açmazları:.....	72
1.1.1	Barişçil Çözüm İstemeyen Etkin Odaklar:.....	72
1.1.2	Bariş Görüşmelerine Katılan İsyancı Grupların Yapısı ve Temsil Yeteneği:.....	73
1.1.2.1	Örgütlerin İlegal Yapıları:.....	73
1.1.2.2	Örgütlerin Çok Başlı Disiplinsiz Yapıları:.....	73
1.1.2.3	Örgütlerdeki İdeolojik Sapmalar:.....	74
1.1.2.4	Bazı Örgütlerin Sadece Çatışmaya Endekli Olan Yapıları:.....	75
1.1.3	İsyancı Grupları Etkileyen, Yönlendiren Dış Güçler:.....	75
1.1.4	Aracıların Yönlendirmeleri Ve Güven Sorunu:.....	75
1.2	Bariş Görüşmeleri, Gelişmeler Ve Yaşanan Olaylar:.....	76
1.2.1	1.Bariş Görüşmeleri Süreci:.....	76
1.2.2	Ndjamena Ateşkes Anlaşması:.....	76
1.2.3	2.Bariş Görüşmeleri Süreci ve Afrika Birliği Sudan Misyonu AMIS'in Kuruluşu:.....	77
1.2.4	3.Bariş Görüşmeleri Süreci Ve Prensipler Deklarasyonu:	77
1.2.5	SLA'nın Bariş'a Sabotajı:	78
1.2.6	4.Bariş Görüşmeleri Süreci:	78
1.2.7	5.Bariş Görüşmeleri Süreci:	78
1.2.8	SLA, JEM Ve Cancevidler'in Bariş Karşı İşbirliği:	79
1.2.9	6.Bariş Görüşmeleri Süreci:	80
1.2.10	Bariş Anlaşması:	80
1.2.11	Yeni Bariş Arayışları ve UNAMID'in Kurulması:.....	80
1.2.12	Sudan Hükümeti Tek Taraflı Ateşkes İlan Etti:.....	80
1.2.13	Doha Bariş Görüşmeleri ve Mutabakat:.....	81
2.	SUDAN HÜKÜMETİ'NİN BARIŞ'A YÖNELİK TUTUMU:.....	81
2.1	Nisan 2003 Öncesi Girişimler:.....	81
2.2	Bariş Görüşmelerinde Sudan Hükümetinin Tutumu:.....	81
2.3	Sudan Hükümetinin Darfur Sorununun Çözümüne İlişkin Aldığı Tedbirler:.....	82
2.3.1	İnsan Hakları İhlallerini Araştırma Komisyonu:.....	82
2.3.2	Kadın Ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Önlenmesi Komitesi:.....	82
2.3.3	BM İle İnsan Haklarına İlişkin İşbirliği:.....	82
2.3.4	Hükümet'in Açıkladığı Sorununun Çözümüne İlişkin Önlemler Paketi:.....	82
2.3.4.1	Çözüm Seferberliği Talimatı:.....	82
2.3.4.2	İnsan Hakları Özel Mahkemesi:.....	82
2.3.4.3	Yeni Bir Polis Gücü:.....	82

2.3.4.4	Bölge Tarımına İlişkin Önlemler:	83
2.3.4.5	Sağlık Seferberliği:	83
2.3.4.6	Güvenli Eve Dönüş İçin Önlemler:	83
2.3.4.7	Milli Diyalog Konferansı:	83
2.3.5	Alınan Tedbirlerin Uygulanması:	83

IV.BÖLÜM DARFUR KRİZİNİN GELECEĞİ VE OLASI SONUÇLARA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

1- ÇÖZÜMSÜZLÜK DURUMU, ÇATIŞMALARIN DEVAM ETMESİ VE BU DURUMU İSTEYEN ODAKLAR:	84
1.1 İsyancı Grupların Lider Kadrosu:	84
1.2 Cancevit Ve Benzeri Silahlı Gruplar:	84
1.3 Dış Güçler:	85
1.3.1 Küresel Güçler:	85
1.3.2 Bölgesel Güçler:	85
1.4 Silah Ve Malzeme Tedarikçileri:	85
1.5 Sudan Yönetimi İçerisinde Çatışmaların Devamından Yana Olanlar:	85
1.5.1 Bürokratlar:	85
1.5.2 Politikacılar:	86
2. SUDAN'IN BÖLÜNÜP PARÇALANMASI:	86
3. KALICI BARIŞ VE DEMOKRATİK FEDERAL SUDAN'IN KURULMASI:	86
3.1 Çözüm:	86
3.2 Öneri:	87
SONUÇ:	89

KAYNAKÇA

HARİTALAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
1. Afrika Kıtası Haritası ve Sudan'ın Afrika'daki Yeri.....	5
2. Sudan Haritası.....	6
3. 1994 Yılında 3 Bölgeye Ayrılan Darfur'un Eyalet Sınırlarını Gösteren Harita.....	16
4. Darfur Krizinde Çatışmalardan Etkilenen Nüfus'un Bölgelere Göre Dağılım Haritası.....	32

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.k.	Adı Geçen Kaynak
a.g.m.	Adı Geçen Makale
AI	(Amnesty International) Uluslararası Af Örgütü
AMIS	(African Union Mission In Sudan) Afrika Birliği Sudan Misyonu
ARFWS	(Alliance of Revolutionary Forces of West Sudan) Batı Sudan Devrimci Güçler Birliği
BBC	<i>British Broadcasting Corporation</i>
bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CDR	(Conseil Democratic Revolutionnaire) Demokratik Devrim Konseyi
DLF	(Darfur Liberation Front) Darfur Kurtuluş Cephesi
FRC	(Field Recolutionary Conceille) Bölge Devrim Konseyi
G19	Darfur'da Abdullah Abakir Liderliğindeki 19 kişinin Kurduğu Direniş Örgütü
GAO	(US-Government Accountability Office) ABD-Hesap Verilebilirlik Bürosu
GSLM/A	(Greater Sudan Liberation Movement/Army) Büyük Sudan Kurtuluş Hareketi/ Ordusu
İKÖ	İslam Konferansı Örgütü
JEM	(Justice and Equality Movement) Adalet Ve Eşitlik Hareketi
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
NATO	North Atlantic Treaty Organization-Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NIF	(National Islamic Front) Milli İslami Cephe
NMRD	(National Movement for Reform and Development) Reform ve Gelişim İçin Milli Hareket
NRF	(National Redemption Front) Milli kurtuluş Cephesi
OCHA	(Office Of Coordination Of Humanitarian Affairs) İnsani İşler Koordinasyon Ofisi
PFT	(Popular Forces Troops) Halk Gücü Birliği
Prof	Profesör
SFDA	(Sudan Federal Democratic Alliance) Sudan Federal Demokratik Birliği
SLA-W	(Sudan Liberation Army-Wahid) Sudan Kurtuluş Ordusu Abduvahid Kanadı
SLA-W	(Sudan Liberation Army-M) Sudan Kurtuluş Ordusu Minnawi Kanadı
SLM-A	(Sudan Liberation Movement –Army) Sudan Kutuluş Hareketi-Ordusu
SPLM /A	(Sudan People's Liberation Movement / Army) Sudan Halkının Kurtuluş Hareketi /Ordusu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
UCM	Uluslararası Ceza Mahkemesi
UNAMID	(United Nations-African Union Mission in Darfur) Birleşmiş Milletler- Afrika Birliği Darfur Misyonu
UNİCEF	United Nations Children's Fund) Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNMIS	(Unitad Nationda Mission in Sudan) Birleşmiş Milletler Sudan Misyonu
vd	Ve Diğerleri

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı; Küresel ve bölgesel ilişkiler zemininde Darfur Sorunu'nun nasıl bir araç olarak kullanıldığını tespit etmeye çalışmaktır. Sorunun çıkış nedenlerini, dinamiklerini, süreçlerini ve bir krize dönüştürülmesinin arkasındaki etmenleri araştırmaktır. Krizin yol açtığı "insani felaket"e dikkat çekerken, küresel ve bölgesel "güç"lerin konuya hangi açıdan baktığını anlamaya çalışmaktır. Yapılacak tespitler ışığında krizin barışçıl bir çözüme kavuşmasının önündeki engelleri bulmaya çalışmak, krizin geleceğine ilişkin öngörülebilir bulunabilmektir.

Bu çalışmada, kaynak taraması tekniği ile, konu hakkında yazılmış kitap, dergi, makale, tez, rapor ve haberlerden yararlanılmıştır.

Darfur Sorunu dört bölümde incelenmiştir:

Birinci bölümde; Darfur Sorunu'nun çıkış nedenlerini ve dinamiklerini tespit edebilmek amacıyla; "Sorun"un Sudan ve Darfur bölümleriyle ayrı ayrı olarak tarihsel boyutu, sosyo-kültürel ve siyasal boyutu, jeopolitik boyutu, ekonomik ve ekolojik boyutu üzerinde durulmuştur. Yine, bölgede yaşanan kitlesel kıyımlar, sürgünler ve tecavüzlerle dayanılmaz bir duruma gelen insani krize, "İnsani Boyut" başlığında dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde; Darfur Sorunu'nun küresel ve bölgesel güç dengesindeki yeri konu edilmiştir. Bu kapsamda Darfur Sorunu'nun yerel, bölgesel ve küresel taraf ve aktörleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Yerel taraf ve aktörler olarak; Sudan Hükümeti, isyancı gruplar, silahlı çeteler ve kabileler'in, bölgesel taraf ve aktörler olarak; Komşu ülkeler ile Afrika Birliği ve Arap Ligi gibi örgütlerin ve küresel taraf ve aktörler olarak da; ABD, Çin, AB, İsrail gibi devletlerle, BM ve diğer küresel örgütlerin Darfur Sorunu'ndaki konumu ve rolü incelenmiştir. UCM'nin Darfur'daki soruna ilişkin kararları ve tarafların bu kararlara ilişkin tepkileri de bu çerçevede ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde; Krizi sona erdirmeye yönelik çabalar, barış görüşmeleri süreci, ihlal edilen ateşkes anlaşmaları ve oluşturulan Barış Gücü ile kısmen imzalanan barış anlaşmaları konu edilmiştir. Barış sürecinde yaşanan problemler ve sürecin açmazları ile barışın önündeki engeller irdelenmeye çalışılmıştır. Çatışan taraflar ile harici aktörlerin barış'a yönelik tutumları da bu bölümde kısaca değerlendirilmiştir.

Dördüncü bölümde; Darfur krizinin geleceği ve sonucuna ilişkin 3 olasılık üzerinde durulmuştur: Birincisi; Tarafları tatmin edecek adil ve kalıcı bir çözüm ile Sudan'ın birliğinin korunması, İkincisi; Çözumsuzlük durumu, yani mevcut çatışmaların ve insani krizin devam etmesi, ve Üçüncüsü de Sudan'ın parçalanması olasılıklarıdır. Bu çerçevede çözumsuzlüğü teşvik eden odaklara dikkat çekilmiştir. Bölümün sonunda, yapılan araştırma ve taranan kaynaklar ışığında, Darfur Sorunu'na yönelik çözüm önerileri sunulmuştur.

Çalışmada karşılaşılan en önemli zorluk, taranan kaynakların sayısal çokluğuna karşın bilimsellik ve rasyonellik açısından sorunsuz olanların azlığıydı. Bunun iki temel nedeni vardır:

Birinci Neden: Bilginin kaynağına, yani bölgeye ulaşmadaki zorluklar. Bu durum elde edilen bilgilerin, istatistiksel rakamların ve insani durumun bilimsel olmayan yöntemlerle, manipülasyonlara açık metotlarla elde edilmesi ve elde edilen bu bilgilerin bilimsel bilgi olarak, sağlıklı veri olarak tüm dünyaya servis edilmesi sorunudur.

Örneğin: Rode Island Üniversitesinde 2007 yılında Victoria Goff tarafından hazırlanan “Darfur: Genocide In The 21st Century”, isimli bir doktora tezinde, Darfur’da Cancevid silahlı çetelerinin yaptığı katliamları konu ediyor. Kaynak olarak da; daha önce Cancevid milislerin içerisinde bulunup öldürme olaylarına karışmış olan, şimdi (2007 yılında) Londra’da yaşamakta olan, kimlik bilgileri yazar’da veya alıntı yaptığı kaynakta saklı bulunan bir şahsın anlatımları esas alınmıştır. Bu şahsın anlattıklarına göre katliam ve tecavüz sayıları verilmiş. Ve yine bu şahsın anlatımlarına göre öldürme emrinin nereden alındığı ifade edilmiştir. Buradaki zorluk şudur: Bu şahsın anlattıkları tamamen doğru olabilir, ama tamamen veya kısmen yanlış olma olasılığı da vardır. Ve görünen o ki; birçok eserde bu olasılık gözardı edilmiştir. Çünkü birçok eserde bu kitap kaynak gösterilerek alıntılar yapılmaktadır. Her ne kadar bu anlatılanların doğru olmadığını gösteren deliller elimizde olmasa da anlatımların bilimsel metotlara uymadığının ve doğrulanabilirlikten uzak olduğunun da farkına varabiliyoruz.

İkinci neden: Sudan yönetiminin, araştırmacıların doğru kaynaklara erişimini engelleyen tutumudur. Sağlıklı bilgilerin elde edilmesini engellemekte ve sorgulanabilir olmayan, sağlıklı olmayan kendi bilgilerini servis etmeye çalışmaktadır. Örneğin, 2003 yılından itibaren bölgede öldürülen insan sayısını batılı kaynaklar 300-400 bin civarında olduğunu iddia ederlerken buna karşılık Sudan hükümeti bu rakamların abartılı olduğunu gerçek sayının on binlerle ifade edilebileceğini öne sürmektedir.

Bir varsayım olarak; Darfur Sorunu’nun, yıllardır çözülememesinin en önemli nedenlerinden birisi, sorunun artık küresel güç dengesi hesaplarının bir ögesi haline gelmiş olmasıdır. Bu sorunun, yerel ve bölgesel nedenlerle başlamış olsa da, bir krize dönüştürülerek, yaygınlaştırılması ve devamının sağlanması küresel planlama ve hesapların sonucudur. Dolayısıyla, sorunun çözümü de küresel ilişkiler zemininde mümkün olabilecektir. Bölgedeki giderek daha da kötüleşen insani durum ise, ne yazık ki tarafların fazla umurunda değildir.

I.BÖLÜM

DARFUR SORUNU'NUN BOYUTLARI

1- TARİHSEL BOYUT

1.1 Sudan'da Tarihsel Süreç

Sudan Cumhuriyeti, toplam 2.5 milyon kilometrekare'yi bulan geniş toprakları ile dünyanın toprak genişliği itibariyle 9 uncu, Afrika'nın ise birinci büyük ülkesidir. Nüfusu ise yaklaşık kırk milyondur.¹

Tarihçiler, Sudan tarihinin Milattan Önce 760 yılında kurulmuş olan Kuş Kırallığı'na (MÖ 760 - MS 350) kadar uzandığını, ancak "Modern Sudan Tarihi"nin Osmanlı dönemiyle başladığını ifade ediyorlar.²

Bugünkü duruma ışık tutması açısından "Modern Sudan Tarihi"nin başlangıcından günümüze kadar olan süreci dönemsel başlıklarla iredellemek yararlı olacaktır. Bu dönemleri; Osmanlı-Mısır Dönemi, Mehdi Dönemi, Mısır-İngiliz Ortak Yönetimi Dönemi, Bağımsızlık, Cafer Numeyri Dönemi, El Turabi Dönemi, El Beşir Dönemi olarak özetleyebiliriz.

1.1.1 Osmanlı-Mısır Dönemi

Sudan'ın bugünkü sınırları 19. yüzyılda Osmanlı Mısır yönetimi zamanında oluşturulmuştur. Birçok batılı tarihçi bu döneme "Türkiye" ismini vermektedir.³ Bu topraklar, daha önce; Darfur, Func ve Kordofan ve sultanlıkları ile Nube - Dongola krallıklarının hüküm sürmüş olduğu bölgedir. Sudan, 1821 yılından itibaren Osmanlı İmparatorluğunun Eyaleti olan Mısır'ın Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa tarafından kendisine bağlı olarak bölgeyi yönetmek üzere atanan "Bölge Valileri" tarafından yönetilmekteydi.⁴ Mehmed Ali Paşa'dan sonra da onun soyundan gelen hidivler döneminde de bu sistem devam ettirildi.

Bu dönemde ülke on ayrı vilayete ayrıldı, bunlardan 7'si "müdüriyet" (Dongola, Berber, Hartum, Sinnâr, Darfur, Kordofan, Keselâ) ve 3'ü "muhafızlık" (Fâşuda, Sevâkin ve Bahrül-Gazel) ünvanlarıyla idare ediliyordu. Tamamından sorumlu olan ve Hartum'da oturan genel valiye ise hükümdar deniyordu.⁵

1.1.2 Mehdi Dönemi

Sudanda 1874-1898 yılları arasında daha kaotik bir dönem vardır. İngiliz ve Fransız'ların bölgeye yönelik sömürgeleştirme teşebbüslerinin yoğunlaştığı bir dönemdir. Mısır Hidiv'i İsmail Paşa 1874 yılında bölgedeki hakimiyetini kaybederek, Osmanlı-Mısır adına Charles Gordon Paşa Bölge Valisi olarak atanır. Bu dönemde Mısır Yönetimine de diğer sömürgecilere de baş kaldıran ve kendisinin beklenen kurtarıcı "mehdi" olduğunu iddia eden Muhammed Ahmed El Mehdi'nin başlattığı isyan hareketi hızla taraftar buldu ve yayıldı. 1882 yılında artık bölgenin

¹ Dünya Bankası "Dünya Gelişim Endikatörü", 26 Temmuz 2010

²Collins Robert O., A History of Modern Sudan, Cambridge,2008, s.1

³ Collins a.g.k.,s.10

⁴ Lindsay, T., "Darfur - A Cultural Handbook",Conflict Studies Research Center, Sayı. 07/13, Londra, 2007, s.6

⁵ Kavas, A., Geçmişten Günümüze Afrika,İstanbul,2005,s.24

hakimiyeti kendilerine “Ensar Hareketi” adını veren bu hareketin elindeydi. Mehdi dönemi, Muhammed Ahmed El Mehdi'nin ölümünden sonra da halifeleri tarafından 1898 yılına kadar sürdürüldü.⁶

1.1.3 Mısır-İngiliz Ortak Yönetimi (Condominium)

1898 yılında İngiliz işgaliyle Sudan'da yeni bir dönem başladı. Bu dönemde İngilizler Sudan'ı Mısır ile beraber yönettiler. 1898-1916 yılları arasında Darfur Bölgesi Sultan Ali Dinar tarafından Sudan'dan ayrı ve bağımsız olarak yönetildi. Sultan Ali Dinar Osmanlı'ya bağlılığını bildirmişti. 1.Dünya savaşında, Ali Dinar Osmanlı İmparatorluğu'nun yanında olduğunu ilan edince İngiliz ordusu tarafından mağlup edilerek öldürüldü ve Darfur'da Sudan'ın bir parçası olarak Mısır- İngiliz Ortak yönetimine dahil edilmiş oldu. Bu ortak yönetim 1956 yılına kadar devam etti. Bu dönemde, İngilizler bölgeyi, sömürge amaçlı olarak yeniden yapılandırdılar. Bir taraftan, diğer sömürge bölgelerindeki hammadde ve üretim sistemine uygun bir planlama ile bölgedeki tüm kaynakların Birleşik Krallığa transferi için gerekli çalışmalar yapılırken diğer taraftan sosyal ve idari yapı bu sisteme hizmet etmek üzere yeniden şekillendirilmiştir.⁷

1.1.4 Bağımsızlık

1920 yılının başlarına kadar uzanan bağımsızlık arayışları İngiliz yönetimince fazla zorluk çekilmeden bastırılıyordu. 1930 lu yıllarda “Genel Kongre Mezunları” adıyla Orta Öğretim ve Üniversite mezunları'nın oluşturduğu (aslında içinde askeri ve sivil memurların bulunduğu) hareket en güçlü muhalefet hareketi olarak görünüyordu. Bu hareket dini liderler tarafından da destekleniyordu. Böylece 1945 yılına kadar geldiğinde muhalefet partileri oluşturulmuştu. İlk Parti, Mehdi ailesi ve onların destekçileri olan “Ensar” grubu tarafından kurulan Ümmet Partisi olmuştur. Sudan Paramentosuna ilk seçimler 1953 yılı sonunda yapıldı, 1954 yılında Hükümet Kuruldu ve 1956 yılında İngiltere'den (İngiltere'nin izniyle) bağımsızlığını ilan etti.⁸

İngilizler, Sudan'dan vazgeçemediler, güvendikleri biri olan İsmail Azhari'yi yönetime getirerek Sudan'ın bağımsızlığını verdiler. Bu kısmi demokratik yönetim ancak iki yıl sürdü. 1958 yılında General Abboud askeri bir darbeyle yönetimi eline geçirdi. Abboud döneminde de Sudanda ilk isyan (Güney Sudanda) başladı. Hristiyan azınlığın yaşadığı bölge olan Güney Sudan'ın isyancıları Sudan hükümetini (Abboud'u) Sudan'ı İslamlaştırma ve Araplaştırma amacı taşımakla suçluyorlardı. 1962'de olaylar ilk defa silahlı çatışmaya dönüştü. çatışmalar, 2005 yılına kadar devam etti. Güneydeki bu istikrarsızlık 1964'te merkeze de yansımına, Abboud idareyi bırakmak zorunda kaldı. Bunun üzerine Sudan, kurulan geçici hükümet tarafından yönetilmeye başlandı.⁹

1965 yılında düzenlenen genel seçim sonuçlarına göre ancak bir koalisyon hükümeti kurulabildi. Zayıf iktidarlar ve istikrarsızlık Sudan'da ekonomik ve sosyal problemleri artırmaya başladı.

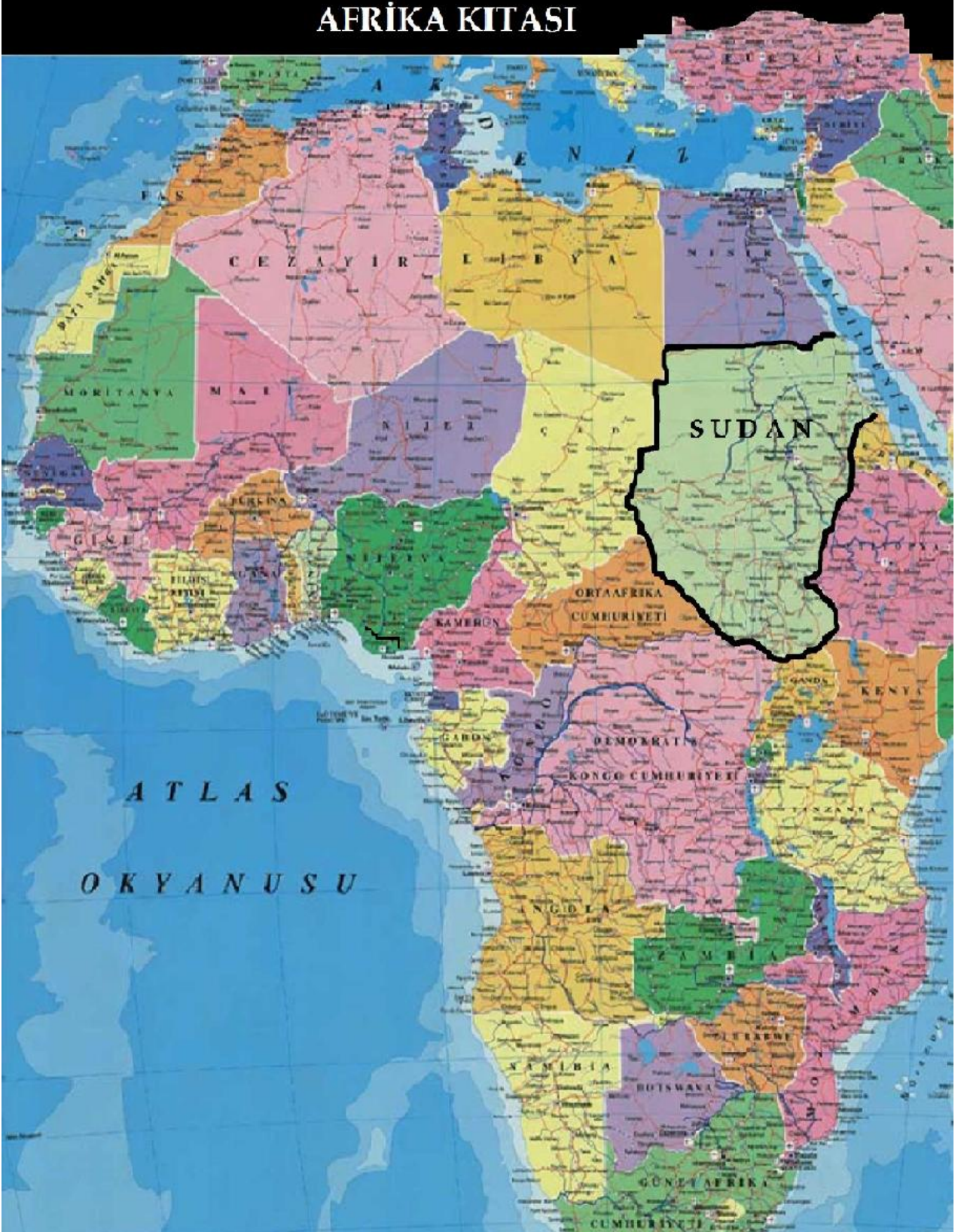
⁶ Lindsay,a.g.k.,s.7

⁷ Collins, a.g.k.,s.35

⁸ Lindsay,a.g.k.,s.9

⁹ Collins, a.g.k.,s.59

AFRİKA KİTASI

Harita 1

Afrika Kıtası Haritası ve Sudan'ın Afrika'daki Yeri

Kaynak: <http://www.cografya.gen.tr/egitim/kitalar/afrika.htm>

Harita 2
Sudan Haritası

Kaynak: T.C. Emniyet Genel Müdürlüğü Dış İlişkiler Daire Başkanlığı Web Sitesi
<http://www.disiliskiler.pol.tr/Birimler/YG/BM/fildisi/PublishingImages/sudan.png>

1.1.5 Cafer Numeyri Dönemi

1969 yılında, hükümetin ülke sorunlarına çözüm üretmede başarısız kaldığı iddiasıyla Albay Cafer Muhammed El Numeyri tarafından bir askeri darbe yapıldı. Parlamentoyu dağıtan, siyasi partileri kapatan ve önde gelen siyasetçileri cezaevine gönderen Numeyri, tek partili sosyalist bir sistem kurdu. Laik yönetimin önemine vurgu yaparken, Güney Sudan'a otonomi hakkı tanınacağı sözünü verdi.

1970'te sol'un desteğini alarak muhafazakâr sağ kesimi etkisiz hale getiren Numeyri, 1977 de muhafazakâr liderlerle diyalog kurarak bu sefer sol'u dışladı. Bu değişimin nedeni olarak kendisine karşı girilen içerde sol kesimin, dışarıda ise Sovyet Rusya ile Libya'nın organize ettiği darbe teşebbüslerinin olduğu biliniyor. Neticede, Numeyri'nin siyasi söylem ve düşüncesi, iktidarını devam ettirebilmek için kurduğu siyasi ittifaklara göre sürekli değişti. 1970'lerde sosyalist olan Numeyri, 1980'lerde Hasan El Turabi'nin telkiniyle şeriatı ilan etti. (Hasan El Turabi hakkında bilgi için bkz. bölüm: 2.1.2.3).

Numeyri'nin 16 yıl süren iktidarı, 1985'te yapılan başka bir askeri bir darbeye son buldu. Daha önce de birçok darbe girişimini atlatan Numeyri'ye karşı bu kez başarılı olan darbe'yi yapan General Abdurahman Siwar liderliğindeki konsey idi. Derhal seçime gidileceği açıklanarak Geçici Askeri Konsey yönetimi oluşturuldu. 1986 yılında seçime gidildi. Sadık El Mehdi başbakan oldu. Sadık El Mehdi hükümet ettiği dönemde başarılı bir yönetim ortaya koyamadı. Sudan'da 1988 yılına kadar muhtelif koalisyonlar ile 4 ayrı hükümet işbaşına geldi. Bu dönemde de Güney'de çatışmalar devam etti, ülkede istikrarsızlık arttı.¹⁰

1.1.6 Hasan El Turabi Dönemi

1989 yılı Sudan tarihindeki önemli dönüm noktalarından birisi olmuştur, bu yıl başlayan ve günümüze kadar devam eden yönetim yine bir askeri darbe ile başladı. General Ömer Hasan El-Beşir, Hasan El Turabi'ye bağlı olan Milli İslami Cephe üyelerinden Ali Osman Muhammed Taha'nın yardımlarıyla "Milli Kurtuluş Devrim Komuta Konseyi" adıyla bir grup askeri organize ederek kansız bir darbeye yönetim ele geçirdi.¹¹

İlk başta, yurt dışından olumsuz tepki almamak için, Al Turabi ile ilişkisi saklanan darbe'nin kısa sürede onun desteği ile gerçekleştirildiği anlaşıldı. El Beşir de dahil olmak üzere tüm konsey üyeleri Hasan El Turabi'ye biat ettiklerini ve bağlılıklarını ilan ettiler. El Beşir yönetimi tüm icraatlarını El Turabi'nin fikirleri doğrultusunda yapıyordu.¹²

Bu dönemde El Turabi, bir taraftan şimdiye kadar alışlagelenin dışında kendi yorumlarıyla yeni bir din anlayışını telkin ediyor, diğer yandan da tüm dünyadaki radikal unsurlarla işbirliği yaparak onları bir araya getirmeye çalışıyordu. Küresel terörizmin aktörlerinden El Kaide'nin

¹⁰Collins a.g.k.,s.162

¹¹ Collins a.g.k.,s.185

¹² BM, The Report Of The International Comission of Inquiry on Darfur To The United Nations Secretary General,Geneva, 2005, s.18

liderleriyle görüşüp işbirliği yapmasının yanında, Mısır Devlet Başkanı Mubarek'e yapılan suikast girişiminde de El Turabi'nin parmağı olduğu anlaşılıyordu.¹³

Böylece Turabi Sudan'ı hem bölgesinde hem de küresel ölçekte ciddi düşmanlıkların ve ambargoların hedefi haline getirmişti. El Beşir bu durumdan kurtulmak, imajını ve ilişkilerini düzeltmek istiyordu. Çakal Karlos'u Fransızlara vererek Fransızlarla ilişkilerini düzelttiği gibi Khartum'da yaşayan Usame Bin Ladin'i de Amerika'ya vererek ambargolardan kurtulmak ve ilişkilerini düzeltmek istiyordu. El Beşir'in bu planını öğrenen El Turabi derhal harekete geçerek Usame Bin Ladin'in 18 Mayıs 1996'da Pakistan'a kaçmasını temin etti.¹⁴

Devlet Başkanı ünvanını El Beşir taşıyor olsa da, asker kökenli olmayan bakanlar dahil, meclis üyeleri El Turabinin kontrolü altındaydı. El Turabi 1995 yılından beri Meclis başkanlığını üstlenmişti. 1999 yılına gelindiğinde, El Turabi, 2001 yılında yapılacak olan başkanlık seçimlerinde başkan adayını belirleyecek komiteyi kontrolü altına almaya ve bu amaca yönelik yasal düzenlemelerin yapılmasını organize etmeye çalışıyordu. Siyasal desteği de mevcut olduğundan istediğini yaptırabilecek gibi görünüyordu. Konuya ilişkin hazırladığı teklif 12 Aralık 1999 günü mecliste oylanacaktı. Eğer bu teklif yasalaşırsa 2001 seçimlerinde devlet başkanlığına El Beşir değil, El Turabi aday olabilecekti.¹⁵

El Beşir, El Turabi'nin hazırladığı yasa taslağını oylamak üzere toplanan meclisi askerler ile kuşattı. Olağan üstü hal ilan ettiğini, meclisi feshettiğini ve yeniden seçimlere gidileceğini açıkladı. El Turabi ve ismini "Milli İslami Parti" den "Milli Kongre Partisi" olarak değiştiren partinin ileri gelenlerini de tutuklattı.¹⁶

1.1.7 Ömer El Beşir Dönemi

El Turabi, meclisin kapanmasını ve kendilerinin tutuklanmasını protesto için halkı isyana davet etti, ancak El Beşir duruma hakimdi. 2000 yılı Aralık ayında yapılan seçimlerde El Beşir yüzde 86 oy ile başkanlığa yeniden seçildi.¹⁷ 15 Nisan 2010'da yapılan seçimleri de yüzde 68 oy ile El Beşir'in kazandığı açıklandı.¹⁸

Darfur Sorunu'nun bugünkü duruma gelmesinde, krizin genişleyerek çatışmaların artmasında, El Turabi'nin merkezi hükümetteki etkisini ve ümidini kaybetmesinin önemli katkısı olmuştur.

2002 yılında, Devlet Başkanı El Beşir, Güney Sudan konusunda, ayrılıkçı Sudan Halkının Kurtuluşu Hareketi/Ordusu'yla (The Sudan Peoples' Liberation Movement/Army –SPLM/A) barış görüşmelerine başladı. 1962'de başlayan ve Sudan'ı perişan eden bu iç savaşın faturası her iki taraf için de çok ağır oldu. Yaklaşık 2 milyon insanın hayatını kaybettiği ve 4,5 milyon insanın mülteci olarak yaşamak zorunda kaldığı Güney Sudan İç Savaşı 21 yıl sürdü. ABD,

¹³ <http://www.nytimes.com/1995/07/05/world/egyptian-group-says-it-tried-to-kill-mubarak.html> (30.06.2010)

¹⁴ Collins, a.g.k.,s.220

¹⁵ Collins, a.g.k.,s.227

¹⁶ Collins, a.g.k.,s.227

¹⁷ BM, a.g.k., s.19

¹⁸ <http://www.guardian.co.uk/world/2010/apr/26/bashir-sudan-elections-kiir-secession> (01.07.2010)

İngiltere, Kuzey İrlanda ve Norveç'in desteklediği ve arabuluculuk yaptığı barış görüşmeleri, 2002 yılında imzalan Protokol ile önemli bir sürece girdi. 2003/2004 yıllarında imzalanan Naivasha (Kenya) Protokolleriyle taraflar anlaşmaya vardılar. 9 Ocak 2005 yılında da resmi bir törenle, Devlet Başkanı Birinci Yardımcısı Ali Osman Muhammed Taha ile SPLM/A'nın lideri John Grang kapsamlı bir barış Antlaşmasına imza attılar. İktidar ve milli servetin eşit ve adil dağılımı kabul edilirdi. En önemlisi; 2011 yılında Güney Sudan'ın isterse referanduma gidip kendi geleceğini kendisinin tayin edebileceği karara bağlandı. Bu son cümle, Güney Sudan isterse bir referandumla bağımsızlığını ilan ederek Sudan'dan ayrılabilir", anlamına gelmektedir.¹⁹

1.2 Darfur'da Tarihsel Süreç, Darfur Sultanlığından Günümüze

Sudan Cumhuriyetinin batı bölgesini oluşturan Darfur, tarihte genellikle bağımsız yönetimler (sultanlık/ kiralık gibi) ile yönetilmiştir. Sudan'dan farklı siyasi yapılar kurmalarında, diğer bölgelerden doğal sınırlarla jeolojik olarak ayrılmasının ve tarih boyunca kendine özgü, ayrı bir insan kitlesine sahip olmasının etkisi vardır. Halkı çoğunlukla Müslüman ve Arap-Afrikalı olduğundan her zaman Sudan'ın doğusundaki bölgeler ile kültürel, sosyal, siyasal ve ticari ilişkileri sürmüştür.

Darfur'un tarihsel sürecini 13.yüzyıldan başlayarak aşağıdaki dönem başlıkları altında inceleyebiliriz: Darfur Sultanlığı, Osmanlı Mısır Yönetimi, Mehdi Dönemi, Sultan Ali Dinar Dönemi, Mısır- İngiliz Ortak Yönetimi, Bağımsızlık'tan 2003'e Kadar Olan Dönem, ve 2003'ten Sonrası.

1.2.1 Darfur Sultanlığı

Darfur Bölgesinde, Merre Dağı (Cebel Merra) platosunda, 13. yüz yıldan itibaren ilk önce Dâcu, ardından Tuncur kavimlerinin yaşadığı bölgede zamanla en kalabalık nüfusu oluşturan Fur denilen kavim etkili olmaya başladı.²⁰ Arapça "Furlular'ın yurdu" anlamında, bu topraklara "Darfur" adı verildi. ²¹Bu kavmin önemli kollarından birisi Kuncâra kabilesi olup bölgeyi yöneten ailelerden oluşuyordu. Diğer bir kol olan Musabbaât'lar ise komşu Kordofan bölgesinde bir sultanlık kurmuşlardı.²²

14.yüzyıldan itibaren bu bölgeye göçen Araplar mevcut etnik yapının değişmesine neden oldular. Bilhassa Cüheyne ve Bakkara soylu Araplar bu bölgeye akın ettiler. 15.-17. yüzyıllarda komşuları olan Vedây ve Kordofan sultanlıklarıyla aynı dönemde kurulan Darfur Sultanlığı'nda toplam on sekiz sultan hüküm sürdü. Darfur'un ilk sultanı Süleyman Solon Arap kökenliydi. Çünkü Arap yarımadasından Fâtîmiler tarafından zorla yurtlarından sürülen bedevî Benî Hilâl kabilesi önce 10. yüzyılda Güney Mısır'dan başlayarak kuzeye ve batıya doğru yayılıyorlardı. Bu kabileye mensup insanların geçen asırlar içinde Afrika'nın içlerine doğru yayıldıkları da

¹⁹ BM, a.g.k., s.19

²⁰ O'Fahey, R.S., Conflict In Darfur Historical And Contemporary Perspectives, Switzerland, 2006, s.100

²¹ Flint,J., ve De Waal, A., Darfur:A New History Of A Long War,New York,2008, s.2

²² Lindsay,a.g.k.,s.34

bilinmektedir. Batı Sudan'da İslâm dini ilk defa Sultan Süleyman Solon zamanında yayıldı. Kendisinden sonra babadan oğula sultanlık devam etti.²³

Afrika'daki diğer mahalli sultanlıklar gibi Darfur Sultanlığı da Osmanlı Devleti'ne bağlılıklarını bildirmekteydiler. Bağlılıklarını Padişah'a elçilerle hediyeler göndererek bildiriyorlardı. Karşılığında Osmanlı Devleti de bağlılıklarını kabul ettiğini bildiriyor ve yardım ediyordu. Bu iyi ilişkiler tarih boyunca devam etti.

Darfur ahalisi başlıca üç farklı soydan geliyordu: Afrika kökenli Siyahiler, Araplar ve Berberiler. Arap ve Berberilerle evlenen Afrika kökenli siyahilerin soyundan zamanla melez bir nesil oluşmuştu. Yerli siyahilerin bir kısmı putlara tapıyorlardı. Osmanlı döneminde Darfur halkının tamamı Müslüman oldu. Afrika kökenli siyahiler ve Berberiler'in kendi aralarında konuştukları dilleri varsa da Darfur halkının tamamı Arapça konuşabilmektedir.²⁴

1.2.2 Osmanlı-Mısır Yönetimi

Kavalalı Mehmed Ali Paşa tarafından fethedilene kadar Darfur, Fur asıllı (Furâvî) sultanlar tarafından idare ediliyordu. Osmanlı-Mısır Yönetimi Darfur'u Sudan ile birleştirerek Hartum'daki Sudan Valisine bağlı olarak yönetmişlerdir. Ancak, diğer taraftan Cebel Merra'ya çekilen hanedan mensupları gizli olarak sultanlıklarını sürdürdüler.²⁵

1.2.3 Mehdi Dönemi

Bu dönemde de Darfur, Sudan ile birlikte yönetilmiştir. Darfur bölgesi, Osmanlı- Mısır yönetimindeki rahat ve kısmen özerk yönetim yapısının aksine, Muhammed Ahmed Mehdi'nin ölümünden sonra yerine geçen halifesi Abdullahi Taişi döneminde tam bir despotizm anlayışı ile yönetilmekteydi. Bu duruma başta Fur'lar olmak üzere diğer Darfur kabileleri şiddetli karşı çıktılar. Halife Abdullahi Taişi 1898 de İngilizler'e mağlup olunca Darfur'a yeniden Sudan'dan ayrı bir yönetim fırsatı doğdu.²⁶

1.2.4 Sultan Ali Dinar Dönemi

Ensar Hareketi 1898 yılında İngilizler'e mağlup olup dağılınca, bu fırsatı değerlendiren Darfur'un o dönemdeki gizli sultanı Ali Dinar Zekerriyya, hemen bir ordu oluşturup el-Fâşir'i kuşattı ve burayı ele geçirerek kendisini sultan ilan etti. İngilizler de kendilerine bir miktar vergi vermesi karşılığında O'nun sultanlığını tanıdılar. İngilizlerin bu kararında bölgenin yönetim açısından zorluğunun da payı olmuştur. Fakat bu dönemde kendi başına bölgenin idaresini elinde tutması çok zordu. Bu yüzden Sudan'da kurulan Mısır- İngiliz Kondominyum'u ile de barış ve iyi ilişkiler içerisinde yaşamak istediğini bildirdi. Fakat tarihin akışı hızlanmış, sömürgeci güçlerin tüm Afrikaya yönelik paylaşım planları tamamlanmıştı. Darfur da Paris-Londra-Berlin üçgeninde kurulan masalarda Avrupalı sömürgeciler tarafından ittifakla İngiltere'nin payına verilmişti bile. İki Avrupalı sömürge devletinin menfaat çatışması arasında sıkışan Ali Dînâr bu yalnızlıktan kurtulmak için Birinci Dünya Savaşı yıllarında her zaman olduğu gibi büyük umut beslemeye devam ettikleri Osmanlı Devleti'ne bağlılığını bildirdi ve

²³ Collins, a.g.k.,s.272

²⁴ <http://physiciansforhumanrights.org/students/darfur/documents/darfur-culture-guide.pdf> (25.06.2010)

²⁵ Lindsay,a.g.k.,s.13

²⁶ Flint ve De Waal, a.g.k. s.10

1914 yılında Osmanlı Padişahı Sultan Reşad'ın ilan ettiği Büyük Cihad çağrısına uyarak Hartum'daki İngilizler'e karşı savaş ilan etti.

Bu gelişme üzerine, Darfur üzerine gönderilen sömürge ordusu 22 Mayıs 1916 tarihinde el-Fâşir yakınında Sultan Ali Dinar ordusunu yenerek kendisini de öldürdü. Böylece hem sultanlık tarihe karışmış oldu hem de Darfur da İngiliz idaresine girmiş oldu.²⁷

1.2.5 Mısır- İngiliz Ortak Yönetimi

Sudan'da 1898 yılından beri devam etmekte Mısır-İngiliz Ortak yönetimi adı altında devam eden İngiliz sömürgeci yönetimine, Ali Dinar'ın mağlup edilmesi ile ele geçirilmiş olan Darfur'da dahil edilmiş oldu. Darfur o tarihten bugüne kadar Sudan'ın bir parçası olarak devam etmektedir. Bağımsızlık ilan edilen 1956 yılına kadar sömürge yönetimi devam etti.

1.2.6 Bağımsızlık'tan 2003'e Kadar Olan Dönem

Darfur, 1956'da bağımsızlık elde edildikten sonra da Sudan merkezi hükümetinin sınırları içinde kaldı. 1994 yılına kadar bir tek eyalet olarak yönetiliyordu. Bu tarihte; Kuzey (başkenti El Feşir), Güney (başkenti Niyala) ve Batı Darfur (başkenti El Cenina) olmak üzere 3 eyalet'e ayrıldı. Her eyalette Vali ve bölgesel hükümet oluşturuldu.²⁸ Bağımsızlıktan birkaç yıl sonra başlayan Güney Sudan Sorunu Sudan Merkezi hükümetlerinin hem kaynaklarını hem de dikkatlerini bu sorun üzerine daha fazla topladığından dolayı Darfur çoğu zaman kendi sorunlarıyla baş başa kalıyordu. Bu durum Cafer Numeyri döneminde de Sadık El Mehdi Döneminde de Ömer El Beşir'in ilk dönemlerinde de pek fazla değişmedi. Hasan El Turabi Darfur kökenli olduğu için belki farklı olması beklenebilirdi ancak O'nun da, Sudan içinde ve dışında ideolojik örgütlenme ve çalışmalarla uğraştığı için, Darfur'a yeterince ilgi gösterdiği söylenemez.

Darfur'da tarihsel süreç içerisinde oluşan sosyal, kültürel, ekonomik ve ekolojik yapı üzerine bina edilmiş yaşamın sürdürülmesi giderek daha zor ve sorunlu hale geliyordu. Sorunların çözümü eskisi kadar kolay olmuyordu. Dahası sorunların niteliği de niceliği de büyüyordu. 20.yüz yılın sonuna yaklaşırken, içeriden ve dışarıdan kaynaklanan değişik boyutlardaki yeni sorunlar hem baş edilmesi daha güç hem de mevcut yapıları tahrip eden özellikler göstermeye başlamıştı.

1980 yılında komşu Çad'da başlayan iç çatışmalar, Libya ile Çad arasındaki sorunlar ve Kaddafi'nin bölge üzerinde oynamaya çalıştığı oyunlar Darfur toplumunu derinden etkilemişti. Çünkü Çad ve Darfurda yaşayan başta Zaghawa'lar olmak üzere birçok akraba toplumlar vardı. Çad'a saldıran Libya güçleri Darfur topraklarına da girmişlerdi. Esasen Kaddafinin niyeti Çad'ı ve Darfur'u da içine alan emperyal hedefleri, Büyük Sahra İslam Devleti kurmak, Libya – Sudan ortak yönetimi kurmak gibi niyetleri vardı. Bu hedeflerini kabullenmediği için Numeyri'ye karşı Darbe girişimleri organize etmiş ancak başarılı olamamıştı. Kaddafinin fikirlerine yakın duran tek siyasetçi Sadık El Mehdi idi, o da çok fazla iktidarda kalamadı. İktidarının ilk yıllarında El Beşir (El Turabi'nin telkinleriyle) Kaddafi'ye yakın durup birleşme ideallerini kabullenmiş görüldü ise de daha sonra bunu reddetti.²⁹

²⁷ Lindsay, a.g.k., s.8

²⁸ Lindsay, a.g.k., s.26

²⁹ Collins, a.g.k., s.156

Mevcut sorunlar ve anlaşmazlıklar'a ilaveten 1984 yılında başlayan kuraklık ve açlık'ta sorunları artırmıştır. Göçebe kabileler ile yerleşik kabileler arasındaki otlak, su kaynakları ve benzeri sorunların çözülmesi geçmiştekenden daha zor hale gelmişti.

1.2.7 2003'ten Sonrası

Çatışan taraflar, haklarını korumak veya kabul ettirmek için oluşturulmuş gruplar, değişik sebep ve motivasyonlar ile hareket etmeye başlamışlar ve zaman içerisinde evrilmişlerdir. Kendi aralarında ittifak, işbirliği ve hedef birliği yapmaya başlamışlardır. Bu süreç diğer bölümlerde detayları verilecek olan İsyancı grupların oluşumunu netice verdi.

Bu grupların oluşmasını temin eden ve motive eden başlıca dahili ve harici etmenleri aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz:

- 1- Arazi ve su kaynakları üzerinde çıkan çatışmaların yerel mekanizmalar ile çözülebilir olmaktan çıkması, boyutlarının büyümesi ve süreklilik kazanması,
- 2- Sudan Hükümeti'nin kuraklık dolayısıyla zor durumda olan göçer ve hayvancılıkla geçinen kabilelere yardımcı olmak için yerleşik arazi sahibi kabilelerin kaynaklarından faydalanmalarını temin etmek istemesine yerleşik kabilelerin karşı çıkması,
- 3- Darfur'un merkezi Hükümet tarafından kasıtlı olarak geri bırakıldığı iddia edilerek bu ayrımcılığa karşı çıkılması,
- 4- Güney Sudan'a bağımsızlık yolunu açan anlaşmadan sonra, buna bezer bir durumun en azından özerk bir yapının Darfur için de talep edilmesi,
- 5- El Beşir'in şahsına, yönetimine karşı olan bazı muhaliflerin Darfur Sorunu'nu El Beşir'i devirmek amacıyla kullanmak istemeleri. El Turabi ve ile Adalet Ve Eşitlik Hareketi (JEM)'in başta gelen amacı Sudan'da yönetim değişikliği idi.
- 6- Küresel güçlerin bölgeyi yeniden tanzim planlarının bir gereği olarak, Sudan'ın zayıf düşürülmesi, bölünmesi ve kaynaklarının sömürülmesi amacıyla Darfur Sorunu'nun kullanılması.

Darfur Sorunu'nun tarihsel sürecinin günümüze kadar izini sürerken, 2003 yılından itibaren ivme kazanan ve boyut değiştiren çatışmaları, etki ve sonuçları açısından ele almak gerekir. Aynı zamanda bu çatışmaları durdurmaya, önlemeye yönelik çabaları ve barış görüşmelerini de değerlendirmek gerekecektir:

1.2.7.1 2003 yılı

2003 yılı Nisan ayında Sudan Kurtuluş Ordusu (SLA) örgütü El Feşir hava alanını işgal etti, karakollara saldırılara başladı, Temmuz ayı sonuna kadar 750 kadar Sudan Hükümetine mensup güvenlik personeli öldürülmüştü.³⁰

Sudan hükümet güçleri SLA ve barındığı köylere saldırmaya başlayınca sivil ve savunmasız insanlar mağdur olmaya başladı, ayrıca Cancevid militanlarının da saldırıları hükümet güçlerinin paralelinde, daha ölçsüz ve insafsız idi. Saldırılarda binlerce insan öldü, köyler yakıldı ve insanlar yurtlarını terk ederek başta Çad ve Darfur'un diğer bölgeleri olmak üzere güvenli olduğunu düşündükleri yerler sığındılar. 2003 sonun kadar Çad'a sığınanların sayısı 75000 olmuştu.³¹

³⁰ Lindsay,a.g.k.,s.35

³¹ Lindsay,a.g.k.,s.35

1.2.7.2 2004 yılı

Nisan 2004 te Sudan Hükümeti ve isyancı gruplar 45 günlük ateşkes ve insani yardımlara izin vermek üzere anlaştılar. Fakat Mayıs ayı sonunda SLA lideri Abdulvahid Muhammed Ahmed Nur bir açıklama yaparak saldırılarını daha da genişleteceklerini Sudan'ın iç bölgelerine kadar yayacaklarını ilan etti. Hem isyancıların, hem hükümet güçlerinin hem de Cancevid militanlarının saldırıları da devam etti. Öldürülen, tecavüze uğrayan, köyleri yakılan, yurtların terk eden insanların sayısı artmaya devam etti. Temmuz sonuna kadar ölenlerin sayısı 50,000'i yurtlarını terk edenlerin sayısı 1 milyon'u bulmuştu. Bu arada Sudan hükümeti, Güney Sudan isyancıları ile 21 yıllık çatışmaları sonlandırma konusunda anlaşmaya vardılar.³²

1.2.7.3 2005 yılı

9 Ocak 2005'te Güney Sudan barış anlaşması imzalandı. BM Güvenlik Konseyinden 23 Mayıs 2005 te, Sudan hükümetine yönelik yaptırımlar içeren 1591 sayılı karar çıktı. Temmuz ayı sonunda da barış görüşmeleri bazı gelişmeler kaydetti. Barış görüşmeleri için "Pensipler Deklarasyonu" üzerinde mutabık kalınarak imzalandı. 31 Temmuz 2005 te Güney Sudan hareketinin lideri John Garang helikopter kazasında öldü. Bunu üzerine Sudan'da iç karışıklık çıktı barış görüşmeleri kesildi.

15 Eylül'de İsyancı Grup liderleri barış görüşmelerine devam etmeye karar verdiklerin beyan ettiler. Abuja, Nijerya'da barış görüşmeleri devam ederken Afirka Birliği bölgeye 7000 kişilik bir barış gücü askeri gönderdi. Fakat birden bire bölgede hem Cancevid gruplarının hemde isyancı grupların saldırıları ile yeniden tansiyon yükseldi. Her ne kadar Afrika Birliği barış Gücü sayısı 11000'e çıkarılmış ise de çatışmaların, saldırıların ve sonuçta can kayıplarının önü alınmıyordu. Toplam yurtlarını terk eden insan sayısı 2,5-3 milyon'a ulaşmıştı.³³

Çatışan taraflar bu saldırıları kendi aralarında yaptıkları gibi, savunmasız sivillere ve hatta yardım görevlilerine karşı da yapıyorlardı.

1.2.7.4 2006 yılı

Uzun tartışmalar ve müteaddit ertelemelerden sonra 5 Mayıs 2006 da Nijeryanın başkenti Abudja'da barış anlaşması imzalandı. Anlaşmayı imzalayan taraflar Sudan Hükümeti ile SLA'nın Mini Minnawi kanadı idi, diğer önemli iki isyancı grup, Barış ve Eşitlik Hareketi JEM ve SLA'nın Muhammed Nur kandı ise imzalamayı reddetti.³⁴

Ağustos ayında Sudan hükümeti BM nin barış gücü önerisini reddettiği gibi Afrika Birliği Barış Gücünün (AMIS)'in de ülkeyi terk etmesini istedi. 14 Aralık 2006'da BM Darfur bölgesini uçuşa yasak bölge ilan etti.³⁵

1.2.7.5 2007 yılı

Çad hükümeti Sudan-Çad sınırına BM'nin gözlemci gönderme teklifini reddetti. Nisan 2007'de, Uluslar arası Ceza Mahkemesi (UCM), Sudanlı bakan Ahmed Harun ve İsyancıları

³² Lindsay,a.g.k.,s.36

³³ Lindsay,a.g.k.,s.39

³⁴ Lindsay,a.g.k.,s.41

³⁵ Lindsay,a.g.k.,s.48

karşı çıkan silahlı grup liderlerinden Ali Kuşayb aleyhinde insanlığa karşı suç işledikleri kararını verdi.³⁶

Mayıs ayında BM ve Afrika Birliği barış görüşmeleri için yeni bir plan üzerinde mutabık kaldıklarını açıkladılar. ABD, Sudan'a yeni ekonomik yaptırımlar açıldı. SLA liderlerinden Abdulvahid El Nur barış görüşmelerine katılmayacaklarını açıkladı. Temmuz ayında barış görüşmeleri sonlandırıldı. İsyancı saldırıları ve buna karşılık Sudan Hükümet güçlerinin mücadelesi yeniden yoğunlaştı. Ekim ayında bu defa Libya'nın Sirte kentinde yeni barış görüşmeleri başlatıldı. Bazı Cancevid gruplar artık Sudan Hükümetini desteklemediklerini ilan ettiler.³⁷

1.2.7.6 2008 yılı

2008 yılının başında Afirka Birliği Barış Gücü (AMIS) yerine Birleşmiş Milletler ve Afrika Birliği ortak Barış Gücü olan UNAMID devreye girdi. İsyancı gruplar tarafından UNAMID görevlilerine saldırılar başladı. Sudan Hükümeti UCM'nin aleyhinde karar vermiş olduğu Ahmed Harun'u UNAMID ile ilişkilerden sorumlu göreve, Cancevid liderlerden Musa Hilal'i de Federal İşler Bakanlığı danışmanlığı görevine atadığını açıkladı.³⁸

1.2.7.7 2009 yılı

4 Mart 2009'da (UCM), Sudan Devlet Başkanı Ömer El Beşir hakkında bir karar açıkladı. Kararda El Beşir'in Darfur'da toplu katliamlar'dan sorumlu tutulduğu ve insanlığa karşı suç işlemekten dolayı tutuklanması isteniyordu. Elbette uygulanabilirliği zor olan bu karar tüm dünyada olduğu gibi Sudan'da da şok etkisi yaptı. O tarihten sonra Beşir hükümeti, bölgeye gazetecilerin girmesini yasakladı ve bilgi sızdırıyorlar, casusluk yapıyorlar gerekçesiyle 18 uluslararası yardım kuruluşunu sınır dışı etti.³⁹

1.2.7.8 2010 yılı

Darfur sorunun çözümüne yönelik El Beşir hükümeti 2009 sonlarından itibaren bölgeye yatırımları artırmaya ve soruna barışçıl bir siyasi çözüm bulma gayretlerini artırdı. Öncelikle Çad ile uzun süredir devam eden problemlerin çözümünü ve yeni ekonomik işbirliklerini içeren 15 adet anlaşma imzaladı. Yine Eritre ile daha barışçıl bir ilişki kurulması çalışmaları başlatıldı. Bu çalışmaların aynı zamanda İsyancı grupların Çad ve Eritre'den elde ettikleri desteğin kesilmesine yarayacağı umuluyordu.

Nitekim Katar'ın başkenti Doha'da başlatılan görüşmeler'de özellikle JEM ile hükümet arasında sorunların siyasi olduğu, silahlı çatışmalardan uzak durma konusunda prensip olarak anlaşılıkları açıklandı. Daha önce saldırılardan dolayı idam cezası almış 55 tane isyancı grup mensubunun affedildiğinin açıklanması hükümet ile SLA arasında olumlu bir hava oluşmasına sebep olmuştur.⁴⁰ Nisan 2010 ayında Sudan da seçimler yapıldı ve büyük bir çoğunluk oyuyla El Beşir'in yeniden Sudan Cumhurbaşkanlığını kazandığı açıklandı⁴¹.

³⁶ Lindsay, a.g.k., s.48

³⁷ Flint ve De Waal, a.g.k., s.278

³⁸ Flint ve De Waal, a.g.k. s.278

³⁹ Kalkan, E., "İşte Darfur Gerçeği", Hürriyet Gazetesi, 06. Aralık.2009

⁴⁰ Tıgılı, İ., "Ömer El Beşir'in Darfur Açılımı" Dünya Bülteni, 28.Şubat.2010

⁴¹ http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2010/04/100426_sudan.shtml (29.07. 2010)

2. SOSYO-KÜLTÜREL BOYUT

2.1. Toplumsal Yapı, Etnik ve Demografik Durum

2.1.1 Sudan

Sudan'ın Yaklaşık 40 milyon olan nüfusu farklı din, dil ve etnik gruptan oluşur. Sudan'ın Kuzeyinde yoğunlaşan Müslümanlar toplam nüfusun %75'ini; Güneydeki Afrika kökenli geleneksel dinlere inananlar %20' sini; yine Güneyde yer alan Hristiyanlar da kalan %5'i oluşturur. Sünni olan Müslüman nüfus arasında tarikat mensubiyeti oldukça yaygındır. Sudan'lı din âlimleri tarafından kurulmuş bu tarikatlara bağlılık kabile bağından daha güçlü ve politik olarak da daha etkili olmuştur. Sudan, çok kültürlü bir yapıya sahip görünse de, İslam-Afrika-Arap kültürü Sudan'ın milli kimliğini belirleyen en önemli faktörlerdendir. Nüfusun yaklaşık %30'u şehirlerde, %70'i de kırsal kesimlerde yaşamaktadır. Bu kesimin yaklaşık %7'si göçebe bir hayat sürdürmektedir.⁴²

Sudan'da yaklaşık 570 kabile ve 595 farklı dil bulunmakla beraber, yapılan bilimsel araştırmalar ve tasnifler sonucu ülke nüfusu 57 etnik grupta toplanmıştır. Sudan'ın resmi dili Arapça olup, Sudan nüfusunun yarısı Arapçayı ana dil olarak kalan yarısı da, Arapçanın yanı sıra, kendi aralarında Afrika kökenli yerel dilleri konuşurlar.⁴³

2.1.2 Darfur

Darfur Bölgesi Sudan'ın batısında, ülke topraklarının yaklaşık %20 sini oluşturan 510 bin kilometrekare alana sahiptir. Bugünkü yönetim şekliyle 3 idari bölüme, eyalet'e ayrılmıştır; Kuzey, Güney ve Batı Darfur. Darfur etnik ve kültürel çeşitlilik karışım ve kaynaşmaların aynı zamanda gerilimlerin, çatışmaların her tonda gözlemlenebildiği bir bölgedir.⁴⁴

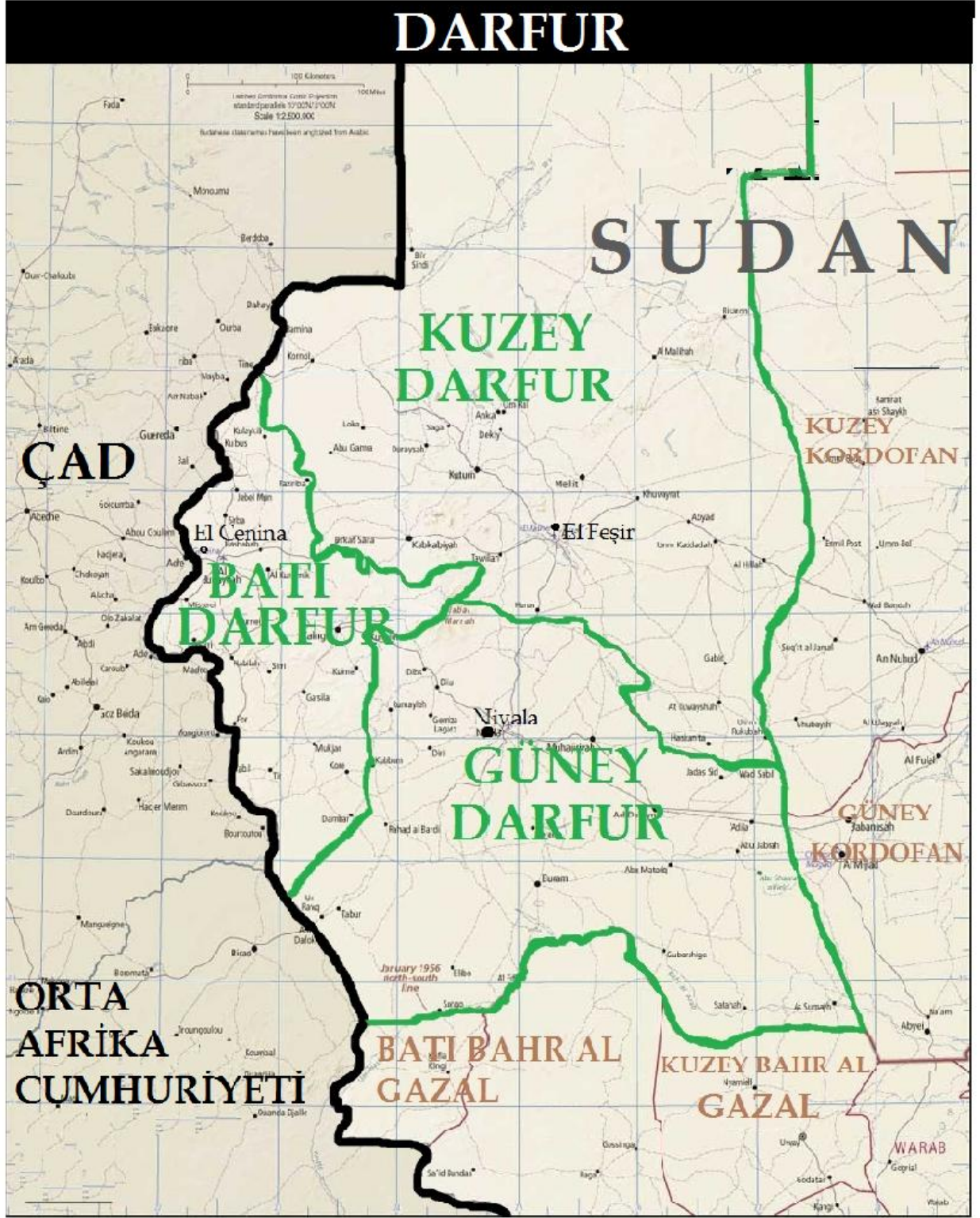
Darfur nüfusu ile ilgili kabaca bir genellemeyle Araplar ve Siyah Afrikalılar olarak sınıflandırma yapılmaktadır ki bu ayırım birkaç açıdan yetersiz ve yanıltıcıdır. Çünkü uzun yıllar kurulan yakın akraba ilişkileri neticesinde nesiller karışmış ve Afrika kökenli olanları Arap kökenli olanlardan ten rengine göre ayırt edebilmek imkansız hale gelmiştir.

Bölgede yaşayan insanlar kendilerini Arap ya da Afrikalı üst kimlikleriyle tanımladıkları gibi, Zaghawa, Fur, Massalit ve Rezeigat gibi kabile bağlantısına vurgu yapan alt kimlikleriyle tanımlarlar. Şimdiye kadar aynı coğrafyada birbiriyle zaman zaman problemler yaşasalar da belli müştereklerde barış içerisinde yaşamışlardır.

⁴² BM, a.g.k., s.17

⁴³ BM, a.g.k., s.17

⁴⁴ O'Fahey,R.,S., The Darfur Saltanate: A History, New York, 2008 s.7

Harita 3

1994 Yılında 3 Bölgeye Ayrılan Darfur'un Eyalet Sınırlarını Gösteren Harita

Kaynak: <http://www.worldatlas.com/webimage/countrys/africa/sd.htm>

Yüz yıllarca bu bölgede yaşayan kabileler arasında süren ilişkiler bu zamana kadar kadar etnik kavga olmadan gelmiştir. Bölgedeki kabile ve aşiretler Arapça yanında kendi kabile dillerini de konuşurlar. Örneğin Fur'lar fur dili kullanırlar. Bu dil, Sudan-Arap lehçesiyle Hami dili karışımından oluşup dil bilgisi ve cümle kuruluşu ile Arapça'dan farklı bir dildir. Ancak Arap alfabesi kullanırlar.

Bazı kabileler kendi geleneksel ana dillerini konuşsa da halk arasında konuşulan yaygın ve ortak dil Arapçadır. Müslüman Afrikalı kabilelerinin en önde gelenleri Fur, Massaleit, Zaghawa, Salaamat, Meidobe ve Bertiler'dir. Diğer yandan Baggara, Rezeigat, Zayadia, Maaliya ve Beni Halba, Arap kabileleridir. Neredeyse tamamı Müslüman olan etnik gruplar arasında yapılan evlilikler ve bölgedeki göçlerden dolayı kabileleri ve farklılıkları belirleyen sınırlar oldukça belirsizleşmiştir. Örneğin, Zaghawa kabilesi Batı Darfur, Kuzey Darfur ve Çad sınır bölgelerinde nüfus ve nüfuzuyla baskın bir kabiledir. Furlar Batı Darfur'un Jebel Marrah bölgesinde, Kuzeyle Güney Darfur'un bulunduğu bölgede yaşarlar. Dar-fur, Furların vatani anlamına gelir ki diğer kabileler de yaşadıkları bölgeleri aynı -dar- ismiyle tanımlarlar, Dar-Massaleit, Dar-Zaghawa gibi.⁴⁵

Nüfusun neredeyse tamamı Müslüman'dır. Arapça resmi dil olmanın ötesinde ana dil olarak kabul edilmiştir. Arap olmadıkları halde Arapça konuşan ve Arapça'yı ana dilleri olarak kabul eden Afrikalılar, kültürel ve siyasi anlamda Araplaşmışlardır. Bu bağlamda, bölgede Arap kavramı üç değişik anlama gelmektedir; Birincisi etnik kökenleri Arap olanlar ki bunların sayılarının az olduğu iddia ediliyor. İkincisi etnik olarak Afrikalı fakat ana dilleri Arapça olanlar, kültürel olarak Araplaşmış olanlar. Ve üçüncüsü de merkezi hükümetlerin Arap kültürü ekseninde uyguladıkları politikalardan etkilenenler de politik olarak Araplaşmışlardır.

Kuzeyli Arap elit sınıfının Arap ve Müslüman kimliğini tüm Sudanlılara dayattığı ve ülkenin kültürel çoğulculuğunu ve etnik farklılığını inkâr ettiğini savunan Darfur'lu muhalif gruplar etnik olarak dışlandıklarını iddia ediyorlar. Bağımsızlıktan sonra Arap milliyetçiliği ile siyasal İslamcılık arasında gidip gelen Sudan merkez hükümetleri bu iki unsurun dışındaki unsurları ya inkâr ederek ya da görmezlikten gelerek dışladılar. Sonuç olarak; Güney Sudan'da Hıristiyan ve geleneksel dinlerine bağlı Afrikalı dini azınlıklar, merkezden uzaklaşarak ayrılmak istedi. Müslüman olan Darfur bölgesindeki bazı gruplar da etnik azınlık oluşlarını gerekçe göstererek merkezden ya belli ölçüde bir özerklik, veya Güney'deki gibi bağımsızlık veya Sudan içerisinde kalmak fakat Sudan'ın yönetim biçimini değiştirmek gibi farklı hedef ve amaçlar gütmektedirler.⁴⁶

2.2 Kabilecilik ve Kabileler

2.2.1 Kabilecilik

Kabilecilik Sudan'ın pek çok bölgesinde olduğu gibi Darfur'da da sosyal hayatı biçimlendiren ve yönlendiren en önemli unsurlardan biridir. Bu durum, sosyal, siyasal ve ekonomik sorunların, ihtiyaçların ve statülerin kabile bazlı terimlerle ifade edilmesi olarak kendini gösteriyor.

Mevcut çatışmaların önemli bir kısmı, Darfur'un adını aldığı Afrika kökenli Fur, Massalit ve Zaghawa kabileleriyle, genel olarak topraksız göçmen ve yarı göçmen olan hayvancılık ile geçinen, çoğu kendisini Arap olarak niteleyen kabilelerin arasında 17. Yüzyıldan beri var olan

⁴⁵ Hoile, D., Darfur In Perspective, London, 2006, s.7

⁴⁶ O'Fahey, R.S., 2006, a.g.k., s.27

mücadeledir. Başta Fur'lar ve diğer Afrika kökenli kabileler, çiftçidirler ve tarihsel olarak, en zengin tarım arazileriyle Darfur'un ortasındaki su kaynaklarını kontrol etmektedirler. Sultanlar zamanında başlayan ve İngiliz sömürge idaresi döneminde daha da adaletsiz bir dağıtım ile devam eden arazi tahsis sistemi ""hakura"" sahibi olan kabileler de bunlardır.⁴⁷

Göçebe kabileler, geçim kaynağı olan hayvan sürülerinin otlak ve su ihtiyaçlarını karşılamak için yerli ve furavi kabilelerin kontrolündeki kaynaklara erişim ihtiyacı içindeydiler. Tarih boyunca devam eden bu ilişkiler, bir tarafın kaynaklara ulaşmak, diğer tarafın kaynaklarını korumak mücadelesi ile belli bir bedel karşılığında tarafların anlaşmaları veya anlaşamayarak çatışmaları sonra bu çatışmaların sonlandırılması için yine kabile bazlı mekanizmaların devreye girmesi şeklindeki ilişkiler olarak süregelmiştir.

Bu mücadele, oldukça eski zamanlara kadar gider ve bazen kan akıtıcı küçük çatışmalar olsa da genellikle uzlaşma ile çözülmüştür. Ancak son yıllarda, bu mücadeleyi ciddi çatışmalara ve bazen katliamlara varan oranda şiddetlendiren dış faktör ve güçlerin devreye girmesi olmuştur. İçerideki çatışmaları fırsata çeviren veya dışarıdan bölgeye yönelik güç odaklarının adına hareket eden genel ismine Cancevid denilen silahlı grupların da devreye girmesi ile sorunun şekli ve boyutu değişmiştir.

Darfur'un her üç eyaletinde de hem yerleşik hem de göçebe Arap kabilelerinin yaşadığını belirtmekte yarar vardır. Çünkü Darfurlu yerleşik Araplar da Cancevid milislerinin saldırılarına karşı çıkmışlardır. Darfur'daki çatışmaların aslında Arap kabilelerle Afrikalı kabileler arası etnik bir çatışma olmadığına en önemli kanıtı da yerleşik Misseria ve Rezeigat Arap kabilelerinin isyancı grupları desteklemeleri olarak değerlendirilebilir. Güney Darfur Baggara Arap kabilesi de Cancevid milislerini desteklemeyi reddettiği için bu çetelerin saldırılarına hedef olmuştur.⁴⁸

Diğer yandan, bazı Afrika kabileleri de Sudan ordusuyla aynı safta isyancı Darfur Afrikalı gruplarına karşı savaşmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, Darfur çatışması etnik bir çatışmadan öte siyasi ve ekonomik çıkarların neden olduğu ve başlattığı bir çatışma olarak değerlendirilebilir. Hal böyleyken, son zamanlarda Darfur'da Araplarla Afrikalılar arasında etnik sınırların konulmaya, belirginleştirilmeye başlandığı da bir gerçektir.

Bu konuda Darfur ve bölge üzerine araştırmalar yapmış olan Prof.Mahmut Mamdani, kendisi ile yapılan bir röportajda şunları söyledi: "Resmi kabulleri bile ele alsanız, Darfurlu Arapların Güneyli Rozayagat'lılar (Arap Aşiretleri) çoğunluğu, bu çatışmalara dahil olmadılar. Eğer çatışmaya katılanları, Kuzeydeki Rozayqat'ları, Fur'ları, Masaleet ve Zaghawah kabilelerini dikkatle incerseniz, aralarındaki farkın şu olduğunu fark edersiniz. Kuzey Rozayqat(Arap Aşiretleri) hiç bir kabile alanına sahip olmayan, sömürge döneminde hiç toprağa sahip olmayan kabilelerdir. Çünkü dönemin sömürgecileri tamamıyla göçebe olan ve yerleşik köy hayatına sahip olmayan kabilelere bir kabile yurdu vermedi. Bununla birlikte sömürgeci güçler köylerde yerleşik olan kabilelere en geniş arazileri verdi. Sorunun asıl ve tam cevabı burada gizlidir."⁴⁹

⁴⁷ O'Fahey,R.,S., 2008, a.g.k., s.134

⁴⁸ Flint,J., "Beyond Janjaweed: Understanding The Militias Of Darfur " Danimarka Dış İşleri Bakanlığı Raporu, Small Arms Survey, Graduate Institute of International and Development Studies, Geneva, 2009, s.18

⁴⁹ <http://www.timeturk.com/mamdani-ile-darfur-kitabi-uzerine-roportaj-79535-haberi.html>

2.2.2 Kabileler

Darfur'daki kabileleri renk bakımından ayırmak mümkün değildir. Çünkü mesela Arap kökenli kabileler'e mensup insanlar da Afrika kökenli kabileler'e mensup insanlar gibi siyah renklidirler. Kökenleri açısından kabileleri üç'e ayırabiliriz; Afrika kökenliler, Afrika kökenliler ile Arap kökenlilerin karışımı olanlar ve Arap kökenliler.

Toprak İlişkisine göre; temel arazi sahipleri Fur, Berti ve Massalit kabileleridir. Hayvancılıkla geçinen göçebe kabileler ise bir taraftan kuzeyde Zaghawa, Meidob ve Güneyde Baggara, Rizeigat, Habbaniya ve Beni Halba kabileleridir.⁵⁰

İlginç bir tespitte şudur ki; Tam siyahi görünümlü bir Rizeygat Arap iken, ten rengi daha açık olan bir Zaghawa Afrika kökenlidir. Yine Sudan tarafındaki bir Zaghawa'nın giyim kuşamı, davranış stili ve konuşma aksanı Çad tarafındaki bir Zaghawa'dan oldukça belirgin bir şekilde farklıdır.⁵¹

2.2.2.1 Afrika Kökenli Kabileler

Darfur'da kabileleri sınıflandırmak ve birbirinden ayırmak çok kolay bir şey değildir. Darfur'da ilk göze çarpan kabileler Fur'lar Zaghawalar ve Massalitlerdir. Darfur'un batısında yerleşen Afrika kökenli en büyük aşiret grubu **Fur** aşiretler grubudur. Diğer büyük aşiretler ise; Daju, Tanjur, Kenjaradır. Bu kabilelerin birbiriyle de karışmış olduğunu ve bu karışımlardan yeni kabileler oluştuğu da görülüyor. İşte en önde gelen yerli kabileler:⁵²

El Kira Aşireti: Darfur'un tüm kral ve sultanları bu aşiretten gelir. Dedeleri Ahmed El-Makur El-Hilali'dir. Çoğu Darfur ve Kordofan'da yaşar. Darfur tarihinde 500 yıl süren bir saltanat kurup, Araplarla Afrikalılar arasındaki kaynaşmayı sağlayan en etkin aşirettir.

Morginda Aşireti: Bu aşiretin mensupları Merra dağının güney ve güneybatısında yaşarlar. Arap aşiretleriyle karışmışlardır.

Amunga Aşireti: El Feşir'li olan bu aşiret, El-Feşir'in güney, batı ve güney batısında yer alırlar.

Muganga Aşireti: Bu aşiret de Darfiya ve Darkinu bölgesinde yaşarlar.

El Konyanga Aşireti: Konyanga'lar da, El-Feşir'in kuzeyinden Merra dağı bölgesine kadar uzanan topraklarda Zaghawa, Bergu, Berti ve Arap aşiretleriyle beraber yaşamaktadırlar.⁵³

2.2.2.2 Arap - Afrika Karışımı Olan Kabileler

El Zaghawa Aşireti: Darfur'un en büyük aşiretlerindendir. El-Tibu lehçesi konuşurlar. Ancak Arapça dilini de kullanırlar. İktidarda ve muhalafette en etkili aşiretlerden biridir.

El Bediyet Aşireti: Mısır-Libya sınırında yaşar. Zaghawa bölgesine yakındırlar. Etnik olarak Zaghawa aşiretine mensup sayılır. Kendilerini Afrika kökenli olarak kabul ederler. Arapça konuşmazlar.

⁵⁰ Gökçen,C.,Biladussudan Ve Darfur Sorunu,(Röportaj, Abdurrahman Emiroğlu) Uran Dergisi, Temmuz 2007,s.17

⁵¹ Lindsay,a.g.k.,s.12

⁵² Nachtigal, G., Sahara and Sudan:Wadai and Darfur, Los Angeles , 1975, s.356

⁵³ Gökçen,C., a.g.m., s.18

El-Berti Aşireti : Darfur'un doğusunda yer alır. Fur ve Zaghawa aşireti etkisinde kalan Araplardan oluşan melez aşirettir. Bugün iktidarda ve muhalefette önemli bir konuma sahiptir.

Nube grubu aşiretler: El-Burgut aşireti ve El-Midub aşiretidir. Her iki aşirette Furlar ve Araplar karışıktır. Tarihi gerçek şu ki, Araplar çoğunlukla Sudan'a bekar olarak gelmişler, yerli kadınlarla evlenip Sudan'ın çeşitli yörelerinde yaşayan Sudan halkını oluşturmuşlardır. Arap aşiretlerinin Sudan'a girişleri İslamiyet öncesine uzanır.⁵⁴

2.2.2.3 Arap Kökenli Kabileler

Arap kökenli kabileleri oluşturan aşiretleri de temelde sekiz grupta toplayabiliriz:⁵⁵

El-Rezeigat Aşireti: Baggara aşiretinin Cuheyne koluna ait bir aşirettir. Yaklaşık nüfusları bir milyon kişidir. Kuzey darfur'da yerleşik olan aşiretin bir kısmı da komşu Çad'da yaşamaktadır.

El-Taayişe Aşireti: Bu aşiret de Baggaraların bir koludur. Sudan tarihindeki Mehdi hareketi liderinin halifesi Abdullah bu aşirettendi.

El-Maaliye Aşireti: Bu aşirette ıkyüzbin kadar nüfusuyla Cuheyne aşiretinin bir kolu olarak Darfur'da yaşayan Arap kabilelerindedir.

El-Habbaniye Aşireti: Güney Darfurda yaşayan Arap kabilelerindedir.

Benu Helbe Aşireti: Benu Helbe aşireti de Darfur'daki Arap aşiretlerindedir. Bu aşiretinden daha çok Bedviyyun ve Sahilden gelen göçmen gruplar arasında söz ediliyor.

El-Menasire Aşireti: Bu aşirette Darfur'un Arap kabilelerindedir.

Benu Fadıl Aşireti: El Menasiye aşireti ile iç içe bir aşirettir. Bazen ikisi bir aşiret gibi algılanmaktadır.

El-Siyadiye Aşireti: Bu aşiretler de diğer aşiretler gibi kendi aralarında boylara ayrılır.

Yukardaki aşiretler Darfur'da yaşayanların bir kısmıdır. Bu aşiretler evlilik, sosyal, kültürel ve dini bağlarla birbirlerine karışmışlardır. Alman üniversitelerine mensup bir heyet Darfur halkından bir şekilde kan örnekleri alıp incelemişler ve bölge insanın genetik yapısı %40 - 80 arasında Arap-Siyahi karışımı olarak çıkmıştır. Batılılar, etnik çatışmayı genetik bir temele dayandırmaya çalışmışlar fakat başarısız olmuşlardır.

Darfur bölgesinde yüzyıllar boyu beraber yaşayan bu aşiretler sağlam bir sosyal yapı oluşturmuşlardır. Tipik rengi, siması, kültürü ile Fur insanı ortaya çıkmıştır. Örneğin, 500 yıl Darfur'a hükmeden, Furların bir boyu olup Araplarla karışmış tipik özellikleriyle tanınan **El-Kira ailesi** tüm Darfur'da idari, sosyal ve etnik farklılık gözetmeyen federatif bir idare tarzı oluşturmuştur.⁵⁶

⁵⁴ Nachtigal, G., a.g.k., s.358

⁵⁵ Kaynak. De Waal, A., War In Darfur And Search For Peace, London, 2007, s.74

⁵⁶ http://www.umrandergisi.com/HDF_detay.asp?bicim=K&ID=1254&K=&KK= (07.07.2009)

2.3 Dini Yapı ve Tarikatlar

Sudan ve Daurda dini liderlerin, şeyhlerin etkisi oldukça fazladır. Çoğu zaman tarikat aidiyeti kabile ve bölgesel aidiyetin önüne geçebilmektedir. Daur'daki bütün kabileler Müslüman kabilelerdir. Hristiyan kabile yoktur. Daur özellikle Kur'ânı ezberleyen hafızlarıyla ve Kur'ân medreseleri ile ünlüdür. Burada yetişen Hafızlar bütün Afrika'ya gönderilir.

Daur aynı zamanda sufi tarikatlarıyla meşhur bir bölge. Afrika'ya İslâm'ın yayılmasında bu sufi tarikatlarının büyük etkisi olmuştur. Bunlardan Afrika kıtasının en köklü tarikatı Kadiriye olup 16. yüzyılda Bilâdüssudan bölgesine inmesiyle Afrika'nın orta bölgelerinde tasavvufi hareketlerin yaygınlaşmasına sebep oldu. 18. yüzyılda Cezayir'de başlayan ve ardından Fas üzerinden Batı Afrika'ya yayılan Ticâniye tarikatı 19. yüzyılın sonlarına doğru bugünkü Mali, Nijer ve Nijerya'da epeyce yayıldı. Öyle ki Avrupa sömürgeciliği karşısındaki en ciddi direnişleri örgütleyenlerin arasından Ticanî önderleri görmek mümkündür. Bu üç tarikatın alt kollarından bir çoğu farklı bölgelerde oldukça etkili olmaya başladılar. Örneğin, Mehdiyye, Senüsiyye, Mirganiyye, Üveysiyye ve Müridiyye bunların başta gelenleridir. Bu tarikatların etkisi ile putperest kabileler kitleler halinde Müslümanlığa geçmişler ve böylece kıtada Müslümanlar nüfus bakımından da üstün konuma gelmiş oldular.⁵⁷

3. SİYASAL BOYUT

Daur sorunun siyasal boyutunu incelerken dikkate alınması gereken temel unsurlar şunlardır: politik ve idari yapılanma ve siyasal güç merkezinin tutumu ile karşılaştığı dirençler, kültürel, dini ve etnik aidiyetlerden kaynaklanan yönlendirmeler ve oluşumlar, ile dış etkenler ve yönlendirmeler.

3.1 Politik ve İdari Yapı

1994'te, Sudan federal İşler Bakanı Ali Al Hac'ın teklifi ile Daur, Kuzey, Güney ve Batı eyaletleri olarak üç idari birime ayrıldı. Her eyaletin başında, Hartum'daki merkezi hükümet tarafından atanan ve yerel idarelerce desteklenen Valiler bulunuyor. Güney Daur eyaletinin başkenti Niyala, Batı Daur'un Cenina, Kuzey Daur'un başkenti ise El- Feşir'dir.

Bu idari bölünmenin en önemli nedeni bölgede merkezi hükümetin nüfuzunu ve hakimiyetini artırarak kabilelerin gücünü zayıflatmaktır. Örneğin Tek başına yönetildiği zaman Daur'un en büyük çoğunluk nüfusunu oluşturan Fur'lar yeni idari yapıda azınlık durumuna düşürülmüş oldular.⁵⁸

Diğer bir idari reform ise Batı Daur'daki Massalit ve Arap kökenliler arasındaki eyalet yönetiminde temsil ve statülerdeki değişiklikler ile yapıldı. 1990' lı yıllara kadar o bölgede Massalit kabilesi ileri gelenleri "sultan" lar karar merciindeydiler. Bölgedeki Arap kökenliler dışlanmışlık ve ayrımcılık endişesini taşıyorlardı. 1995 yılında ise eyalet valisi sekiz adet yardımcısının biri hariç hepsini Araplara verdi. Göçebe olan bu kabile ileri gelenlerine aynı zamanda arazi kazandırmanın yolunu da açan bir gelişme olduğu için bu defa Massalitler korku ve endişeye kapıldılar.⁵⁹

⁵⁷ Kavas, A., "Afrika'da İslam'ın Yayılışı" Tebliğ: Afrika Müslüman Ülke Ve Topluluklar Dini Kurum Ve Kuruluş Temsilcileri Birinci Toplantısı, İstanbul,01-03 Kasım 2006

⁵⁸ Flint ve De Waal, A., a.g.k., s.56

⁵⁹ Flint ve De Waal, A., a.g.k., s.57

3.2 Sudan Merkezi Yönetimlerinin Darfur Yerel Yönetimleri ile İlişkileri

Bağımsızlık öncesi Sudan'ı (ve Darfur'u) yöneten İngiliz yetkililer daha çok Kuzeyli Arap ilmiye sınıfından etkilenmişlerdi. İdari görevlere de bu okumuş tahsilli sınıf getirilmişti. Sudan'ı bağımsızlığa hazırlayan İngilizler, devletin yönetim kadrolarında kendilerinin ayrılmaları ile doğacak boşluğu doldurmak için de yine bu tahsilli Araplardan yararlanmayı düşümmüşlerdi. Bağımsızlık sürecinin öncesi ve sonrasında Müslüman-Arap milli kimliğinin öne çıkmasında Kuzeyli Arap elit sınıfının rolü önemlidir. Diğer yandan, Arap kökenli olmayan çevre bölgeler, idari ve askeri görevlerden de uzak kaldılar. Okur-yazar oranının hala düşük olduğu bu çevre bölgeler, Darfur dâhil, devletin merkezi yönetiminde etkili olamadılar. Bağımsızlığından beri sivil yönetimlerden ziyade askeri yönetimlerin başta olduğu Sudan'da halkın, özellikle de çevre bölgelerinin, merkez yönetimden ne kadar uzak ve kopuk olduğu tahmin edilebilir.⁶⁰

Başlangıçta, kendi-kendini yöneten Darfur sultanlığı, sonraları Sudan'a dahil edildi ve 1956'da Sudan bağımsızlığını kazandığında, ülkenin batı eyaleti haline geldi. Başkent Hartum'a olan uzaklığı ve merkezi hükümetin zayıflığı nedenleriyle, sömürgeci dönemden sonra birbiri ardına iktidara gelen hükümetler Darfur'u vekalet yoluyla yönetmeyi denediler. Önemli kabilelerle ittifaklar kurarak ve gerektiği yerlerde aktif bir şekilde müdahalelerde bulunarak, müttefiklerinin bölgede meydana gelen olayları iyi bir şekilde kontrol ettiğinden emin olma yoluna gittiler. Tüm Sudanlı hükümetlerin Arap egemenliği veya etkisi altında olmasından dolayı, diğer bölgelerde olduğu gibi Darfur'da da, Afrikalı insanlardan çok Arapları destekleme eğiliminde oldukları iddia ediliyor.⁶¹

Verimli topraklar, su ve otlaklıklar gibi doğal kaynaklar üzerinde kabileler arası geleneksel çatışmaların Darfur bölgesinde sık sık yaşandığı bilinen bir gerçektir. Diğer bir gerçek de, çatışmaların etnik bir yönünün olmamasıydı. Kabile çıkarlarını koruma amaçlı bu çatışmalar aynı etnik gruba mensup kabileler arasında da yaşanabiliyordu. En önemlisi, çatışmaların Hartum'un arabuluculuğu ve tarafların görüşme masasına oturmasıyla sona ermesiydi.

Darfur, Sudan'ın 1956 yılında İngiltere'den bağımsızlığını kazandıktan sonra, 1989'da Sadık el-Mehdi hükümetini deviren askeri darbeye kadar, kabileler arası sorun ve çatışmaların, gerektiği zaman Sudan hükümetinin arabuluculuğu ile uzlaşma yoluyla çözüldüğü, büyük oranda özerkliğe sahip ve nispeten barış içinde yaşanan istikrarlı bir bölgeydi.

Merkezi hükümetlerin, Darfur'a yönelik politikalarının günümüzde yaşanan çatışmalara zemin hazırladığı ve neden olduğu söylenebilir. Örneğin, 1971'de geleneksel kabile idaresini ortadan kaldırma ve kabile liderlerinin gücünü kırmaya yönelik Numeyri'nin çıkardığı yasa, sonraları kabileler arasında rekabet ve çatışmaya neden oldu. Geleneksel idari yetkileri elinden alınan kabile ve liderler, yeni yasayla kurulan İl Yerel Yönetimlerinde bir yarışa girdiler. Yerel, hatta merkezi yönetime temsilci gönderen kabileler, Hartum'un da taraf tutmasıyla birbirlerinden iyice uzaklaştılar. 1994 yılında Darfur'un üç idari birime ayrılması, bölgede çatışmalara yeni bir boyut kazandırdı. Merkezi hükümetin bölgedeki Arap kabilelerini desteklemesi, Afrikalı kabileleri birbirlerine yaklaştırırken, Arap kabilelerini de Afrikalılardan uzaklaştırdı.

⁶⁰ O'Fahey,R.,S., 2008, s.6

⁶¹ BM, a.g.k., s.22

Bir taraftan, Libya lideri Kaddafi'nin Arap kökenli kabileleri ayrımcı yönde kışkırtmaları, Diğer taraftan ABD, Fransa, İngiltere ve diğer küresel güçlerden destek alan Afrika kökenli kabileleri Arap kökenlilere karşı cephe almaya yönlendirme çalışmaları, ve Ekolojik bozulmalarla gelen kuraklık ve açlığın da etkisi ile bugünkü çatışmalara verimli bir zemin hazırlanmış oldu. El Beşir'in El Turabi'yi devre dışı bıraktığı 1999 aralık ayı sonrasında El Turabi'nin de Sudan Hükümetine karşı Darfur'daki isyancı gruplara destek vermeye başlaması ile darfur sorunu tamamen hükümetin kontrolünden çıktı.

Sonuç olarak, politik dışlanmışlık merkezi hükümetlere karşı silahlı ya da silahsız mücadele veren grup ve örgütlerin altını çizerek gerekçe gösterdikleri sebeplerin başında yer alır.

Diğer taraftan bölgenin geri kalmışlığını sorgulayan, Merkezi hükümetlerin bölge halkına kasıtlı ayrımcılık yaptığını iddia eden gruplar tarafından tarihi bir "Kara Kitap"⁶² organizasyonu gerçekleştirildi. 2000 ve 2004 yıllarında elden ele dolaşan yasaklı I. ve II. "Kara Kitap" fotokopileri Sudan'da bölgeler arası siyasi ve ekonomik dışlanmışlık ve dengesizlikleri ağır bir dille eleştirerek, Darfur çatışmasına da fikri bir zemin hazırlamış oluyordu. Başta JEM lideri Halil İbrahim olmak üzere Merkezi yönetime muhalif yazarlar ve siyasetçiler tarafından kaleme alınan "Kara Kitap", istatistiksel veriler kullanarak adaletsiz güç ve servet dağılımını eleştiriyordu. Sudan'ın, %5'lik Kuzeyli elit sınıfı tarafından yönetildiğini, devlet başkanlarının, başbakanlarının, bakanlarının, yüksek rütbeli askerlerinin ve üst düzey bürokratların tamamının Kuzey bölgesinden seçildiğini iddia ediyordu. "Kara Kitap" ta, ülkenin Batı bölgesinden çıkarılan petrolün gelirlerinin merkezi hükümete aktığı, çevre bölgelerin kasıtlı olarak ihmal edildiğini iddia ediyordu.⁶³

Geleneksel olarak tanımlanan kabileler arası çatışmaların, 1987-89 Fur-Arap ve 1995 Massaleit-Arap çatışmalarıyla giderek etnik bir boyut kazandığı ve etnik unsurun ön plana çıktığı görülür. Etnik unsurun 1970'lerde Numeyri'nin Nasırcı Araplaştırma politikaları ile 1994 yılında merkezi yönetimin bölgeyi üç ayrı eyalete ayırmasına bir tepki olarak doğduğu söylenebilir. Darfur bölgesinde geleneksel çatışmaların etnik boyut kazanmasıyla şiddetin arttığı ve giderek insani felaketlere yol açtığı görülür. 2000'li yıllara gelindiğinde, merkezi hükümetin kabileler arası uzlaşmayı sağlamada başarısız kalması, hatta taraf tutması, çatışmanın yönünü ve yansımalarını da değiştirdi. Arap-merkezli yönetimin Arap olmayan çevreye ikinci sınıf vatandaş muamelesi yaptığı ve bölgenin siyasi ve ekonomik olarak dışlandığını iddia eden Afrika kökenli kabileler merkezi hükümeti karşılarına aldı.

2003 yılında isyan başladığı zaman, hükümet konuya sadece güvenlik açısından müdahale etti ve bu sorunu meydana getiren temel sorunları çözmeye yönelik mantıklı bir girişimde bulunmadı. Sorunun temeline inerek çatışmaları üreten nedenleri ortadan kaldırmaya teşebbüs edemedi. Örneğin verimli toprakların ve suyun kullanımına yönelik bir reform düşünülebilirdi. İsyancı hareketler "hakura"sı olan kabileler arasında üslenmişlerdi, Hükümet arazi sorununu, "hakura"ya sahip olmayan kabilelerin savaşa sürüklenmesi sorununu gündeme almıyordu. Hükümet olaya tamamen güvenlik açısından ve Darfur'u marjinalleştiren isyancılar tarafından üretilen sorunlar açısından bakıyor. Fakat Darfur'un içinden, çatışmayı tetikleyen sebepler

⁶² Not: Kara Kitap, bir grup Darfur'lu muhalif entelektüelin hazırladığı ve fotokopi ile gizlice çoğaltılarak, aynı anda yüzlerce cami önlerinde dağıtılması sağlanmıştır. Kara Kitap çalışmaları 1996 yılında başlamış 2000 yılında ortaya çıkarılmıştır.

⁶³ Burr, M.J., ve Collins, R.O., Darfur: The Long Road To Disaster, Princeton, 2006, s.288

açısından bakmıyor. Bu açıdan hükümet çok dar bir yaklaşıma sahiptir. Hükümetin barışı tesis edici tüm bölge ve toplumu kuşatıcı bir Darfur vizyonu yok gibi görülüyor.⁶⁴

4. JEOPOLİTİK BOYUT

Darfur Sudan'ın batısında yer alır. Kuzeyinde Libya çölleri kilometrelerce uzanır. (Bkz.: Harita 2) Doğuda Darfur'u Kordofan'dan ayıran doğal sınır kum dağlarıdır. Güneyde Bahrul Arap bölgesiyle, batıda ise Çad Cumhuriyeti ile sınırlıdır. Sınırın her iki tarafında da yaşayan aynı kabilelere mensup akraba toplulukları vardır.

Darfur, Afrika'ya, Mısır'a, Hicaz'a, güney Sudan'a ve batı Afrika ülkelerine tarihi ticaret yolları ile bağlanmıştır. Kısaca Darfur, Afrika'nın hem kültürel hem de ticari ilişkilerinin kavşağında bulunur.

Örneğin; El-Arbain yolu, Mısır'ı Darfur'un ticari merkezi Kubi'ye Asyut üzerinden bağlar, Wayti Yolu, Libya'da Trablus'dan başlayıp Wayti bölgesinden Çad'a ve Darfur'a gelir. Ve Hicaz yolu ise Kuzey ve Batı Afrika'dan gelen hacıların Darfur üzerinden geçtiği yoldur.

Darfur Bölgesinin jeopolitik önemi ve ağırlığı tarih boyunca küresel ve bölgesel hakimiyet hesaplarında en çok dikkate alınan faktörlerden birisi olmuştur.

Darfur'un, özellikle sömürge döneminde, kasıtlı olarak ihmal edilmesi bölge halkının Hartum hükümetlerine karşı sahip oldukları hoşnutsuzluğunun ana kaynağı olduğu iddia edilmektedir. Diğer bir ifadeyle, kenarda kalmaya mahkûm bırakılan Darfur'un merkeze doğru hareket etmesi ve Sudan'ın diğer bölgeleri ile entegre olması imkânsız kılınmıştı. Bugünkü sorununun arkasındaki bir diğer sebep de Darfur'un coğrafi olarak Sudan'dan dağlarla ayrılmış olmasıdır öyle ki bu topraklar Çad'a ait topraklar sanılmaktadır. Komşu krallık ve ülkeler son üç yüzyıldır bölgeyi hâkimiyetleri altına almak için kıyasıya mücadele vermişlerdir.

Sömürgecilik öncesi dönemde Darfur bölgesi bugünkü durumunun aksine oldukça gelişmiş ve müreffeh idi. Bunun başlıca sebepleri arasında bölgenin serin iklimi ve coğrafi konumu idi. Darfur çöl ve dağlar arasında bulunduğundan tacirler için önemli bir güzergâh üzerinde idi. Bölgenin Britanya imparatorluğu altında Sudan'a katılmasından önce de sıkı ticari ilişkileri vardı. Bu ticari bağlar Darfur için önemliydi çünkü o zamanın önemli ürünleri (köle, fil dişi, devekuşu tüyü vd.) bu bölgeden getirilmekteydi. Fakat günümüz ekonomisinde bu ürünler önemini yitirmesi Darfur ekonomisini olumsuz yönde etkilemiş ve bölgenin ekonomik canlılığını giderek yitirmesine sebep olmuştur. Sömürgeciliğin gelmesiyle birlikte Darfur önemini yitirdi ve merkez hükümetlerin ilgisini kaybetmeye başladı. Darfurluların merkez hükümetlere olan güvenlerini yitirmelerinin arkasındaki nedenlerden birisi de işte geçmişte yaşanan bu ilgisizliktir.⁶⁵

⁶⁴ Mamdani, M., The Politics of Naming: Genocide, Civil War, Insurgency, London, 2007, s. 5

⁶⁵ Öztürk, H., "Darfur veya Bir Krizi İsimlendirme Sorunu", Rapor, Bilgesam, 29 Temmuz 2008,

Darfur'un jeopolitiği Sudan Hükümetinin hem en önemli fırsatı hem de en önemli tehdidi durumuna gelmiştir. Başta ABD olmak üzere Çin ve diğer küresel aktörlerin soruna ilgisinin temelinde de Darfur'un jeopolitiği yatmaktadır.

Son dönemlerde bölgenin güneyinde petrolün de çıkmasıyla Darfur, daha da stratejik bir önem kazandı. Darfur'da, hemen hemen tamamı Müslüman olan 30'dan fazla kabile yaşıyor. Bu kabilelerin komşu ülkeler ve diğer dış güçlerle ilişkileri ve bağları var.

Sudan'daki siyasal hareketlerin en önemli figürlerinden biri olan Hasan el Turabi de Darfurlu. İsyancı hareketlerin başlatılmasında ve halen sürdürülmesinde en önemli payı ve desteği olanlardan birisidir Turabi. Darfur'un diğer önemli bir özelliği ise Sudan ordusunun bel kemiğini oluşturmasıdır. Yine bürokraside Darfur kökenli etkin ve üst düzey bürokratlar Sudan'ın devlet mekanizmasının işleyişinde ve siyasetinde önemli rol alırlar.

Arap, yerli bütün etnik unsurların uzun yıllardır birlikte yaşadığı bölgede aniden olayların patlak vermesi pek çok Sudanlı'ya göre oldukça anlamlı. Özellikle, 21 yıldır devam eden kuzey-güney savaşından sonra merkezî hükümetin John Garang liderliğindeki güneyli kabilelerle anlaşmaya varmasının hemen ardından olayların başlaması kaygıları artırdı. Orta ve Kuzey Afrika'ya açılan bir kapı niteliğindeki Darfur'un Sudan'dan koparılması, hem bu ülkeyi çok zayıflatması hem de güneydeki Hıristiyan ve Animist kabilelerin bağımsızlık yolunda daha emin adımlar atması anlamı taşıyor.

5. EKONOMİK BOYUT

Karayolları ağından yoksun olan ülkenin ekonomisi ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılığa dayanır. Beyaz Nil ile Mavi Nil'in birleştiği Orta Sudan ve El Cezire bölgesinin verimli arazileri tarih boyunca tarım, ticaret ve yerleşim alanlarının en yoğun merkezleri olmuşlardır.

Sudan'da petrol ve doğalgaz kaynakları keşfedilinceye kadar, ülkenin geçim kaynağı ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılığa dayanıyordu. Kurak ve çöl ikliminin hâkim olduğu Sudan'da tarım sadece Nil havzalarında ve El Cezire Ovası'nda yapılıyordu. Tarihsel olarak Kuzey Sudan, Beyaz Nil ile Mavi Nil'in kavuştuğu Hartum, tarım ve ticaretin merkezi olmuştur. Coğrafi olarak bu merkeze uzak düşen Darfur ve diğer bölgeler ekonomik olarak da uzak düşümler.

1970 yılına kadar Sudan, tarımda ürettiklerini ülke içerisinde tüketen kapalı bir ekonomiye sahipti. 1972 yılından itibaren Numeyri hükümeti batı ile ekonomik ilişkiler başlattı, IMF'den borç aldı, bazı tarım ürünlerinin ihracatına başlandı. 1993 yılına kadar geçen süreçte Sudan IMF'ye en fazla borcu olan ülkelere birisi haline gelmişti. Borçlarını ödemekte zorluk çekince, IMF ve Dünya Bankası kredi vermeyi durdurdu, Avrupa Birliği 1 milyar Dolara yakın tarım kredisini askıya aldı. 1997 yılında ABD, Sudan'a "uluslar arası terörizme destek verdiği" iddiasıyla ambargo başlattı.⁶⁶

1970 yılında keşfedilen Sudan Petrolü, 1999 yılından itibaren çıkarılmaya ve Sudan ekonomisine katkıda bulunmaya başladı. Bu sayede, Sudan ekonomisi yıllık %10 civarında

⁶⁶ Lindsay,a.g.k.,s.10

büyümeye başladı ve 2001 yılında, tarihinde ilk defa olmak üzere Sudan Hazinesi 500 milyon Dolar fazla verdi. ABD ambargosundan dolayı ABD’li şirketler Sudan Petrolüne yatırım yapamaz iken, başta Çin, Hindistan ve Malezyalı firmalar Sudan’da yatırım yaptılar.⁶⁷

Darfur Çatışmalarına neden olan ekonomik sebepler üç ana eksenle ele alınabilir:

5.1 Bölgelerarası Gelir Dağılımı

Bölgeler arası dengesiz gelir dağılımı özellikle İngiliz sömürge yönetiminde başlamış, bağımsızlık sonrası kurulan hükümetler zamanında da devam etmiştir. Merkezi hükümetler Darfur bölgesine yatırım yapmadıkları gibi zuhur eden ekonomik problemlere de yeterince ilgi göstermemişlerdir. Merkezi hükümetler yatırımlarını ağırlıklı olarak yerleşim, tarım ve ticaret merkezi olan Nil havzalarında yoğunlaştırdıkları için, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi sosyal hizmetler de bu bölgelere sunuldu. Bu nedenle, Darfur ve diğer ihmal edilmiş bölgelerin ısrarla üzerinde durdukları konu, bölgeler arası haksız gelir dağılımı ile devletin vatandaşa sunması gereken hizmetlerden de eşit bir şekilde yararlanılamamasıdır. Görüşme masalarında başta gelen isteklerin hep, milli servetten eşit pay almak olmuştur.

5.2 Arazi - Su Kaynaklarının Kullanımı Ve Hakura Sistemi

Bölgenin ekonomik olarak kalkınmaması, geleneksel geçim/gelir kaynakları olan tarım ve hayvancılığa devam etmeyi zorunlu kıldı. Darfur bölgesinin öteden beri en önemli sorunlarının başında verimli arazilerin kullanılması üzerindeki anlaşmazlıklar ve bu anlaşmazlıkların yol açtığı çatışmalardır. Bu çatışmalar da; toprak sahibi olan ziraat ile geçinen kabileler ile toprak sahibi olmayan yarı göçebe ve tam göçebe hayatı yaşayan ve hayvancılıkla geçinen kabileler arasındaki arazi ve su kaynaklarının kullanımını yüzünden çıkmıştır.

Bir taraftan göçebe kabilelerdeki artan nüfus ve hayvan sayısı ve bu hayvanları doyurmak için artan otlak ihtiyacı, diğer taraftan yine nüfusu artan ama kullanılabilir arazisi artmayan (tersine kuraklık nedeniyle azalan) arazi sahibi yerleşik kabilelerin arasındaki otlak arazisi ve su kaynaklarının kullanımı üzerinden çıkan tartışmaların boyutu giderek büyümüştür. Kullanılabilen arazi kaynaklarının azalması, hayvan sahibi kabileler ile arazi sahibi kabileler arasındaki uzun yıllara dayanan ortak kullanma, bölüşme uygulamaları çatışarak elde etme veya çatışma pahasına elde tutma çabasına dönüştü.⁶⁸

5.2.1 Hakura Sistemi

Hakura sistemi, toprağın mülkiyetinin değil, kullanım hakkının kabilelere keyfi bir şekilde dağıtıldığı, tahsis edildiği bir sistemdir. Sultanlar döneminden beri devam eden İngiliz sömürge yönetimi döneminde ve bağımsızlık sonrası hükümetler tarafından da düzeltilmeyen bu adaletsiz toprak dağıtım sistemi Darfur’da tarihten beri en ciddi çatışma kaynaklarından birisini teşkil etmiştir.⁶⁹

Hakura sistemi, özel mülkiyeti yok ediyor ve bütün bölgeyi, yerleşik kabilelere daha geniş arazi, hayvancılık yapan yarı göçebe kabilelere biraz arazi ve tam göçebe deve yetiştiricisi

⁶⁷ Lindsay, a.g.k., s.11

⁶⁸ Mamdani, M., 2007, s.8

⁶⁹ Morton, J., The Poverty Of Nations: The Aid Dilemma At The Heart Of Africa, New York, 1996, S.191

kabilelere hiç arazi verilmemesi şeklindeki bir dağıtım ve tahsis sistemi ile çatışmanın dinamiğini oluşturuyordu.⁷⁰

1995 yılında hükümet arazi dağılımı üzerine başarısız bazı denemeler yaptı. “hakura” sahipleri de arazisi olmayanlar da tatmin olmadılar, tersine başka gerilimlerin sebebi oldu bu çalışmalar. 2003’te isyan başladığı zaman ise, hükümet konuya sadece güvenlik açısından müdahale etti ve bu sorunu meydana getiren temel sorunların başında gelen “hakura” sistemine yönelik bir tasarrufta bulunmadı.

5.3 Demografik ve Ekolojik Değişimler

Son yıllarda hem ekolojik hem de demografik değişiklikler kabileler arası ilişkileri etkileyen önemli faktörlerin başında gelmektedir.

Büyük Sahra’nın bir parçası olan Darfur bölgesinin büyük bir bölümünde, Merra Platosu hariç, çöl iklimi hâkimdir. Metrekareye düşen yağmur miktarının azalması ve yağış mevsimlerinin değişmesi ve daha da kısalması Darfur’un çölleşme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu gösteriyor.

Doğal kaynakları zaten yetersiz olan Darfur’da son yirmi yılda nüfusun ikiye katlanması, bölgede patlak veren çatışmaların bir başka nedenidir. Artan nüfusun tersine, azalan doğal kaynaklar ve giderek çölleşen Darfur’da halk açlık tehlikesiyle yüz yüze kaldı. Örneğin, 1983–1984 kıtlığında yüz bin’e yakın Darfurlu açlıktan hayatını kaybetti. Batı Darfur’un, Çad ve Libya sınır bölgelerinden de göç aldığı hesaba katılırsa nüfusun doğal kaynakların kapasitesiyle ters orantılı hareket ettiği görülür. İnsan nüfusunun artışına paralel olarak artan hayvan sayısının da kuraklık ve çölleşme sonucu daralan kaynaklar üzerindeki çatışmaları artırıcı rolü olmuştur.⁷¹

Ekolojik dengenin bozulmasına paralel olarak yerleşik kabileler ile göçebe kabileler arasındaki denge ve ilişkiler de iyice bozuldu. Kuraklığın ve çölleşmenin etkisini göstermeye başladığı 70’li ve 80’li yıllarda verimli araziler, su kaynakları ve otlaklıklar üzerinde kabileler arası şiddetli çatışmalar yaşandı. Su ve otlaklık arazi arayışında olan çobanların tarım alanlarına girmeleri ve çiftçilerin mahsullerine zarar vermeleri kabileler arası çatışmaların önemli nedenlerini oluşturdu. Özellikle de tarımla uğraşan yerleşik kabilelerle hayvancılıkla uğraşan göçebe kabileler arasında şiddetli çatışmalar meydana geldi. Kuraklık, zaten sorunlu olan tarım ve hayvancılığı daha da olumsuz yönde etkileince halk açlıkla karşı karşıya kaldı.

Özellikle kurak olan Kuzey Darfur’da yaşayan çiftçi Zaghawalarla göçebe Kabileler, Güney Darfur’a göç etmek zorunda kaldılar. Kabileler arasında verimli araziler ve su kaynakları üzerindeki çatışmalar da bu beklenmedik göçler sebebiyle büyük boyutlara ulaştı.

1995 yılında hükümet bu çatışmayı “hakura” sını olmayan kabilelere biraz arazi vererek çözmeye çalıştı. Fakat bu da zaten kendilerine verilen arazi ile zor geçindiğini iddia eden, “hakura” sahibi kabilelerin tepkisini çekmiş ve dolayısıyla ayrı bir çatışma sebebi olmuştu. Sonuçta ne “hakura” sahipleri arazilerinin az da olsa bir kısmının kendilerinden alınmasına razı oldular ne de kendilerine az bir arazi teklif edilen kabileler tatmin edilebildiler.

⁷⁰ O’Fahey,R.,S., 2008, a.g.k., s.134

⁷¹ Herlinger, C., ve Jeffrey, P., a.g.k. s.40

5.4 Zengin Maden Yatakları

Dünya'nın birçok bölgesinde olduğu gibi burada da zengin maden ve enerji kaynaklarının bulunduğu tespit edilmesi, bölge insanının refah ve mutluluğunu artırıcı değil huzur ve özgürlüğünü tehdit eden birer neden haline getirilmiştir.

Darfur çatışmasının patlak vermesiyle bölgede zengin petrol, doğalgaz ve saf uranyum yataklarının bulunması arasında bir ilişki kurmak yanlış olmaz. Bölge üzerinde hedef ve beklentileri olan diğer bölge ülkeleri ile enerji kaynaklarının kontrol edilmesi açısından veya tüm Afrika'ya yönelik hegomonik hedefler açısından Darfur Sudan'ın kontrol altında tutulmasını vazgeçilmez bir unsur olarak gören küresel güçler, Darfur'daki çatışma potansiyellerini kullanmaktan çekinmemişlerdir.

Ambargo nedeniyle Amerikan petrol şirketlerinin Sudan'a girememesi ve bu doğal kaynakların Çin'e kapıtılması, iki ülkenin Sudan üzerinde çakışan çıkarlarının ülkede çatışan grupları ortaya çıkardığı veya çatışmaları artırıcı teşvik edici rol oynadıkları iddia edilmektedir. 2007 Ocak ayı itibarıyla Sudan'ın beş milyar varil kanıtlanmış petrol rezervi bulunmaktadır. 2006 yılında 414 bin varil/gün ham petrol üreten Sudan, 2008 yılının sonunda üretim kapasitesini bir milyon varil/gün'e çıkarmayı hedeflemişti. Japonya, Çin, Hindistan, Güney Kore ve Endonezya, Sudan petrolünü ithal eden ülkelerin başında yer alır.⁷²

6. İNSANİ BOYUT , DARFUR'DA İNSANİ KRİZ

6.1 Genel Durum

Darfur krizi nedeniyle yaşanan dramın boyutlarını anlamak için önce temel başlıkları ile insanların başına neler geldiğini en ağırından daha hafif olanına doğru sıralayalım; Öldürülme, Tecavüz'e uğrama, Açlık, Salgın Hastalık, Sürgün! Bunların biraz daha hafif tonlu olanları ise; Yaralanma, Tacize Uğrama, Yetersiz Beslenme, Yetersiz Tedavi, ve diğer... Bunların hepsi insanca yaşamının asgari şartlarının, yani temel insan hakları ihtiyaçlarının karşılanmasının çok uzağında bir durumun varlığını göstermektedir. Bu arada çatışan tarafların insani yardım örgütlerine karşı tutumları da ayrı bir insan hakları ihlali olarak karşımıza çıkmaktadır.

6.1.1 Öldürme Olayları

6.1.1.1 Adi Cinayetler

Darfur sakinlerinden her hangi birisinin her hangi bir zamanda her hangi yerde adi bir cinayete kurban gitmesi her zaman olası. Ve acı olanı bunun kimin tarafından yapıldığının tespit edilebileceği ve tespit edilse bile bunun hesabının sorulabileceği pek beklenen, umulan bir durum değildir. Ölüm ile sonuçlanmayan yaralanma vakalarını da akılda tutmak gerekir.

Bölgede, bir nedeni olsun olmasın yapanın yanına kalan, hesabı sorulamayan cinayetler çok sıradanlaşmış durumdadır. Faili meçhul cinayetlerin sayısını tespit edebilecek sağlıklı bir yapının mevcut olmadığını da belirtmek gerekir.

⁷² Arsdale, P.W.V., Forced to flee: Human Rights And Human Wrongs In Refugee Homelands, Maryland, 2006, s.12

6.1.1.2 Siyasi Cinayetler

Kabileler arası kan davası veya hesaplaşmalar, devlet kurumlarında çalışanlara yönelik suikastler ve devlet adına isyancı grup mensuplarına yönelik yapılan infazlar bu başlık altında ifade edilebilecek öldürme olaylarıdır.

6.1.1.3 Katliamlar ve Yansımaları

Darfur dramında bir taraftan topluca öldürülen insanlar vardır, bir taraftan da bu toplu kıyımların adlandırılması, nitelendirilmesi ve siyasi olarak kullanılması sorunu vardır.

İsyancı grupların, diğer muhalif grup mensuplarına, Darfur halkına ve güvenlik güçlerine karşı giriştikleri veya hükümet güçlerinin veya Cancevid milislerinin isyancı gruplara veya isyancı grupların mensup oldukları toplumlara karşı giriştikleri acımasızca toplu kıyımların sayısız örnekleri vardır.

Toplu katliamlarda köyleri, kampları, çadırları basılarak, yakılarak yıkılarak, çoluk – çocuk, kadın-erkek ayırt edilmeden öldürülen insanlar vardır. Ayrıca savaşabilme potansiyeli olan erkeklerin seçilerek öldürülmesi de ayrı bir katliam uygulamasıdır.

Darfur'daki katliamların dünyadaki yansımaları ise ne yazık ki politik değerlendirmelere konu olmuştur. Bir kısım ülkeler ve kurumlar bu katliamları “soykırım” olarak tanımlarken diğer bir kısmı bu nitelendirmeyi kabul etmemişlerdir. Üç temel grupta toplayabileceğimiz bu yorumlar ve argümanları şunlardır:

6.1.1.3.1 “Darfur’ da Olup Biten Soykırımdır” Diyenler

Başını ABD ve İsrail’in çektiği bir grup ülke, Sudan’da olup bitenin soykırım olduğunu her zeminde ısrarla vurguluyorlar. Bunu ispat eden delil ve argümanlar ortaya koymaya çalışıyorlar. ABD ve İsrail’in “soykırım” kelimesinde ısrarının insani duyarlılıktan gelmediğini anlamak çok zor değil. Eğer, orada olup biten “soykırım” olarak tanımlanabilirse ABD’nin bölgeye müdahale edebilmek için Silahlı güç göndermesine hukuksal dayanak çıkmış olacak. Böylece hem Sudan bağımsız hareket edebilir durumdan çıkarılacak, gerekirse bölünecek, hem de bölgedeki inisiyatifler Çin’in elinden alınacak.

6.1.1.3.2 “Darfurda Önemli Bir Sorun Yok” Diyenler

Sudan ve bazı Arap ülkelerine göre ise; Darfur’da yaşananlar basit kabile çatışmalarıdır. Büyütülecek bir durum söz konusu değildir. Ortada katliam olmadığı gibi soykırım olarak nitelendirilecek bir durum da söz konusu değildir.

6.1.1.3.3 “Darfur’daki “Katliamlar” “Soykırım” Olarak Tanımlanamaz” Diyenler

Olay’a daha tarafsız ve gerçekçi yaklaşanlar ise, ortada ciddi boyutlarda toplu katliamların gerçekleştiğini tespit ediyorlar. Ancak bu toplu katliamların, öncelikle, failleri aynı değil. Yani hem isyancı gruplar hem de isyancılara karşı savaşan gruplar ile Sudan Hükümet güçleri karşılıklı çatışmalarda veya “taraftar sivillere” (mensup oldukları aşiret, köy vs.) yönelik yapılan saldırılarda büyük insani kayıplar verdirilmiştir. Katliam boyutunda kıyımlar yapılmıştır. Bu konuda hiçbir taraf masum değildir.

Diğer önemli husus ise, Sudan Hükümet güçleri tarafından yapılan saldırılarda hedef ve amacın karşı tarafı komple etnik olarak yok etmek olmadığı ifade edilmektedir. Bu nedenle, Sudan Hükümetinin yaptığı her ne kadar insanlığa karşı işlenmiş bir suç ise de yapılan “katliamlar”, “etnik temizlik”, “soykırım” tanımlaması içerisine girmediği ifade ediliyor.

6.1.2 Tecavüzler

Darfur dramının en utanç ve acı verici olaylarından birisi kadın ve çocuklara karşı girişilen tecavüz olaylarıdır. Binlerce mağduru olan bu vahşetin faileri arasında isyancı grup mensupları olduğu gibi hükümet askerleri de vardır ancak en fazlasını cancevit çetelerinin yaptığı ortak bir görüşür.

Uluslararası Af Örgütü raporlarında çok sayıda tecavüz ve saldırıya uğramış kadın ve çocuklara ilişkin hikayeler vardır. Örneğin, 30 Ekim 2007 günün Güney Darfur Al Da’enin kampında İlk Yardım koordinatörü John Holmes’in yaptığı iddia edilen röportajda bir Darfur’lu Kadının sözleri durumu şöyle özetliyor: “Kocamızı, ailemizi, köyümüzü ve tüm varlığımızı kaybettik, yine de burada güvende değiliz zira kamptan dışarı adımımızı attığımızda saldırı tehlikesi ile karşı karşıyayız”.⁷³

6.1.3 Açlık

Darfur köylerinde ve kamplarda yaşayan nüfusun önemli bir kesimi özellikle de çocuklar açlık veya yetersiz beslenme sonucu oluşan hastalıklardan dolayı ölüm ile karşı karşıyadır. İşin en ilginç ve trajik bir yönü de şudur ki; adına mücadele verdikleri toplumların insani ihtiyaçlarını karşılamak için çaba harcayan kuruluşların yardım göndermeleri silahlı gruplar tarafından engelleniyor, saldırılara maruz kalıyor, hatta bazen yardım görevlileri öldürülüyor.

6.1.4 Salgın Hastalıklar

Yetersiz beslenme, sağlıksız gıda, özellikle su tüketimi, temiz olmayan, sağlıksız çevre ve yaşam şartları ile ilaç yetersizliği salgın hastalıklardan binlerce insanın özellikle çocukların hayatını kaybetmesine neden olmaktadır.

6.1.5 Yurtlarından Sürülen İnsanlar

Savaşın en acımasız boyutlarından birisi de saldırılar sonucu köyleri, evleri yakılan ve yurtlarından çıkarılan milyonlarca insandır. Tecavüzler ve can güvenliği korkusu ile yurtlarından ayrılmış bu insanlar. Zaten kendi köyünde güç bela geçinmeye çalışan fakir ve masum halk, ellerinde ne varsa talan edilmiş, yakılmış yıkılmış ve yardımlara muhtaç durumdadırlar. En asgari insani ihtiyaçlarını karşılayamadıkları, gıda, sağlık, güvenlik ve eğitimden mahrum ortamlarda çadır ve kamplarda ne zaman biteceği bilinmeyen bir yaşama mahkum edilmiş durumdadırlar.

6.2 İstatistiksel Bilgiler

Bu bölümde; 2003 yılından beri Darfur’daki olaylarda öldürülen, tecavüze uğrayan ve yurtlarından sürülen insanlara ait istatistiksel bilgiler ile farklı kaynaklardaki istatistiksel bilgilerin birbirinden önemli ölçüde farklı olmasının nedenleri analiz edilmeye çalışılacaktır.

⁷³ AI, “Sudan Displaced In Darfur A Generation Of Anger” Uluslar arası Af Örgütü, Uluslar arası Sekreteryaya Raporu, ,1 Ocak 2008, s.8

6.2.1 Can Kaybı Bilgileri

İsyancıların, Cancevid eşkiyalarının ve hükümet güçlerinin saldırıları ve çatışmaları sonucunda öldürülenlerin sayısının 100.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Ancak açlık, hastalık vb. nedenlerle ölenler ile birlikte bu sayının 400.000'e ulaştığı genelde kabul edilmektedir.⁷⁴

Ancak, Sudan hükümet kaynakları bu rakamların doğru olmadığını, oldukça abartılı olduğunu savunmaktadırlar. Sudan hükümetinin yanı sıra bazı bağımsız kaynaklar da, yukarıda sözü edilen raporlarda belirtilen rakamların doğru olmadığı görüşündedirler. Örneğin Darfur'da insani yardım için bulunan bazı görevlilerin, raporlarda yer alan çok sayıdaki ölümün kriz ile ilgisi olmadığını, daha önceleri de sıkça rastlanan eksik beslenme ve salgın hastalıklar nedeniyle ölenlerin de raporlarda geçen rakamlara dâhil edildiğini savundukları iddia edilmiştir. Yine Dünya Sağlık Örgütü Doğu Akdeniz Direktörü de Darfur'da soykırım veya etnik temizlik girişimlerinin olmadığını savunmuştur.

Bölgedeki can kayıplarına ilişkin çok farklı ve çelişkili raporlar yayınlanmıştır. Tamamı tahminlere dayanmaktadır. Bunların en aşırı olanları 400.000 civarında insanın öldürüldüğünü iddia edenler olduğu gibi toplam ölümlerin 70.000 civarında olduğunu belirtenler de vardır. Sudan hükümet ise çatışmalarda ölenlerin sayısının 10.000 kadar olduğunu iddia etmektedir.⁷⁵ Bu konuda öngörü grupları oluşturarak tahminler yaptıran bir kuruluşun rakamlarını alıntılatabiliriz. Bu kuruluş ABD Hükümeti Hesap Verilebilirlik Bürosu (GAO)'nun, Kongrenin Talebine Göre hazırladığı Kasım 2006 tarihli Darfur Krizinde Gerçekleşen Ölümler üzerine Tahmin Çalışmaları ve bu çalışmaların güvenilirliği üzerine yapılan bir çalışmadır.

Söz konusu çalışmanın ek özet tablosunda verilen 3 adet tahmini can kaybı rakamları şunlardır:

- 1- Toplam tahmini can kaybı 306.130 kişidir. Yaklaşık 170.000 kişi çatışmalarda, 108.000 kişi hastalıklardan, 28.000 kişi ise girilemeyen bölgelerden olması nedeniyle tanımlanamayan sebeplerle öldüğü tahmin edilmektedir,
- 2- Toplam tahmini can kaybı 218.449 kişidir. Yaklaşık 73.700 kişi çatışmalarda, 126.000 kişi hastalıklardan öldüğü tahmin edilmektedir , Yaklaşık 19000 kişi nedeni tespit edilemeyen ölümlerdir,
- 3- Toplam tahmini can kaybı 253.573 kişidir. Yaklaşık 111.000 kişi çatışmalarda, 143.000 kişi hastalıklardan öldüğü tahmin edilmektedir,

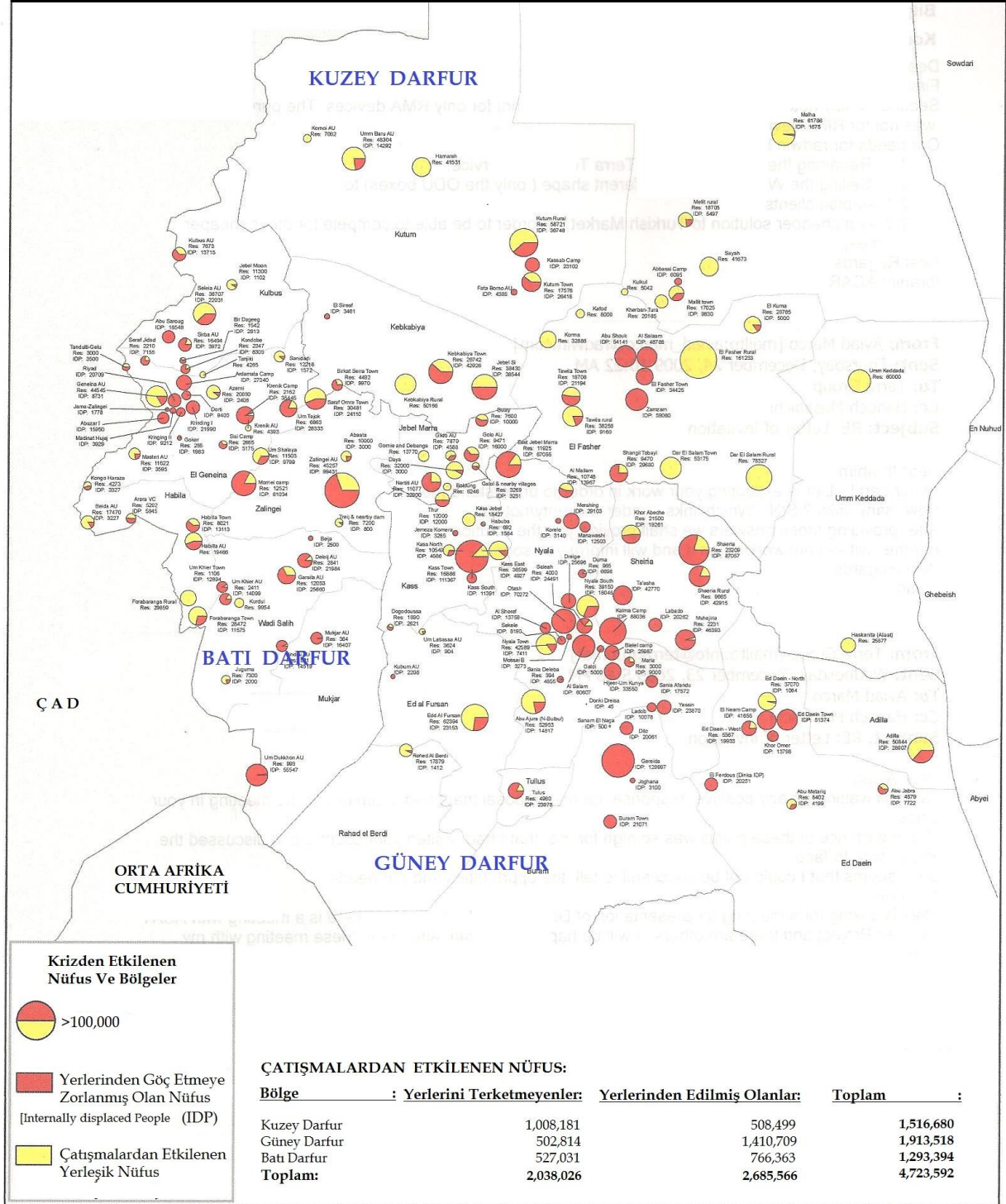
Bu raporda yapılan tahminlerin Çad sınırındaki sığınmacılardan, Dünya Sağlık Örgütü gözlemcilerinden ve Sınır Tanımayan Doktorlar Örgütü gönüllülerinden alındığı belirtilmektedir.⁷⁶

⁷⁴ Prunier, G., Darfur: The Ambiguous Genocide, New York, 2007, s.121

⁷⁵ Hoile, D., a.g.k., s.61

⁷⁶ GAO-07-24, (United States Government Accountability Office), "Report To Congressional Requesters, Summary Descriptions Of Death Estimated Review, on Darfur Crisis", Kasım 2006, s.56)
<http://www.gao.gov/new.items/d0724.pdf>

DARFUR KRİZİNDE ÇATIŞMALARDAN ETKİLENEN NÜFUS

Harita 4

Darfur Krizinde Çatışmalardan Etkilenen Nüfus'un Bölgelere Göre Dağılım Haritası

Kaynak: BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi,(OCHA)'nin Darfur'da İnsani Profil Raporu No: 33, 1 Ekim 2008

6.2.2 Tecavüz'e Maruz Kalanlara İlişkin Bilgileri

Darfur'daki insani krizi içerisinde kadınlara ve çocuklara yönelik insan hakları ihlallerini ayrı başlıklar altında incelemek gereği vardır. Kadınlara karşı tecavüz ve kaçırımlar, cinsel kölelik durumları çok yaygındır. İnsan Hakları İzleme Örgütü 'Human Rights Watch', raporu bölgede kadınlara yönelik tecavüz ve cinsel saldırıların, çatışmaların başından beri yoğun bir şekilde sürdüğünü gözler önüne serdi. Örgüte göre, Sudan ordusu askerleri, milisler ve isyancı savaşçılar mülteci kamplarında yaşayan kadınları hedef almaya devam ediyorlar. Raporda Sudan güvenlik güçleri ve uluslararası barış gücü askerlerinin, Darfurlularını korumak için yeterli çaba harcamadıklarının iddia edilmektedir.

BBC Afrika Editörü James Read tecavüzün, Darfur'daki insanî felaketin değişmez unsurlarından olduğunu söylüyor. İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne göre, Darfur'da sorun daha da karmaşık hale geldikçe, tecavüz yöntemleri de değişiyor. Örgüt; kadınların, köylere saldırı düzenlenen zamanların yanı sıra çatışmaların olmadığı dönemlerde de tecavüze maruz kalmalarının muhtemel olduğunu vurguluyor. Hükümet güçlerinin, milislerin ve isyancıların evlerini terk eden ve kamplarda yaşayan kadınları hedef aldıkları belirtiliyor.

6.2.3 Çocuk Hakları İhlallerine İlişkin Bilgiler

Darfur'daki en büyük problemlerden biri de çocuk askerlerdir. BM Çocuk Fonu UNICEF'e göre; Darfur'da yaklaşık 6 bin çocuk asker bulunmaktadır. Çatışmalardan etkilenen çocuk sayısı ise 2 milyon civarındadır. UNICEF'in Somali'deki temsilcisi Ted Chaiban yaptığı açıklamada, Darfur'daki tüm silahlı grupların çocukları kullandığını, Sudan genelinde çocuk asker sayısının yaklaşık 8 bin olduğunu, bunun 6 bininin Darfur'da bulunduğunu belirtti. Bunun, çocukların tümünün eline silah alıp savaştığı anlamına gelmediğini, ancak bu çocukların silahlı grupların safında bulunduğunu kaydeden Chaiban, üniformalı ve silahlı çocukları çatışma bölgelerinde bizzat gördüklerini kaydetti. Darfur'daki isyancı grupların içinde yer alan en küçük çocuk askerinin 11 yaşında olduğu, çocukların yaşlarının 15 ile 17 arasında değiştiği bildirildi.⁷⁷

6.2.4 Yurtlarından Sürgün Edilen İnsanlara İlişkin Bilgiler

Darfur'daki dram, tecavüzler ve ölümlerle sınırlı değildir. Gerek zorla, gerek katliamların neden olduğu korku nedeniyle yerlerini terk edenlerin maruz kaldığı problemler dramın başka bir boyutunu ortaya koymaktadır. Darfur'da insani krizin ortaya çıkmasından sonra yaşadıkları yerleri terk ederek komşu Çad'a veya Sudan sınırları içinde başka bir yere göç edenlerin sayısının 2 milyondan fazla olduğu tahmin edilmektedir. Mülteci durumundaki Darfurlulara yeterli yardım malzemesi götürülemediği gibi halen ölümler de devam etmektedir. BM Özel Temsilcisi Jan Prank'a göre geçen yıllara göre Sudan'daki durumun iyileşmesine ve ölümlerin azalmasına rağmen hala her ay yaklaşık 500 kişi ölmektedir.⁷⁸

⁷⁷ <http://www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1031681> (23.12. 2008)

⁷⁸ Hoile, D., a.g.k., s.9

6.3 Çeşitli Kaynaklardaki İstatistiksel Bilgilerin Farklı Olmasının Nedenleri

6.3.1 Somut ve bilimsel tespitlerin yapılamaması

En önemli neden bilimsel tespit ve analiz yapma imkanının olmamasıdır. Bilimsel sonuca, (bilimsel metotlarla elde edilen) bilimsel verilerin yine bilimsel analizleri ile ulaşılabilir. Oysa, Darfur sorununda bilimsel gözlem yapma koşulları yoktur. Dolayısıyla geneli temsil etme kapasitesi şüpheli örnek olaylardan subjektif genellemeler yapılarak elde edilen veya güvenilirliği şüpheli gözlemcilerin anlatımlarına dayandırılan bilgiler vardır.

Bu durumda çok önemli bir sorun ile karşı karşıya kalıyoruz. O da kasıtlı olarak yanlış bilgi empoze edilmesi tehlikesidir. Kasıtlı yanlış bilginin iki muhtemel kaynağı vardır: Birincisi; Sudan Hükümetidir. Sudan Hükümeti her durumda mağdurların sayısını az gösterme çaba ve gayreti içerisinde olmak isteyebilir, bu saik ile doğru bilgi kaynağına ulaşmayı engellemek ve yanlış bilgi empoze etmek isteyebilir. Diğer yandan, İsyancılar ve diğer muhalif grupların da dünya kamu oyunun dikkatini daha çok çekebilmek, Sudan Hükümetine karşı daha çok tepki gösterilmesini ve baskı yapılmasını temin etmek amacıyla mağdurların sayısını ve mağduriyetin niteliğini olduğundan daha yüksek gösterme çabası içinde olabilir ve bu amaçla yanlış bilgi empoze etmek isteyebilir. Tam olarak doğruya, yansız ve bilimsel sonuca ulaşmak için her iki duruma karşı da dikkatli ve titiz olma gereği vardır.

Örneğin Sudan ve Darfur'daki insan hakları ihlallerine ilişkin çok sayıda araştırma, yazı ve kitabı bulunan Julie Flint. De Waal ile birlikte yazdığı eserlerinden bizim de alıntı yaptığımız, dünyada birçok araştırmacının eserlerinden kaynak göstererek faydalandığı bir Sudan uzmanıdır. New York Times Julie Flint'i tarflı davranmakla suçluyor: New York Times Julie Flint'i, Observer gazetesinde yazdığı makalelerinde Güney Sudan'da Sudan Hükümetinin yaptığı katliam ve insan hakları ihlallerinden detayları ile söz ederken, Güney Sudan isyancı örgütü SPLA'nın lideri John Garan'ın da çok sayıda masum kadın ve çocukları öldürmüş olan bir savaş suçlusunu hep görmezden gelmekle ve tarflı davranmakla itham etmektedir.⁷⁹

6.3.2 Elde Edilen Bilgilerin Doğru Analizlerinin Yapılmaması

Elde edilen ve üzerinde yaklaşık kesin rakamlarla mutabakat sağlanmamış olan bazı bilgi ve rakamların doğru yorumlanmadığı, karıştırıldığı görülmektedir. Verilen bazı ölüm ve can kaybı rakamlarında detayların gözden kaçırılması gibi. Örneğin tüm ölümleri saldırılar sonucu öldürülmüş olarak göstermek yanıltıcıdır. Çünkü saldırılar haricinde, normal eceliyle (yaşlılıktan veya normal hastalıklardan) ölen, salgın hastalıklardan ve benzeri nedenlerle ölenleri ayrı başlık altında sunmak gerekir.

Diğer yandan, Kamplarda sağlıksız şartlarda yaşamaya mahkum edilmiş insanların özellikle de çocukların çaresizce salgın hastalıklar sebebiyle ölümlerini normal ölüm vakası olarak sınıflandırmakta aynı derecede yanıltıcı bir sunumdur.

6.3.3 Tecavüz Mağdurlarının Durumu Bildirmemeleri

Diğer önemli bir sorun da tecavüz'e uğrayan kadın ve çocukların bunu saklamaya

⁷⁹ İzleme Raporu, The European Sudanese Public Affairs Council, Questionable Sources, Questionable Journalism: The Observer Newspaper and Sudan, 1 Mayıs 2000

çalışmalarıdır. Saklama çabalarının bir çok nedeni vardır. Başlıca nedeni tecavüz edilmiş olmanın ya suç sayılması veya en azından bir kusur olarak toplum nezdinde damgalanma korkusudur. Her ne sebeple olursa olsun böyle bir vahşete maruz kalan mağdurların kesin sayısını doğru olarak tespit etmede ciddi sorunlar vardır.⁸⁰

6.4 Tarafların, İnsani Yardım Kuruluşlarına Karşı Tutumu

UNICEF'in raporuna göre Sudan'da 2009 Eylül ayına kadar 225 insanî yardım aracı kaçırıldı ve 32 konvoya saldırı düzenlendi. 142 insanî yardım arazisi işgal edildi ve 11 yardım görevlisi öldürüldü. Bununla beraber Kuzey Darfur'da bir su kuyusu açma makinesinin çalınması sonucunda bu 180.000 kişinin temiz su içebilme durumunu etkiledi.⁸¹

Çok ilginç olan durum şu ki; isyancı gruplar da, hükümet güçleri de bölgeye yardım amaçlı gelen sivil toplum organizasyonlarından memnun değiller. Özellikle de hakları için mücadele verdiğini iddia ettikleri toplumun mağduriyetlerinin giderilmesine çalışan yardım kuruluşlarına saldıran isyancı gruplar açısından çok manidar görünüyor.

6.4.1 Sudan Hükümeti açısından İnsani Yardım Kuruluşlarını Engelleme Çabalarının Olası Nedenleri

Sudan hükümeti açısından bu durumun iki nedenin olabileceğini değerlendirebiliriz:

- 1- Ülkesinde gerçekleşmekte olan insan hakları ihlallerine şahit olunmasını istemediği için bu tür yardım örgütlerini engellemek istemiş olabilir.
- 2- İnsani yardım adıyla gelen örgütlerin istihbarat ve provokasyon amacıyla bölgeye geldiklerinin düşünüldüğüdür.

6.4.2 İsyancı Gruplar Açısından İnsani Yardım Kuruluşlarını Engelleme Çabalarının Olası Nedenleri

İsyancı gruplar açısından; dünyanın ilgisini bölgeye çekmek için ve Sudan hükümetine baskıyı artırmak için kullanılacak en geçerli koz insanların mağduriyetleridir. Dolayısıyla kendi insanının mağduriyetinin sürmesi davalarının güçlenmesi ve uluslar arası desteğin artması için kullanılan bir araç haline dönüşmüş olabilir.

⁸⁰ Taşdemir, F., Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar Hukuku, Ankara, 2009, s.160

⁸¹ <http://www.unicef.org/infobycountr>

II.BÖLÜM

DARFUR SORUNU'NUN KÜRESEL VE BÖLGESEL GÜÇ DENGESİNDEKİ YERİ, TARAFLARI VE AKTÖRLERİ

1. DARFUR SORUNU'NUN KÜRESEL VE BÖLGESEL GÜÇ DENGESİNDEKİ YERİ

Darfur Sorunu, artık sadece Sudan Cumhurbaşkanı El Beşir'in dediği gibi "Darfur bölgesinde yaşayan kabilelerin su ve arazileri paylaşma sorunu"⁸² değildir. Darfur sorunu, bölgede yaşayan insanların ihtiyaç ve sorunlarını aşan ama sonuçta sıkıntısını onlara çektiren küresel ve bölgesel güç paylaşım hesaplarının bir aracıdır.

Çoğu zaman bir biriyle iç içe olsa da, küresel, bölgesel veya yerel güç dengeleri açısından her bir taraf veya aktör için farklı Darfur algısı vardır. Dolayısıyla güç kaynağı ve güç dengesi hesaplamalarında Darfur sorunun parametreleri de farklılık gösterebilmektedir.

Örneğin;

- Yerel kabileler açısından güç dengesi hesapları Darfur'un su ve sulak arazi kaynakları üzerine kuruludur. Yerleşikler için, tüm çaba yer ve yurtlarını kaybetmeme, varlıklarını sürdürebilme, "hakura" haklarını korumaya yöneliktir. Göçebe, arazisiz kabileler için ise yine kendilerinin ve hayvanlarının ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri kaynaklara ulaşabilme, varlıklarını koruma ve sürdürmeye, geleceklerini garanti altına alabilecek yeni bir arazi paylaşımı sistemi elde edebilmeye yöneliktir gayretleri.
- Sudan Hükümeti'nin güç dengesi açısından Darfur ile ilgili hesap ve politikası: Darfur Bölgesindeki halkın merkezi hükümete sadakatini temin edecek ve ülke bütünlüğünü koruyacak politik ve ekonomik araçları doğru bir şekilde kullanmaktır. Barışı sağlayarak, bölgenin kaynak ve imkanlarını ülkenin kalkınma ve refahında kullanılması olanakları üzerine kurulu politikaları geliştirmektir.
- Libya için; Libya, Çad ve Sudan topraklarında kurulacak olan Büyük Libya Arap Devleti haline hizmet edecek fırsatlar sunabilecek bir potansiyeldir Darfur Sorunu.
- Çin'e göre; ABD'ye karşı enerji kaynaklarını kontrol etme açısından Afrika'da bir adım önde olmak için önemli bir kaynaktır Darfur.
- İsrail için; Afrika kıtasına nüfuz edebilmenin önündeki engel olan Sudan'ı parçalamak için bir araçtır Darfur Sorunu,
- ABD için; Küresel gücü elinde tutma ve küresel hegemonyanın sürdürülmesi için Irak ve Afganistan'dan sonra tanzim edilmesi gereken Sudan topraklarına müdahale için fırsattır Darfur Sorunu.

⁸² http://www.channel4.com/news/articles/politics/international_politics/sudan+president+no+mass+rape/2493762
(10.05. 2010)

2. DARFUR SORUNUN TARAFLARI VE AKTÖRLERİ

Öncelikle “taraf” ve “aktör” terimlerinin bu çalışmadaki içeriklerine değinmek yerinde olacaktır:

“Taraflar”: Darfur sorunun “taraf”ları çatışan taraflar ile bu çatışmaların mağduru olan taraflardır. Sorunun varlığından, devam etmesinden veya çözülmesinden doğrudan etkilenecek olan taraflardır. Sorun nedeniyle mağdur olan “taraf”lardan, sorunun devamında veya çözümünde her hangi bir etki ve inisiyatifi olmayanlar “taraf” olsalar da “aktör” olarak nitelendirilmeyeceklerdir. Şüphesiz ki çatışan “taraf”lar aynı zamanda sorunun “aktör”leridirler de.

“Aktör”ler: “Taraflar” olmasa bile, soruna içerden veya dışarıdan, olumlu veya olumsuz müdahalesi, etkisi, katkısı veya yönlendirmesi olanların da “aktör”ler olarak tanımlanması daha uygun olacaktır. Yine, sorunu olumlu veya olumsuz yönde yönlendirici çaba harcayanlar olabileceği gibi sorunun çözümüne katkı vermek isteyenler de olabilir. Böylece sorunun doğrudan tarafı olmasa da “aktör”ü olunabilir. Soruna bu anlamda müdahalelerin yerel, bölgesel veya küresel ölçekte olması durumlarına göre de “aktörler”; “yerel aktör” “bölgesel aktör” veya “küresel aktör” olarak tanımlanacaktır.

2.1. Yerel Aktör ve Taraflar

2.1.1 Sudan Devleti

Sudan Hükümetleri, Darfur bölgesinin yönetimini yerel ağırlıklı idarecilerle yaptıkları gibi çıkan sorunlar için de yerel çözümler bulma çabasında oldular. Darfur bölgesi insanının 1917 yılında İngiliz idaresiyle başlayan Sudanlılaştırma çabaları üç nesil sonra önemli ilerlemeler kaydetmişti.⁸³

Darfur’un yerel kabileleri arasında çıkan sorunların çözümünde gerektiği zaman Sudan merkezi hükümeti çözüm sağlayıcı olarak devreye girerdi. 2003 yılında zuhur eden çatışmalara kadar Darfur’lu gruplar doğrudan Sudan hükümetine karşı bir tavır takınmamışlardı.

Hartum’daki idareciler Darfur bölgesinde 2003 yılında başlayan isyan ve çatışmaların kabileler arası bir mücadele olduğunu, etnik bir ayırımı dayanmadığını ileri sürmektedirler. Bölgedeki silahların Çad’da yaşanan iç savaş ve Libya ile yine bu ülke arasında yaşanan mücadele sırasında Darfur’a sokulduğunu iddia etmektedirler. Bölge ahalisinden hayvancılık yapanlarla ziraatla uğraşanlar arasında tarih boyunca hep küçük boyutlu sık sık ve orta büyüklükte de ara sıra kavga ve çatışmaların yaşandığının şimdiki çatışmaların da aynı nitelikte fakat büyük boyutta olduğu görüşlerini ifade etmektedirler.

Kara kitap ile ileri sürülen; Darfur’lulara karşı bölgesel ayrımcılık yapıldığı, bir tarafa itildikleri, bölgenin kasıtlı geri bırakıldığı iddialarını Sudan Merkezi hükümeti reddediyor. Sudan merkezi hükümeti bakanlar kurulunda her dönem çok sayıda Darfur’lu bakanların var olduğu ifade etmektedirler.

Hükümeti suçlayan ve olaylarda temel sorumluluğun hükümete ait olduğunu belirten raporlara karşın Sudan Hükümeti suçlamaları kabul etmemiştir. Sudan Devlet Başkan

⁸³ Flint ve De Waal, A., a.g.k., s.13

Yardımcısı Ali Osman Muhammed Taha Washington Post'a verdiği mülakatta şu görüşleri savunmuştur:

- Darfur'daki kriz ile ilgili olarak Sudan Hükümeti haksız bir şekilde suçlanmaktadır, zira Darfur'daki sorunların tarihi bir geçmişi olup olayları hükümet planlamamıştır.
- Darfur'daki krizi isyancı grupların başlattığını, bu grupların batı tarafından desteklendiğini dolayısıyla katliamların sona ermesi için asilere AB ve ABD'den güçlü bir mesaj verilmesi silahlarını bırakmaları için baskı yapılması gerekir.
- Sudan Hükümeti asilerle mücadele için halkı Savunma Güçleri'ne gönüllü olarak katılmaları için çağrıda bulunmuştur. Bu çağrı üzerine farklı kesimlerden katılım olmuştur. Sanıldığı gibi bu paramiliter grubun sadece Araplardan müteşekkil olmadığı gibi "Cancevid" militanları da hükümetin kontrolünde değildir, hükümetten her hangi bir destek ve himaye de görmemektedirler.⁸⁴

Times dergisine mülakat veren Sudan Devlet Başkanı Omer El-Beşir de Darfur'da olanların kabile çatışması'ndan ibaret olduğunu iddia etmiştir. Cancevidleri kanun dışı ve haydut olarak tanımlayan El-Beşir, çatışmanın kendi kayıplarını telafi etmek isteyen bir kabilenin diğer kabileye saldırmasıyla başladığını, iki kabile arasında çatışma olduğunda da doğal olarak kayıplar olduğunu ifade etmiştir.⁸⁵

2.1.2 İsyancı Gruplar

2.1.2.1 Sudan Kurtuluş Ordusu (SLA)

Darfür'daki en kuvvetli başkaldırı hareketi olan Sudan Kurtuluş Ordusu'nun (Sudan Liberation Army : SLA veya Sudan Liberation Movement-Army :SLM-A olarak ta adlandırılmaktadır) başkanlığını avukat Ahdülvahid Muhammed Ahmed Nur yürütmektedir. İlk kuruluşunda Darfur kurtuluş Cephesi (Darfur Liberation Front : DLF) adını kullanan örgüt daha sonra SLA ismini kullanmaya başladı.⁸⁶

İsyanın başladığı günden itibaren komşu devlet olan Çad'a çok sayıda Darfurlu göç etti. Çünkü bu ülkenin başında bulunan Devletbaşkanı İdris Debi'nin kendi ülkesinde ait olduğu ve azınlık konumundaki Zaghawa kabilesi Darfur'da daha kalabalık bir nüfusu oluşturmaktadır.

Darfür'da ilk büyük çaplı isyan hareketi SLA'nın lideri Abdülvahid Muhammed Ahmed Nur kendilerinin ayrı bir devlet kurmayı düşünmediklerini, sadece ülkenin diğer tarafında yaşayanlarla eşit haklara sahip olmak istediklerini belirtmektedir. "Darfür'da da okullar, hastaneler ve diğer kamu hizmet birimleri olmalı, Darfur halkı da milli gelirlere kendilerine düşen payı istemektedir" demiştir.⁸⁷

SLA örgütü, elemanlarını kuzeydeki Zaghawa etnik grubu ile güneydeki Mesalit etnik grupları içinden toplamaktadır. Örgüt ilk önemli eylemini 2003 yılının ilkbaharında; Havaalanı, karakol ve polis noktalarına saldırarak yüzlerce asker, polis ve devlet görevlisini öldürmek ve araçlarını tahrip etmek suretiyle gerçekleştirmiş oldu. 2003 yılının Nisan ayı ile Temmuz ayı

⁸⁴ Çakmak, C., Uluslararası Ceza Mahkemesinin Darfur Krizi'ne Müdahil Olması ve ABD'nin Süpergüç Olarak Limitleri, Uluslararası Hukuk Ve Politika Dergisi, C. 3, n.10, Ankara, 2007 s.52

⁸⁵ Çakmak, C., a.g.m., s.52

⁸⁶ Levy, J., Genocide In Modern Times Genocide In Darfur, New York, 2009, s.24

⁸⁷ Burr, M.J., ve Collins, R.O., a.g.k., s.289

arasında kısa bir süre Kuzey Darfur'un başkenti El-Feşir'i ele geçirerek buranın havaalanında bulunan uçakları tahrip ettiler.⁸⁸ SLA tek bir örgüt olmasına rağmen 2005 kasım ayından itibaren iki temel gruba ayrılmıştır. Birinci grup Abdülvahid Muhammed Ahmed Nur liderliğindeki SLA(W) dir. Bu grup kuruluşundan beri iddiasını ve eylemlerini devam ettiren, ve Darfur Barış Anlaşmasını imzalamayı reddeden gruptur. İkinci grup ise Minni Minavi liderliğindeki SLA(M) dir. Minavi Darfur Barış Anlaşmasını imzalamış olan liderdir.⁸⁹

2.1.2.2 Adalet ve Eşitlik Hareketi (JEM)

Darfür'daki merkezi hükümete karşı cephe alan ikinci hareket ise Adalet ve Eşitlik Hareketi (Justice and Equality Movement: JEM) olup, Cumhurbaşkanı El Beşir'tarafından görevden uzaklaştırılan Hasan El-Turâbî tarafından desteklenip yönlendirildiği iddia edilmektedir. Çoğunlukla örgüt elemanlarını Zaghawa etnik grubu içerisinde toplamaktadır.

Hareketin liderliğini Zaghawa kabilesinin Kobe kolundan gelen Halil İbrahim yapmaktadır. Halil İbrahim, Avrupada tıp eğitimi görmüş, 1990'lı yılların başlarında Kuzey Darfur'da Sağlık bakanlığı yapmış, entelektüel birikimi olan ve daha önce El Turabini ile beraber hareket eden birisiydi. El Turabi, El Beşir'e karşı giriştiği tertipler sonucu tutuklanınca Halil İbrahim ondan da ayrıldı.⁹⁰

Silahlı gücü daha az olmasına rağmen Sudan Merkezi hükümetini SLA'dan dah fazla endişelendiren JEM'in mücadelesidir. Çünkü JEM siyasi, olarak bir alternatif ortaya koyuyor ve mücadeleyi Uluslararası arenaya taşıyarak hem hareketlerine dış destek temin etmek hem de Hükümete baskı yaptırmayı hedefliyor.

JEM'in başından beri belirlediği en önemli stratejisi şu oldu: Dünyaya, Sudan Hükümetinin Darfur bölgesine kasıtlı politik ve ekonomik ayrımcılık uyguladığını ve Cancevidlerin Hükümetin emri ve desteği ile Darfur halkına soykırım uyguladığını duyurmak. Dolayısıyla dünyanın bu "soykırımı" durdurmak için derhal harekete geçmesini talep etmektir. Darfur halkına da yapılan ayrımcılığı anlatmak için "Kara Kitap" adıyla fotokopi yoluyla çağaltılan propoganda broşürlerini organize bir şekilde dağıttılar.⁹¹

2.1.2.3 Hasan El Turabi ve Darfur Sorunu

Hasan El Turabi, El Beşir ile Sudan genelinin yönetimi konusunda anlaşamayıp tasfiye edilince, Darfur üzerinden El Beşir'i yıpratma ve devirme çalışmalarına girişti. Darfur'da sosyal çatışmanın kökenleri daima mevcuttu. Ancak çatışmaların geleneksel boyutları aşır, bir yok etme ve yıkım savaşına dönüşmesinde, El Turabi ve El Beşir arasındaki çatışmanın çok önemli katkıları olmuştur.

İşbirliği yaparak yönetimi ele geçirdikleri zaman, El-Turabi ve El-Beşir kanatları arasındaki ilişkiyi yöneten bir denge vardı. İki başlı bir yönetimde, iki adam, işleri bölüşerek yürütüyorlardı. El Turabi, gizli bir sivil hükümet olan İslami Cephe Hareketi'ni yönetirken El-Beşir de aleni, açık bir şekilde askeri hükümeti yönetiyordu. Daha sonra Meclis Başkanlığı makamını da elde ederek yönetimdeki etkinliğini artırdı.

⁸⁸ Burr, M.J., ve Collins, R.O.,a.g.k., s.290

⁸⁹ Lindsay,a.g.k.,s.53

⁹⁰ Flint ve De Waal, A., a.g.k., s.106

⁹¹ Flint ve De Waal, A., a.g.k., s.101

Hasan El Turabi'nin, El Beşir'e destek vererek yönetimi ele geçirirken yaptığı plan şöyleydi: Askeri konsey idaresi altında, ilk üç yılda, önce genel bir hakimiyet tesis edilecek ve gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır. Sonraki üç yıl içinde de bir taraftan hareketin devlet içine nüfuz etme ve kurumların içerisinde yerini sağlamlaştırma çalışmaları yapılırken diğer taraftan da halk nezdinde destek ve sempati kazanma çalışmaları yapma aşamasına geçecektir. Ondan sonra da kendi ideolojik yüzünü apaçık ortaya koyacak, askerler (konsey) yönetimi sivillere teslim edecek, El Turabi de, müteakip seçimlerde devlet başkanlığı görevine gelecekti.

El Beşir, El Turabi'nin 2001 yılındaki seçimlere yönelik bu planını anlayınca, asker üzerindeki hakimiyetini kullanarak toplantı anındaki parlamento'ya yaptığı ani bir baskın ile El Turabi'yi tutukladı parlamento'yu da feshetti.⁹²

Darfur bölgesindeki Müslüman Kardeşler Örgütü mensubu ve sempaticileri, Milli İslami Cephe mensuplarının büyük çoğunluğu El Turabi kanadına katıldılar. Çünkü El Turabi Darfurlu idi. Bu sebeple El Beşir, Darfur'dan gelen bürokratları ve devlette etkin olan Darfurlu isimleri de tasfiye etmeye başladı.⁹³ Belki bunun sebebi, El Turabi'nin, geçmişte kendisini Sadık El Mehdi'ye karşı kullandığı gibi bu kez, El Turabi'nin onları kendi aleyhine kullanmasından korkmasıydı. İşte bu tasfiye edilen, veya kendileri önceden El Beşir'i terk eden grup kısa sürede Darfur'daki ayaklanmanın ve iç savaşın bir tarafı olan isyancıları örgütleyen ve uluslararası alanda tanıtılmasına çalışan lider grubu içerisinde yerlerini aldılar.

İslami Hareket Cephesi'ne mensup Darfur'lular, El Beşir ile başlayan El Turabi liderliğindeki Devrim'e çok umut bağlamışlardı. En azından bu devrimle kendi bölgelerindeki şikayetlerin de sona ermesini, devlet biriminde adil bir şekilde varlıklarını ifade edebilmelerini ve hizmetlerinden insafli bir şekilde paylarını alabilmeyi umuyorlardı. Ancak çok kısa sürede ümitleri suya düştü.

El Turabi, El Beşir tarafından tasfiye edildikten sonra, Güney Sudan lideri John Garang ile görüşüp anlaşma imzaladı. Oysa daha önce onunla görüşenlere kafirlerle görüşülmesinin yanlış olduğunu ifade ediyordu.⁹⁴

2.1.3 Cancevidler

Cancevidler konusu, Darfur sorununu ile ilgili yapılan yorum ve incelemelerin en başta gelen konularından birisidir. Tanımından, işlev ve eylemlerine kadar üzerinde en fazla anlaşmazlık ve farklılaşma olan da yine cancevidler konusu olmuştur.

Üzerinde mutabık kalınan şudur ki, Cancevidler, -ne amaçla olursa olsun- kanun ve kural tanımadan, insanları çoluk çocuk, yaşlı, kadın ayırt etmeden öldüren, tecavüz eden, varlıklarını yağmalayan çetelerin genel adıdır. Ve görünen odur ki bu eşkıya grupları kendi adlarına veya taşaron olarak başkaları adına yaptıkları eylemlerle Darfur'daki sivillerin başına bela olmuş durumdadırlar.⁹⁵

Cancevidler, kelimenin Arapça dilindeki kökeninden de hareketle, "silahlı süvari", "at binen cin", "ata binen asker" gibi tanımlanan, at veya deve üzerinde hızlı ve mobil silahlı çetelerdir.

⁹² Collins R.O.,a.g.k.,s.227

⁹³ Collins R.O.,a.g.k.,s.227

⁹⁴ Collins R.O.,a.g.k.,s.228

⁹⁵ Herlinger, C., ve Jeffrey, P., Where Mercy Fails Darfur's Struggle To Survive, 2009, s.3

Başta Julie Flint, Alex De Waal olmak üzere, çok sayıda batılı araştırmacı ve yazarlar; Cancevidleri, Darfur'daki Arap asıllı göçebe kabilelerin oluşturduğunu ve bu cancevid grupların Sudan Hükümetinden teşvik ve destek aldıklarını ifade etmektedirler. Ancak yine Julie Flint ve Alex De Waal'ın ortak eserlerinde silahlı Arap militanların liderlerinden Musa Hilal'in Cancevid olarak tanımlanmayı reddettiğini ve "cancevidler kanunsuz ve kuralsız gangster çetelerdir, biz cancevidler'e karşı da savaşıyoruz" dediğini ifade etmiştir.⁹⁶

İddialara göre, Cancevid saldırıları, Darfur sorunun çıkışında ve isyancı grupların oluşumunda en önemli nedenlerin başında gelmektedir. Cancevidler, Darfur'daki Afrika asıllı siyahi grupların hakimiyetini kırma çalışmasının bir parçası olarak "zurka" denilen Afrika asıllı siyahilerin bölgeden sürülmesi amacıyla planlı bir şekilde saldırıları başlatmış ve sürdürmüşlerdir. Bu Cancevid çeteleri, El Beşir yönetimi tarafından desteklendiği gibi, kökeninde, Libya lideri Kaddafi'nin bölgede Arap hakimiyeti kurma ideallerinin ve bu amaçla örgütlediği Arapların birleştirilmesi projesi olan "Arap Toparlanması" hedefine de hizmet ediyorlardı.⁹⁷ ("Arap Toparlanması": "Tajammu Al Arabi" veya İngilizce "Arap Gathering" olarak ifade edilen bu proje, Libya lideri Kaddafi'nin Arap ırkçılığını ön plana çıkaran ve bölgede Arap hakimiyeti tesis etmek, "Büyük Sahil Arap İslam Devleti"ni kurmak amacıyla oluşturulan Arap Lejyoner birlikleri olarak tanımlanmaktadır.⁹⁸)

Diğer taraftan Afrika ve Sudan uzmanı ve Darfur üzerine birçok eseri olan Darfur Niyala Üniversitesi öğretim üyesi Prof David Hoile ise Cancevid tanımlamasında daha farklı düşünüyor. O'na göre bir tek cancevid tanımı olmadığı gibi bir tek tür cancevid çeteleşmesi de yoktur. Bu fikrini BM gözlemcilerinin de desteklediğini belirtmektedir.⁹⁹

David Hoile'in Cancevidler ile ilgili görüşlerini şöyle özetleyebiliriz:

" Bu konuda zorluk Cancevid'in tanımından kaynaklanmaktadır. BM gözlemcilerinin bir kısmı bu çeteleri Sudan ve Çad'daki göçmen Arapların oluşturduğu at ve deve sırtında silahlı gangster gruplardır. Fakat BM gözlemcisi Niels Scott'a göre ise " cancevidler çok değişik özellik ve şekillerde karşımıza çıkmaktadır; bazen bir yerel kabileden çıkan sadece bir eşkiya çetesi olabileceği farklı etnik köken ve bölgelerden gelenlerce oluşturulan " soygun ve sladırları bir iş edinen" çeteler de olabilmektedir. Kimisi bir ideolojinin silahlı militanı kimisi hedefi ve amacı olmayan, hertürlü illegal iş için kullanılabilen suçlular grubu olabilir. Yine Darfurdaki diğer bir insani yardım görevlisi ve gözlemci olan Terri Moris' göre ise "Darfurda her zaman ve her yerde çete saldırıları olmaktadır. Her yer derken hükümetin, Arap milislerin ve İsyancı grupların kontrolünde olan her hangi bir bölge kastedilmektedir. Kime sorsanız bu saldırıların faili olarak "cancevidler" işaret ediliyor".¹⁰⁰

Arap kökenli göçmen gruplara göre Cancevidler isyancı gruplar arasından oluşturulan çetelerdir, İsyancı gruplara sorsanız Cancevidler Hükümet destekli Arap milislerden oluşan çetelerdir, Hükümete sorsanız Cancevidler hiç kimsenin emrinde olmayan haydut çetelerdir. Başta ABD ve İsrail kaynakları olmak üzere Avrupa'nın da önemli bir kesimi Cancevidlerin Sudan Hükümetinin emriyle hareket eden Araplar olduğunu ve planlı olarak Afrika kökenlilere

⁹⁶ Flint ve De Waal, A., a.g.k., s.36

⁹⁷:Flint ve De Waal, A., a.g.k., s.37

⁹⁸ Noluthungu, S. C., Limits of Anarchy: Intervention And State Formation In Chad, Virginia, 1996, s.12

⁹⁹ Hoile, a.g.k., s.64

¹⁰⁰ Hoile, a.g.k., s.64

(zurka'lar) soykırım uygulandığını iddia etmekte. Bu iddialarını destekleyici raporlar, kitaplar ve diğer yayınlar yapılmaktadır.”¹⁰¹

Bazan'da Cancevid'ler ile ilgili anlatımlar efsanevi ve roman türünden anlatımlar olmasına karşın, gerçek tarihi olaylar gibi bu anlatılar araştırmalarda referans gösterilebiliyor.

Örneğin, başından geçenleri romanlaştıran Sudanlı Yazar, Halime Beşir, kitabında kendilerine Cancevidler tarafından yapılan saldırıyı şöyle anlatıyor: “Araplar atlarının üzerinde makineli silahlarla köyümüzü bastılar. Köylülerin çoğu dağlara tepeler kaçtılar, kaçamayanlar öldürüldü. Araplar kendi ailelerini köyümüze getirdi ve yerleştiler...”¹⁰²

Diğer bir örnek olay; İngiliz yayın kuruluşu BBC, önceden Cancevid militanı olduğu söylenen ve artık Londra'da yaşamakta olan bir canlı şahidin beyanlarını yayınladı:

- “Ben size gerçeği söylüyorum. Cancevidler kendileri karar vermez. Emirler hükümetten gelir.”
- “Bir köye baskın yaptığımızda, her hangi bir direnişle karşılaşırsak herkesi öldürürdük. Bazan bize bütün köyü yok etmemizi emrederlerdi... Kulağımızda hep bir ses yankılanırdı, öldürün! öldürün! öldürün! Ve biz öldürmek için silahımızı ateşlerdik.”
- “Çocuklar dahil olmak üzere kaçışan masum insanlar öldürülüyordu! Ve kaçanlar ilk öldürülenlerdi!”¹⁰³

Her ne kadar bu anlatılanların doğru olmadığını gösteren deliller elimizde olmasa da anlatımların bilimsel metotlara uymadığının ve doğrulanabilirlikten uzak olduğunun da farkına varabiliyoruz. İşlenen suçun soykırım olması halinde uluslar arası güçlerin müdahalesine yasal dayanak olacağı biliniyor. Bu durumda yapılan (veya yaptırılan) katliamların soykırım olarak tanımlanabilmesi için gerekli manipülasyonlar yapılıyor diye şüpheler taşımak çok anlamsız olmayacaktır.

Cancevidler ile ilgili olarak, Arap dünyası ve uluslararası ilişkiler uzmanı Muhammed Hasan'ın. şu tespiti de dikkate alınmalıdır: “... Darfur'da Arapların Afrikalıları öldürdüğü görüşü de yanlış bir tespit olan Cancevidlerin Arap olduğu savına dayanmaktadır. Oysa, bu grupların Araplarla hiçbir benzerliği ve ortak yanı yoktur.”¹⁰⁴

Sonuç olarak Cancevid çetelerini illegal amaçlı muhalif gruplara ve onların desteklediği sivil merkezlere yönelik saldırılarda kullanılan suç aletleri olarak görebiliriz. Anlaşılan o ki, kendi başına hareket etmelerinin dışında, bu çeteleri Hem hükümet, hem Arap kökenli göçerler, hem de isyancı gruplar kullanmıştır ve kullanmaya da devam etmektedir.

¹⁰¹ Hoile, D., a.g.k., s.64

¹⁰² Bashir, H., ve Lewis, D., Tears Of The Desert A Memoir Of Survival In Darfur, New York, 2008, s.174

¹⁰³ Goff, V., Darfur:Genocide In The 21st Century, Tez, Rode Island Üniversitesi , 2007, s.9)

¹⁰⁴ Lalieu G., ve Collon M, (Muhammed Hasan İle Mülakat), The Darfur Crisis: Blood, Hunger And Oil, 23.02.2010 <http://www.countercurrents.org/hassan240210.htm> Erişim 25.07.2010

2.1.4 Diğer Gruplar

Bu kapsamda ifade edilebilecek grupları iki başlıkta özetleyebiliriz. Bunlar, Darfur sorununda çatışmanın bir tarafında yer alanlar ile çatışmalardan uzak durmaya çalışan ve fakat çatışmalardan zarar görenlerdir.

2.1.4.1 Çatışmaların Tarafı Olan Diğer Gruplar

Darfur çatışmalarının tarafı olan diğer gruplar kapsamında isyancı örgütler SLA ve JEM'i oluşturan temel grupların merkezi kontrolünün dışında olan sahadaki alt fraksiyonları ve diğer bağımsız grupları sayabiliriz. Özellikle SLA' da kabile bazlı ayrışmaların ve sahadaki alt silahlı grup liderlerinin oluşturduğu çok sayıda gruplar var. Bunların bir kısmı yurt dışından örgütü yönetmeye çalışan liderlerine "otel gerillası" lakabını takarak onları çok fazla dikkate almadıklarını göstermektedirler.

2.1.4.1.1 Reform ve Gelişim İçin Milli Hareket (NMRD)

NMRD (National Movement for Reform and Development), JEM'den ayrılan Cebrail Abdülkerim tarafından 2004 yılı kasım ayında kurulmuştur. Bünyesinde çoğunlukla Zaghawalar olmak üzere Massalit ve Fur kökenli üyeleri de vardır. NMRD'nin siyasi lideri Halil Abdullah'tır. 2004 Aralık ayında 4 ay süren bir ateşkes anlaşması Sudan Hükümeti ile NMRD arasında imzalanmıştır.¹⁰⁵

2.1.4.1.2 Batı Sudan Devrimci Güçler Birliği (ARFWS)

ARFWS (Alliance of Revolutionary Forces of West Sudan), bu oluşum örgütler arası işbirliği platformu'dur. Ocak 2006 da JEM, SLA(M) ve NMRD nin işbirliği örgütü olarak kuruldu. Her bir örgüt kendi varlığını ve faaliyetlerini yürütürken bazı ortak tutum ve eylemler için böylesi bir oluşuma gidilmiştir.¹⁰⁶

2.1.4.1.3 Demokratik Devrim Konseyi (CDR)

CDR (Conseil Democratic Revolutionnaire), Şeyh ibni Ömer Selamet liderliğinde ve Libya'nın desteği ile kurulduğu ve Çad merkezli bir oluşum olduğu ifade ediliyor. Musa Hilal'in de bu oluşumu desteklediği iddia ediliyor.¹⁰⁷

2.1.4.1.4 Bölge Devrim Konseyi (FRC)

FRC (Field Revolutionnaire Conceille), 2005 yılında Eski JEM komutanlarından Muhammed Salih Harba tarafından kurulmuştur. Çad Hükümeti tarafından desteklenmektedir.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Lindsay,a.g.k.,s.52

¹⁰⁶ Lindsay,a.g.k.,s.52

¹⁰⁷ Lindsay,a.g.k.,s.52

¹⁰⁸ Lindsay,a.g.k.,s.53

2.1.4.1.5 G19

2006 Ocak ayındaki Nijerya'nın başkenti Abuja'daki barış görüşmelerine SLM(A) adına katılan Abdullah Abakir liderliğindeki 19 kişilik temsilci grubu tarafından kurulmuştur. Silah ve maddi desteğini ağırlıklı olarak Çad'dan aldığı belirtilen G19'un Kuzey Darfur bölgesinden halk desteği aldığı iddia ediliyor.¹⁰⁹

2.1.4.1.6 Büyük Sudan Kurtuluş Hareketi/ Ordusu (GSLM/A)

GSLM/A (Greater Sudan Liberation Movement/Army), SLA (M) ve SLA (W) den ayrılan bir grup tarafından kurulmuştur. Bu hareketin liderliğini daha önce Minni Minnawi'nin sözcüsü olan Mahcub Hüseyin yapmaktadır.¹¹⁰

2.1.4.1.7 Milli kurtuluş Cephesi (NRF)

NRF (National Redemption Front), grubu JEM, SFDA ve G19'un ortak hareket platformu olarak bir şemsiye örgüttür. Haziran 2006 da Eritre'de kurulmuş olan bu örgüte İbrahim Diraci liderlik etmektedir. Libya ve Çad tarafından desteklenmektedir. Çad'da temsilciliği de bulunan bu örgütün hiçbir ateşkes ve barış anlaşmasını tanımadığı ifade edilmektedir.¹¹¹

2.1.4.1.8 Halk Gücü Birliği (PFT)

PFT (Popular Forces Troops), Darfur'daki ayrımcılığa karşı çıkan Arap kökenli kabilelere mensup bir grup tarafından 2006 Aralık ayında kurulmuştur.¹¹²

2.1.4.1.9 Sudan Federal Demokratik Birliği (SFDA)

SFDA (Sudan Federal Democratic Alliance), Merkezi Eritre'nin başkenti Asmara'da bulunan bu grup ta Sudan Hükümetine karşı siyasi ve silahlı muhalefet eden bir gruptur.¹¹³

2.1.4.2 Çatışmalarda Taraf Olmayan Diğer Gruplar

Çatışmaya taraf ve taraftar olmayan grup ve kabileler ise aslında Darfur çoğunluğunu oluşturan nüfustur. Ne yazık ki bu kesim sadece zarar görmektedir. Hem isyancıları desteklemediği için bu grupların baskı ve saldırılarına maruz kalmakta hem de Hükümetin güvenliği tesis edememesinden zarar görmektedirler.

2.1.5 Sudan ve Darfur Halkı

Darfur halkı en masum ve en çok mağdur olan taraftır. Kendi adına hareket eden, onayı olmadığı halde kendisini temsil ettiğini iddia eden grupların yüzünden her türlü sıkıntı ve

¹⁰⁹ Lindsay,a.g.k.,s.53

¹¹⁰ Lindsay,a.g.k.,s.53

¹¹¹ Lindsay,a.g.k.,s.53

¹¹² Lindsay,a.g.k.,s.53

¹¹³ Lindsay,a.g.k.,s.54

problemi yaşayan taraftır. Toplam altı milyon nüfusundan iki milyonu aşkın bir kısmı yurtlarını terk etmeye zorlanmış ve gayri insani şartlarda yaşamaya mahkum edilmiş olması trajedinin boyutlarını yeterince ifade ediyor. Ne yazık ki bu insanların mağduriyetlerinin devamını kendi varlıklarının devamı için gerekli gören ve pazarlık gücü olarak kullanan örgütler var. Asgari insani ihtiyaçlarını karşılayamayan bu mağdur ve masum toplum, çaresizce büyük ve küçük aktörlerin oyun ve planlarının sonunun gelmesini bekliyorlar.

Sudan halkının da Darfur halkından pek farklı olduğunu söyleyemeyiz. 2 milyona yakın insanın öldüğü Güney Sudan çatışmalarından başını kaldıramadan Darfur krizi ile karşı karşıya kalan Sudan halkı gerçekten zor durumdadır. Sudan halkı, zaten oldukça kıt olan kaynak ve imkanlarını ülke kalkınmasında harcamak yerine iç savaşta harcayan, bir birlerini öldürmeye çalışan akrabalar toplumu haline gelmiş durumdadır.

2.2 Bölgesel Taraf ve Aktörler

Darfur'da yaşanan çatışmaları uluslararası krize dönüştüren ve içinden çıkılmaz bir sorun haline getiren faktör'lerden birisi de bölge üzerinde çeşitli planları olan ve bu krizden menfaat beklentilerine sahip olan ülkelerin etkisidir. Bir takım siyasi ve ekonomik çıkarlarından dolayı çatışan tarafları çıkarlarına uygun olarak desteklediği düşünülen bu devletler, Sudan'da ve tüm bölgede istikrarsızlığın önemli nedeni sayılabilir. Bölgesel boyuttaki bu ülkelerin başında, Darfur çatışma bölgesine ve Sudan'a komşu olan Çad, Eritre ve Libya gibi ülkeler gelmektedir. Diğer taraftan çatışmanın sonlandırılmasını isteyen ve barış girişimlerini destekleyen ülke ve kurumlar için Nijerya, Afrika Birliği ve Arap Ligi'ni örnek olarak verebiliriz.

2.2.1 Eritre

Eritre, Sudan'a sınır komşusu olan bir ülkedir. Eritre, Güney Sudan ve Darfurdaki tüm muhalif grup ve hareketleri açıkça desteklediğini ilan eden bölgedeki tek ülke olarak bilinmektedir. Başkenti Asmara'nın, Sudan muhalif gruplarının başkenti haline geldiği ifade edilmektedir. 1995'ten beri Hartum'a karşı batıdan da ayrı bir cephe açmak için gayret eden Eritre yönetimi 2002 haziran ayındaki Güney Sudan İsyancı hareketi SPLA ile Sudan arasındaki Machakos protokolünün imzalanmasında da en etkin rolü Eritre üstlenmiştir. Bu protokol Güney Sudan ile 2005'te imzalanan barış anlaşmasının da temelini oluşturmuştur.¹¹⁴ Darfur barış görüşmelerine katılan ülkelerden biri de Eritre, burada da isyancı gruplar lehine tavır ve tutumu ile dikkat çekmektedir.

Diğer taraftan Eritre'nin İsrail ve bir takım Yahudi kökenli küresel kuruluşların Darfur ve Sudan üzerindeki planlarının bölgesel partneri gibi davrandığı ifade edilmektedir.

¹¹⁴ Flint ve De Waal, A., a.g.k., s.36

2.2.2 Çad

Sudan'ın batı komşusu olan Çad, Darfur'la aynı sınırı paylaşır. Bölge nüfusunun etnik yapısı ve dağılımı gözetsiz çizilen Sudan-Çad sınırının her iki tarafında da aynı Afrikalı kabileler yaşar. Örneğin Afrikalı Zaghawa ve Arap Massaleit kabileleri Sudan-Çad sınırının her iki yakasında da yaşarlar. Başka bir ifadeyle, uluslararası sınır, aynı etnik grup ve kabileleri ikiye bölerek yarısını Çad'ta diğer yarısını da Sudan'da yaşamaya zorlamıştır. Çad Bu arada Çad Devlet Başkanı İdris Deby'nin Zaghawa kabilesine mensup olduğunu hatırlatmakta yarar var. Daha da önemlisi, 1960'lı yıllarda Çad'lı muhalif gruplar Sudan'ın Darfur bölgesinde örgütlenirken, 2004'te Darfurlu muhalif grupların silah ve diğer ihtiyaçları Çad'lı Zaghawalar tarafından sağlandığı ifade edilir. Cancevid milislerinin sınır ötesi akınlarının bir nedeni de bu silah akışını durdurmak olarak belirtilir.¹¹⁵

Sudan hükümetiyle iyi ilişkiler içinde olan Deby, arabuluculuk yaparak çatışan tarafları ateşkes görüşmelerinin başlamasına ikna edebilmişti. Ancak, Darfur'daki ayaklanmayı bastırmada Sudan hükümetinin safında yer alması bu arabuluculuğuna gölge düşürdü. Bir diğer nokta da, Çad'ın Zaghawa kabilesine mensup olan Deby'nin, Sudanlı Zaghawalılara karşı Sudan hükümetinin safında yer alması Deby'yi oldukça zor bir duruma düşürmüştü. Neticede, Çad'ın da Deby'nin de korktuğu başına geldi: Darfur'da meydana gelen çatışmalar Çad'a da sıçradı. 2005–2006 yıllarında Sudan askeri uçaklarının isyancı gruplara yönelik sınırötesi operasyonu iki ülke arasındaki ilişkileri gerginleştirdi. Karşılıklı suçlamalar ve gerginlik, diğer ülkelerin arabuluculuğuyla sona erdi.

2.2.3 Libya

Libya'nın Sudan'a yönelik Pan-Arapçı politikaları yeni olmamakla beraber, Kaddafi'nin yoğun arabuluculuk çabasının önemli bir gerekçesi var. Darfurlu silahlı grupları, kabile liderlerini ve sivil toplum temsilcilerini Libya'da bir araya getiren Kaddafi, barış görüşmelerinin zeminini oluşturdu. Bununla da yetinmeyen Kaddafi, Afrika Liderler Zirvesi düzenleyerek Darfur çatışmasını masaya yatırdı. Kaddafi'nin amacının Darfur sorununa Batının, özellikle de ABD, Fransa ve NATO'nun olası bir müdahalesini önlemek, en azından sınırlamak olduğu söylenebilir.

Ancak Libya ve Kaddafi'nin Darfur'a ilgisini ve Darfur sorunundaki konum ve rolünü anlayabilmek için biraz yakın tarihe göz atmakta fayda vardır. 1969 yılında, Sudan'da bir darbe ile Numeyri döneminin başlamasının hemen akabinde yine bir darbe ile Albay Kaddafi Libyada iş başına geldi. Kaddafi sıra dışı davranışları olan bir figür olarak temayüz etti. Kendisini büyük Libya, Arab ırkının üstünlüğü ve hakimiyeti ile Büyük İslam birliği hedefleriyle tanıttı. Mısır'daki Nasır yönetimiyle Arap milliyetçiliği konusunda ve sosyalist hedefler açısından tam bir paralellik vardı. Numeyri de bir zaman sosyalist görüşleri savunan birisi olması dolayısıyla Kaddafi ile ortak hedefleri paylaşıyorlardı.¹¹⁶

¹¹⁵ Herlinger, C., ve Jeffrey, P., a.g.k., s.125

¹¹⁶ Herlinger, C., ve Jeffrey, P., a.g.k., s.4

Kaddafi hedef ve idealine Büyük Libya İmparatorluğunu kurmayı koymuştu. Bunun için Sahra İslam Devleti adı altında Libya, Sudan ve Mısır' birleştirmek ve başına geçmek istiyordu. Ancak bu fikri Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat ve Sudan Devlet Başkanı Cafer El Numeyri tarafından kabul görmedi.¹¹⁷

1971 deki kendisine karşı başarısız darbe girişimi üzerine Numeyri Kaddafi ile ilişkileri soğuttu ve Kaddafi Sadık El Mehdi'yi desteklemeye başladı. Bir taraftan da Arap Toparlanması "Tecemmu el Arabiyye" çalışmaları ve örgütlenmeleri çerçevesinde Darfur bölgesinde silahlı eğitim kampları oluşturmaya başladı.¹¹⁸

1985 yılında Sudanda Sadık El Mehdi dönemi başlayınca yeniden Libya ile dostane ilişkilerin başlatılması kurulmaya başlandı. Sadık El Mehdi Kaddafinin kendisine iktidara gelmek için verdiği desteğin minnet borcu olarak Darfurdaki faaliyetlerine göz yumdu. Kaddafi Darfurda oluşturduğu Arap Lejyoner gücü ile Başta Çad ve Sudan olmak üzere tüm bölge ülkeleri üzerinde emperyalist amaçlar taşıyordu.¹¹⁹

Muammer Kaddafi'nin organize ettiği yirmi üç arap kökenli Darfur Kabilesi bir deklarasyon kaleme alarak Sadık El Mehdiye gönderdiler. Bu deklarasyonda, Darfur'daki Afrika kökenli kabilelerin hakimiyetinden rahatsızlıklarını dile getirdiler ve Arap kökenli kabilelere daha fazla toprak ve yönetim hakkı verilmesini talep ettiler. Arap kökenli nüfusa karşı uygulanan ayrımcılığın sona erdirilmesini istediler. Bu grup daha sonra Kaddafi'nin kışkırtmaları ile Darfur bölgesindeki Afrika asıllı "zurka" lardan arındırılmasını bölgenin de artık arap kökenli kabilelere atfen isimlendirilmesini istediler.¹²⁰

1988 yılında patlak veren Arap kökenli Rezeigat kabilesi ile Fur'lar arasındaki çatışmalara Libya askerleride müdahil oldular. Libyanın Darfur bölgesindeki askeri varlığının artması ve kabileler arasındaki problemlere müdahale etmesi Sadık El Mehdi hükümetini de komşu Çad hükümetini de rahatsız ediyordu. Bu arada Libya, Sadık El Mehdi'ye Libya-Sudan birleşmesi için baskı yapıyordu. Kendi zayıf konumuna rağmen Sadık El Mehdi bölge ülkelerinin desteği ile Kaddafi'nin bu isteğini reddetti ve Libya'nın Darfur bölgesinden çekilmesini istedi. Ancak bu talebini Kaddafi yerine getirmedi. Bu arada Çad'daki Hissene Habre yönetimini devirmeyi amaçlayan İdris Debi'ye destek veren Kaddafi, onun Darfurda üslenmesi ve silahlanmasını sağladı. Hissene Habre Darfur üzerine saldırarak bu bölgedeki Libya ve İdris Debi güçlerini bölgeden çıkartmak için mücadele etti ancak başarılı olamadı.¹²¹

1989 Haziran ayında Ömer El Beşir darbe ile işbaşına gelince Libya ile beraber hareket etme eğilimi gösterdi ve Darfur'daki durumu kabullendi. Çad'da, Kaddafi'nin desteği ile İdris Debi Hissene Habre'yi devirerek yönetimi ele geçirdi. 1990 Nisan ayında Libya ve Sudan arasında birleşme niyet protokolü imzalandı. Kaddafi yirmi yıla yakın çalıştığı hedefine

¹¹⁷ Collins, R.O.,a.g.k.,s.278

¹¹⁸ Collins, R.O.,a.g.k.,s.279

¹¹⁹ Flint ve De Waal, a.g.k., s.49

¹²⁰ Flint ve De Waal, a.g.k., s.49

¹²¹ Collins, R.O.,a.g.k.,s.280

ulaşmada önemli bir aşama kaydetmişti. 2 Aralık 1990 da İdris Debi Çad'da yönetimi askeri darbe ile ele geçirince Kaddafinin nüfuzu daha fazla artmış oldu.¹²²

Bu arada El Beşir'i destekleyerek iş başına gelmesini sağlayan ve Milli İslami Cephe (NIF) lideri Hasan El Turabi'nin himayesi altında El Kaide benzeri örgütlerin bölgeye yerleşmesinden Kaddafi rahatsız oldu. Ayrıca El Turabi'nin telkiniyle Sudan Yönetim Konseyi Libya'ya Darfurdan çekilme çağrısı yaptı. Böylece birleşme projesi de sonuçsuz kaldı. Bu arada Kaddafi ve İdris Debi arasında iki ülke arasındaki sorunlu bölge olan Ozu şeridi üzerinde anlaşmazlık çıktı.¹²³

Muammer Kaddafi birleşme projesini gerçekleştiremese de bölgeye olan ilgisini ve nüfuzunu devam ettirdi.

2.2.4 Mısır

Bölgenin en önemli ülkesi olan Mısır, tarih boyunca Sudan üzerinde etkisi ve etkinliği en fazla olmuş olan bir ülkedir. Darfur'u da kapsayan Sudan bölgesi, Osmanlı ve İngiliz yönetimi dönemlerinde zaten Mısır'a bağlı olarak yönetiliyordu. Bağımsızlıktan sonra da Mısır'ın Sudan ve Darfur ile yakın ilişkisi devam etmiştir.

Mısır'da Nasır rejimi Sudan'a Afrikalı ve Arap bir ülke olarak, Darfur bölgesi Arap kabilelerine de Büyük Arap Ligi hedefi açısından ilgi göstermiştir.

Ömer El Beşir'in ilk döneminde, Hasan El Turabi ağırlıklı Sudan yönetimi, rejimi siyasal İslami ideoloji temeline oturtmaya başlayınca ve tüm dünyadaki radikal unsurlar gibi Mısır'ın Cemaati İslamiye ve İhvanı Müslimin gibi örgütlerine de kucak açınca, Mısır, Sudan ile ilişkilere mesafe koyarak yavaş yavaş Sudan'dan uzaklaştı, ilişkiler git gide geriledi. Bu gerileme, 1996'da Addis Ababa'da gerçekleştirilen Mübarek suikasti teşebbüsünde zirveye ulaşır, 6 yıl kadar donma noktasına geldi.

Daha sonra El Beşir ilişkileri düzeltmek için gayret sarfetti ve yeniden Afrika ve Arap Ligi örgütlerinde Mısır'ın desteğini almayı başardı. Darfur sorununa barışçıl çözüm için Mısır daima olumlu katkı vermiştir.

Mısır, Darfur Sorunu'nun tanımlanmasında ve çözüme ilişkin değerlendirmelerde daima Sudan tezini desteklemiş ve Dış müdahalelere karşı çıkmıştır. Yine Mısır, sorunu'nun çözümüne ilişkin görüşmelere aktif destek vermiş, barış gücüne de en fazla katkıda bulunmuş olan ülkedir.

Mısır, Sudan'a, Darfur Sorunu'nun çözümü için doğrudan ikili ilişkiler bazında destek verdiği gibi, Afrika Birliği, Arap Ligi ve İslam Konferansı Örgütü gibi kurumsal çözüm arama zeminlerinde ve diğer tüm uluslararası platformlarda en güçlü desteği vermiştir.

Mısır'ın Dış politikasına ilişkin resmi internet sitesi olan "*Egypt Online, Egypt State Information Service*" sayfasında Mısır'ın Darfur Sorununa ilgisi ve katkısı konusunda verilen bilgilerin özeti şöyledir:

¹²² Collins, R.O.,a.g.k.,s.282

¹²³ Collins, R.O.,a.g.k.,s.284

“16 Mayıs 2005 günü Mısır Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek Libyanın başkenti Tripoli’deki altı ülkenin katıldığı Darfur Sorunu’nungörüldüğü toplantıya katıldı. Toplantıya katılan liderler, Sudan’ın birliğini korumak, Darfur sorununu barışçıl bir şekilde çözmek ve Afrika Barış gücü UNAMID ile ilgili ihtiyaçları karşılamak üzere görüşmeler yaptılar.

Mısır Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek ve Sudan Cumhurbaşkanı Ömer El Beşir 3 Nisan 2006’da Hartum’da bir araya geldiler. Darfur Sorunu’nundetaıları ile görüldüğü toplantıdan sonra verdiği beyanatta Hüsnü Mübarek, Darfur Sorunu’nunAfrika ve Arap Ligi çerçevesinde çözümlenmesi gerektiğini ve Uluslararası müdahalelerin sorunun çözümüne katkıda bulunmayacağını ifade etti.

18 Eylül 2006 da Hüsnü Mübarek Darfur sorununa ilişkin yaptığı açıklamada; Her zaman olduğu gibi Sudan hükümetinin yanında olduklarını ve Sudan hükümetinin rızası olmadan bölgeye uluslararası güçlerin gönderilmesine karşı olduğunu bildirdi. Hüsnü Mübarek ve Ömer El Beşir, 21 Eylül 2006’da Darfurdaki Afrika Barış gücünün görev süresine ilişkin bir görüşme yaptılar.

Mısır Dışişleri Bakanı Ahmed Ebulgeyt, 19 Ekim 2006 da yaptığı açıklamada; BM kararları ve uygulamalarının Sudan’ın egemenlik haklarına zarar vermemesi gerektiğini söyledi. Yine Dışişleri Bakanı Ebulgeyt, 26 Ekim 2006 da yaptığı basın toplantısında; Darfur’da tüm çatışan taraflara acilen ateşkes çağrısında bulundu. Ebulgeyt, tarafları barış görüşmelerine uygunbir atmosfer oluşturulması çağrısında bulundu.

Mısır-Sudan parlamentoları ortak komitesinin 29 Ocak 2007 günü yayınladığı deklarasyonda, Mısır’ın Sudanın, egemenliğini, birliğini ve istikrarını desteklediğini ve bunun için her türlü yardıma hazır olduğunu, tarafları görüşmeler yoluyla barışa ulaşılması için teşvik ettiğini bildirdi.

Mısır Dışişleri Bakanı Ahmed Ebulgeyt, Darfurda görev yapacak olan BM-Afrika Birliği karma barış gücüne katılmak üzere 28 Nisan 2007 de BM’ye başvurduklarını söyledi.

Hüsnü Mübarek, 8 Mayıs 2007 günü verdiği bir demeçte, BM Güvenlik Konseyinin Sudan’a yönelik yeni yaptırımlar uygulamasının Darfur’da barışa yardımcı olmayacağını bildirdi.

Mısır Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek Libya Lideri Muammer Kaddafi’yi ziyaret ederek Darfur’daki insani durumu ve barış görüşmelerinin gidişatını değerlendirdi. Mübarek, Kaddafi ile yaptığı görüşme sonrasında yaptığı açıklamada; Mısır Darfur’daki acil insani ihtiyaçların karşılanmasında, tarım arazilerinin sulanması projelerinde ve içme suyu temin etme projelerinde aktif rol alma niyetlerini Sudan hükümetine bildirdiklerini açıkladı.

Mısır diplomatları, Darfur çatışmalarının sona erdirilmesi ve kalıcı barışın tesis edilmesine yönelik yapılmış olan bütün barış görüşmelerine aktif olarak katılarak barış görüşmelerini desteklemişlerdir. Bu durmun bir göstergesi olmak üzere, 2 Kasım 2007 de, BM özel temsilcisi Jan Eliasson, Mısır’ın barış görüşmelerine olumlu aktif katkılarından dolayı teşekkürlerini bildirdi.

Arap Ülkeleri Halk Meclisleri Komitesi 16 Ocak 2007 de Kahirede toplanarak ABD ve AB'nin Sudan'a yönelik yeni yaptırım kararlarını tanımayacaklarını ilan ettiler. Bu toplantıya; Mısır lideri Hüsnü Mübarek, Libya lideri Muammer Kaddafi, Sudan lideri Ömar El Beşir, Eritre lideri Isaias Afworki, Senegal lideri Abdulayi Wade, Çad lideri İdris Debi, Gabon lideri Ömer Bongo'nun katıldığı ve toplantıda Darfur Sorunu'nunçözümüne ilişkin görüş alışverişinde bulunulduğu açıklandı.

Mısır Dışişleri bakanı Ahmed Ebulgeyt Uluslararası Ceza Mahkemesinin kararlarının ertelenmesi için, 20 Temmuz 2008 de, BM Güvenlik Konseyine çağrıda bulundu.

25 Ocak 2009'da Mısır-Sudan parlamentoları ortak komitesi Kahirede toplandı. Toplantı sonunda yapılan açıklamada Sudan Parlamentosunun, Mısır'ın Darfur Sorunu'nunçözümüne yönelik katkıları için ve UNAMID barış gücüne verdiği destekten dolayı teşekkür ve minnetlerini ilettiği ifade edildi. Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek, Sudan Cumhurbaşkanı Ömer El Beşir'in 13 Temmuz 2009 günü Kahire'ye yaptığı ziyaretin ardından yaptığı açıklamada UCM kararına karşı El Beşir'in yanında oldukların bir kere daha teyit etti. Darfurda barışın tesisi, Sudanın birliği ve istikrarı için ellerinden gelen katkıyı vermeye devam edeceklerini söyledi. Mubarek, UCM kararları ve , ABD- AB yaptırımlarına karşı El Beşir'e desteğini yineledi. Hüsnü Mubarek, Sudan ve Darfur halkının refahı için gerekli olan istikrar ve huzur ortamının sağlanması için adil bir barışın şart olduğunu bildirdi".¹²⁴

2.2.5 Nijerya

Darfur Sorunu'nunbarışçıl çözümü için en fazla ve samimi çaba harcayan ülkelerin başında Nijerya gelmektedir. Afrika Birliğinin de başkanı olması nedeniyle Nijerya Cumhurbaşkanı Olusegun Obasanjo, başkent Abuja'daki barış görüşmelerine başkanlık ederek aktif desteğini sürdürmüştür. Obasanjo, tarafların isteksizliklerine rağmen büyük bir sabır ve ısrarla sorunu görüşmeler yoluyla, barışçıl bir şekilde çözmek için büyük çaba harcamıştır.

Ayrıca Afrika Birliği Barış Misyonunun oluşturulması ve bölgede görev yapması için de Nijerya'nın önemli katkıları olmuştur.

Nijerya halen Sudan'ın birliği ve istikrarından yana olan, Darfur sorununa adil ve barışçıl bir çözüm arayışına destek vermeye devam eden önemli bir bölgesel aktördür.

2.2.6 Etiyopya

Sudan aleyhinde olabilecek her harekete destek vermekten çekinmeyen ülkelerden birisi de Etiyopya'dır. Etiyopya, Darfur'daki isyancı gruplara uluslararası destek ve yardımları uslaştırmada köprü rolü oynamakta ve lojistik destek sağlamaktadır.

Etiyopya ve Eritre Washington'dan Sudan'daki isyancıları desteklemek üzere gözardı edilemeyecek destekler almaktadır. Eritre açıkça ve resmen Sudan'daki ayaklanmaları desteklemiştir. 1997'deki Eritre ve Etiyopya saldırılarıyla ilgili olarak Sudan, bu ülkelerin tank ve ağır makineli silahlarının Güney Afrika'dan, savaş uçaklarını Rusya'dan aldığını, silah alımlarını Amerika'nın finanse ettiğini, Amerikan askeri uçaklarının silah nakliyesi gerçekleştirdiğini, askerlerin de İsrail tarafından eğitildiğini BM'ye gönderdiği bir mektupta

¹²⁴ http://www.sis.gov.eg/En/LastPage.aspx?Category_ID=76 (10.06.2010)

belirtmiştir. Daha geniş çerçeveden değerlendirilecek olursa, ABD ve İsrail Sudan'a karşı bir cephe oluşturmak üzere Eritre, Etiyopya, Ruanda ve Uganda'yı sürekli desteklemişlerdir.

İsrail ve ABD, Afrika'ya yönelik planları çerçevesinde Etiyopya, Eritre, Uganda, Ruanda ve Kenya'yı Sudan'a karşı sürekli kışkırtıyor, yönlendiriyor ve destek veriyorlardı. Örneğin; Etiyopya, 12 Ocak 1997'de Etiyopya - Sudan sınır kentlerinden Kurmuk ve Qessan'a saldırdı ve bu bölgeleri işgal etti. Etiyopya bu saldırılarla hidroelektrik santralini ele geçirmeyi amaçlıyordu. Eritre Sudan'ın sahil şeridini ve limanlarını işgal ederek deniz yolu bağlantısını kesmeyi amaçlıyordu. Uganda ise güneydeki Hıristiyan ve animistleri ayaklandırarak bu bölgeleri ele geçirmeyi amaçlamıştı. ABD ve İsrail, bu küçük ülkelere destek vererek Sudan'ın parçalanması hedefine hizmet ettirmiş oluyordu. Fakat ne ABD, ne İsrail, ne de Sudan'ın komşuları şimdiye kadar hedeflerine ulaşamamışlardır.

2.2.7 Orta Afrika Cumhuriyeti

Orta Afrika Cumhuriyeti Sudan'a komşu olan ve Darfur sorunundan etkilenen ülkelerden birisidir. Kendi iç sorunları ve zayıf ekonomik ve siyasi gücü nedeniyle Darfur sorunun çözümüne çok önemli katkılar sağlayamamaktadır. Yine de göçmen ve sığınmacı sorunları nedeniyle sorunun en yakın etki alanlarından birisidir.

2.2.8 Kenya

Darfur Sorunu ve Sudan'a yaklaşımda Kenya'nın tutumu Eritre ve Etiyopya'nın tutumlarına benzerlik göstermektedir. Hem Sudan Aleyhinde olabilecek bir çok dış kaynaklı etkilemelerin aracı olmak açısından hem de Sudanın her alanda zayıflamasına ve bölünmesine verdiği destek açısından Kenya, Eritre ve Etiyopya ile benzer politikalar izlemiştir.

2.2.9 Afrika Birliği

Afrika Birliği, Nisan 2004'te Çad'ın başkenti Ndjamena'da imzalanan İnsani Ateşkes Antlaşmasıyla çatışmaya arabulucu ve gözlemci sıfatıyla taraf oldu. Mısır, Libya, Çad, Nijerya ve Etiyopya'dan gelen gözlemci ve görüşmecilerden oluşan Afrika Birliği Ateşkes Komisyonu, merkezi hükümetle silahlı gruplar arasında ilk barış görüşmelerini 2004 yılında Nijerya'nın başkenti Abuja'da başlattı. Darfur'daki Afrika Birliği Komisyonu'nu oluşturan Afrika ülkelerinin aynı zamanda merkezi hükümeti destekleyen ülkelerden olması, SLM/A ve JEM'de kuşku uyandırdı. Önceleri Afrika Birliği'ni "Diktatörler Kulübü" olarak adlandıran isyancı gruplar, daha sonra Afrika Birliği'nin tarafsız arabuluculuk çabaları ve rolüne saygı gösterdiler.¹²⁵

2.2.10 Arap Ligi

Şimdiye kadar hiçbir uluslararası sorunun çözümünde ciddi bir rolü olmamış olan bu örgütte, önemli konularda ortak karar almak da alınan kararların uygulanmasını temin etmek de çok rastlanılan şeyler olmamıştır. Belki de bunun en başta gelen sebebi birliği oluşturan ülkelerin çoğunun demokratik ve kurumsal yapılardan yoksun oluşlarıdır.

Arap Ligi, 2006 zirvesini Sudan'ın başkenti Hartum'da düzenledi. ABD ve BM'nin etnik soykırım suçlamalarına katılmadıklarını belirten Arap Ligi, bölgede yaşananların insani bir

¹²⁵ Hoile, a.g.k., s.27

felaket olduğunu ve endişe duyduklarını, durdurulması için de arabuluculuğa devam edeceklerini belirtti. Afrika Birliği'nin Darfur'daki barış gücünü destekleyen Arap Ligi, ABD tarafından önerilen uluslararası barış gücünün, sorunu içinden çıkılmaz hale getirebileceğini vurguladı. Sudan hükümeti Afrika Birliği dışında uluslararası bir barış gücünü kabul etmeyeceğini daha önceleri açıklamıştı. Medyanın Darfur çatışmasını Arap-Afrikalı çatışması olarak yansıtması, merkezi hükümetin Arap kabileleri desteklemesi ve en önemlisi yönetimin Arap-merkezli olması, Arap Ligi ve Arap ülkelerinin Darfur çatışmasına bakış açılarını ve tutumlarını belirlemede etkili oldukları açıktır.

2.3 Küresel Taraf ve Aktörler

2.3.1 Amerika Birleşik Devletleri (ABD)

Amerika Birleşik Devletleri ile Sudan arasındaki ilişkilerin kötüye gidişi, kopması ve telafi edilemeyen yaralar alması 1967 Arap-İsrail Savaşı'yla başladı. Savaşın başlamasıyla Sudan, ABD ile diplomatik ilişkilerini kesti.

Daha sonra, Hasan El Turabi'nin telkinleriyle, Çakal Carlos, Ebu Nidal ve Usame Bin Ladin gibi teröristlere ev sahipliği yapan Sudan, neticede ABD'nin terörist ülkeler listesine geçti. 1997'de kapsamlı ambargonun uygulanmaya başlamasıyla ABD ile Sudan arasındaki ilişkiler tamamen koptu. Sudan'ın, bir ara, özellikle 11 Eylül'den sonra, uluslararası terörizme karşı işbirliğine hazır bir tutum sergilemesi, iki ülke arasında ilişkileri nispeten yumuşatsa da iki ülke arasındaki sorunların çözülmesi için sağlıklı bir diyalogun başlaması noktasından çok uzaktadırlar. Öte yandan, Darfur'da şiddet ve iç savaşın devam etmesi ve bu iç savaşta ciddi insan hakları ihlalleri yaşanması, ABD'nin 2007'de, Sudan'a yeni yaptırımlar uygulamasına neden olarak gösterildi.¹²⁶

ABD içinde Sudan'a yönelik farklı görüş ve planlar vardır. Dünyada ABD resmi politikalarına yönelik yorum ve değerlendirmeler de çok değişik ve farklıdır. Örneğin bazı siyasi gözlemciler göre; Aslında, Sudan'daki insan hakları ihlallerinin dile getirilmesi, hatta katliamların "soykırım" olarak tanımlanmasının arkasında ABD'nin ekonomik çıkarlarının zarar görmüş olması, bölgedeki bazı yatırım imkanları ve ekonomik inisiyatifleri Çin'e kaptırılmış olması vardır. Daha da ötesinde bölgeye ilişkin uzun vadeli ABD planları böyle gerektiriyor.

Diğer yandan, ABD'nin Sudan'la ilişkilerini iyileştirme eğiliminde olduğuna yönelik de ciddi emareler vardır. Ambargo ve yaptırımların kapsamlı bir barış antlaşmasıyla kaldırılacağı sözü, Washington tarafından açıkça dile getirildi. Sudan ABD için Afrika'nın en çekici ülkesi. Petrol rezervleri bakımından Suudi Arabistan'la yarışacak kadar zengindir. Doğalgaz ve dünyanın üçüncü büyük saf uranyum yataklarına sahip olan Sudan'a, yakın gelecekte Afrika'nın en zengin ülkesi gözüyle bakılıyor. Bu nedenle, son dönemlerde ABD bir yandan tarafsız arabulucu rolüyle Sudan hükümetine yaklaşma politikaları geliştirirken, diğer yandan müttefiki Çad ve Eritre üzerinden muhalif grupları desteklediği belirtilmektedir.

¹²⁶ Collins, a.g.k.,s.241

Başka bir görüşe göre ise; Darfur Sorunu'nun ortaya çıkışının arkasında Amerika'nın Sudan'ı bölüp Afrika'yı yeniden düzenleme planı yatmaktadır. Bu plana göre Afrika 5 bölgeye ayrılacaktır:¹²⁷

- 1)Nijerya liderliğindeki Batı Afrika bölgesi
- 2)Demokratik Kongo liderliğinde Orta Afrika
- 3)Uganda liderliğinde Afrika'nın büyük göller bölgesi
- 4)Güney Afrika liderliğinde Güney Afrika bölgesi
- 5)Eritre liderliğinde Afrika boynuzu bölgesi

Bu 5 bölgeye dikkatlice bakıldığında Sudan'a yer verilmemiştir. Sudan bu bölgeler arasında paylaştırılmıştır. Amerika'nın planı Sudan'ı parçalamaktır. Bunun en önemli sebep ise **petrol**dür. Zira Darfur'daki petrol yatakları Afrika'nın en büyük 3 rezervinden biridir. Ayrıca zengin **uranyum** yataklarının yanında dünyanın 2. **demir** rezervi burada bulunmaktadır. Darfur'u Sudan'dan ayırmak istemelerinin temel sebepleri bunlar.¹²⁸

ABD'nin Darfur sorununa ilişkin değerlendirmelere, BM güvenlik Konseyi nin Darfur ve Sudan hakkında aldığı kararları ve ABD'nin UCM kararlarına karşı tavrını konu alan ilgili bölümlerde devam edilecektir.

2.3.2 Çin

Çin, Sudan'da petrol arama çalışmalarına ve üretimine en büyük yatırımı yapan ülke olarak Sudan Hükümetine en yakın duran ve bazen doğrudan bazen dolaylı olarak destekleyen devlettir. ABD ve bazı 53ahudi kuruluşlar, Çin'in BM Güvenlik Konseyi'nin 2005 yılında Sudan'a uyguladığı silah ambargosuna uymadığını ileri sürerek eleştirdiler. Darfurdaki hükümet karşıtı isyancı gruplar da Çin'i Sudan'a silah satmakla suçluyorlar ve Çin kontrolündeki petrol kuyularına saldırılar düzenliyorlar. Darfur'lu muhalif gruplar bölgede Çinli barış gücü görmek istemediklerini yenilerken, Sudan hükümeti de Afrika ülkeleri dışında sadece Çin ve Pakistan'dan barış gücü kabul edebileceğini bildirdi. Muhalif gruplar, ortaklaşa yayınladıkları bir bildiri de, bölgede petrol araştırmalarının ve üretiminin durdurulmasını, aksi takdirde bölgede petrol için çalışan yabancılara saldırılacağını ilan ettiler.

2.3.3 Rusya

Darfur sorununa Rusya'nın ilgisi hiçbir zaman bir küresel aktör ölçeğinde olmamıştır. BM Güvenlik Konseyinde ABD veya ÇİN' in gölgesinde hareket etmiş, hiçbir zaman özgün bir tavır takınmamıştır. Doğrudan ilişkilerde ise Cafer Numeyri ile bozulan ilişkilerden beri kayda değer bir ilerleme olmamıştır.

2.3.4 Avrupa Birliği (AB)

¹²⁷ Gökçen,C., a.g.m. s.18

¹²⁸ Gökçen,C., a.g.m. s.19

Avrupa Birliği 2004 yılında ABD ile ortaklaşa bir bildiri yayınlayarak, Sudan Hükümetinin ayrılıkçı Güney Sudan İsyân hareketi SPLM/A ile imzaladığı barış anlaşmasını desteklediğini ilan etti. Zaten görüşmelerin yapılmasını ve anlaşma ile sonuçlanmasını temin etmek üzere başta Danimarka olmak üzere birçok AB kurumları ve Devletleri baskıya varan ölçüde telkinlerde bulundular. Aynı bildirimde bir taraftan Güneyde olumlu ve önemli bir gelişme olduğunu ifade ederlerken, Darfur konusunda da Sudan hükümetini uyardılar.

Darfur çatışmasında önceleri ABD ile ortak tutum sergileyen Avrupa Birliği, Sudan hükümeti ve Arap Liginin tutumu karşısında kendi politikalarını geliştirmeye başladı. NATO ve BM güçlerinden oluşan bir barış gücünün bir an önce bölgeye gönderilmesine taraftar olan Avrupa Birliği, sonraları Afrika Birliği'nin gönderdiği barış gücünü siyasi, mali ve lojistik olarak destekleme kararı aldı.

Almanya ve Fransa, Darfur sorununda ABD'yi desteklemektedir. Irak pastasından mahrum bırakıldıkları için Afrika'da da ekonomik çıkar ve fırsatları kaybetmek istemiyorlar. Nitekim Almanya Darfur'da ki ayrılıkçı harekete destek vermiştir ve özellikle Darfurlu öğrencilere burs vermektedir. Sarkozy iktidarından sonra Fransa da Amerika'ya destek vermektedir. Amacı ise: 1)Çad'da Fransa tarafından işletilen petrol kaynaklarını garantiye almak; 2)Amerika'ya açık destek vererek Darfur'daki petrol ve diğer kaynaklara ortak olmaktır.

Ayrıca SLA lideri Abdurahid Muhammed Nur'un Fransa tarafından himaye ve finanse edildiği, yine JEM Lideri Halil İbrahim'in de İngiltere tarafından açıkça desteklendiği iddia edilmektedir.¹²⁹

Bugün Darfur'da meydana gelen iç savaşın başlamasında ve sürmesinde bir kurum olarak AB olmasa da AB'yi oluşturan büyük devletlerin büyük payı vardır. Sudan'daki petrol kaynakları Amerika ve Batı'ya ulaşılabilirlik açısından daha cazip gelemektedir. Irak'ta yaşanan savaş ve Arap körfezindeki kriz, ilerde Batı'ya petrol sevkiyatını her an tehlikeye sokabileceğini hesaplayan AB ülkelerinin amacı, Sudan'daki petrol kaynaklarına hakim olabilmek için bu bölgeyi kendi kontrollerine alabilecek projeleri uygulamaktır.

2.3.5 İsrail ve İsrail Yanlısı Örgütler

Darfur Sorunu'nda etkin bir aktör durmunda olan İsrail, bölgedeki ülkelerden Etiyopya, Kenya ve Eritre'yi kendine bağımlı birer uydu ülkeler haline getirerek amaçlarına ulaşmayı hedeflemektedir. Bu ülkeler üzerinden Darfur'da çatışan isyancılara başta silah olmak üzere değişik içerik ve boyutlarda destek sağlamaktadır. İsrail'in bölgeye yönelik iki koldan faaliyeti vardır:

1. İsyancı grupları desteklemek için -doğrudan ve dolaylı- mümkün olan tüm araçları kullanarak silah, malzeme ve para yardımı yapmaktadır.
2. ABD nin de gücünü ve desteğini arkasına alarak basın - yayın kuruluşları ve sivil toplum örgütleri eliyle Sudan karşıtı propoganda yaparak, dünya kamuoyuna Sudan'da

¹²⁹ http://www.servinghistory.com/topics/Darfur_conflict::sub::Mortality_Figures (18.08.2010)

“soykırım” yapılmakta olduğunu ve bu nedenle bölgeye doğrudan askeri müdahalenin gerekli olduğu fikrini empoze etmektedir.¹³⁰

İsrail’in bölgeye yönelik hedeflerini şöyle özetleyebiliriz:

- 1- Afrika’nın doğal kaynaklarına ulaşmak,
- 2- Bölgeyi ekonomik, siyasal ve güvenlik açısından da kontrol etme fırsatını elde etmek,
- 3- Arap âleminin kuşatılması, özellikle Mısır’ın sıkıştırılması fırsatını yakalamak,
- 4- Nil’deki su kaynaklarına yakınlaşarak kontrol altına almaya çalışmak.¹³¹

Arap ülkelerinden karıştırılmaya en uygun ve stratejik konumları en önemli olan ülkeler Irak ve Sudan’dır. Irak’ta bu plan uygulanmaktadır. Sudan’da da uygulamaya konulma aşamasındadır. İsrail, Sudan’da ayrılıkçı hareketleri destekleyerek: 1)Afrikalılara, “Araplar zalim bir millettir, bizler de sizin gibi Arapların zulmüne uğradık” mesajını vermekte, 2) Arapların zalimliğinin müslümanlık’tan kaynaklandığını iddia ederek, Afrikalıları İslam dininden uzaklaştırmak ve 3)Dünyada da diğer ırklara mensup müslüman milletlerle Araplar arasına nifak sokmak istemektedir.”

İsrail Yanlısı örgütlerden, (Save Darfur) Darfur’u Koruma Hareketinin Darfur’daki olaylara yaklaşımı ABD yörüngesindeki en tepkisel yaklaşım olan teröre karşı savaş yaklaşımını dillendirenlerin stratejik bakış açısıdır. Bu bakış açısının özeti şudur: “Darfur’da uluslararası toplumun acilen müdahale etmesi gereken bir soykırım ve kitlesel terör olayı vardır ve bu durdurulmalıdır.”¹³²

Onlar bu çatışmayı Sudan Hükümetinin gördüğü gibi; toprak paylaşımı, kanun ve düzene, isyan ve isyanın bastırılması meseleleri üzerine çıkan bir çatışma olarak değil Araplar ve Afrikalılar arasında geçen bir savaş olarak görüyorlar ve çatışmayı tamamıyla ırk ayrımına dayandırıyorlar. Dünya kamuoyuna olayın sunumu ise; Darfur’da Arapların Afrikalıları yok etmek üzere olduğu şeklindedir.¹³³

2.3.6 Türkiye

2.3.6.1 Cumhuriyet Öncesi Dönem

1.Bölümde Tarihsel Boyut başlığı altında da anlatıldığı gibi, Osmanlı İmparatorluğu Sudan ilişkileri Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa’nın 1821 yılında, Sudan topraklarını fethederek, Func Sultanlığından bölgenin idaresini teslim alması ile başlamıştır. Fetih Osmanlı Halifesi adına ve gerçekleştirildi ve onun adına tesis edilen Bölge Valiliği yönetimi yaklaşık altmış yıl sürdü.¹³⁴

¹³⁰ Gökçen,C., a.g.m., s.19

¹³¹ Gökçen,C., a.g.m., s.19

¹³² <http://www.savedarfur.org/pages/primer>

¹³³ <http://www.savedarfur.org/pages/learn>

¹³⁴ Kavas,A.,Osmanlı Afrika İlişkileri, İstanbul, 2006, s.14

Söz konusu dönemi anlatmak için genellikle “Türk Yönetimi Dönemi ” veya “Türk-Mısır Yönetimi Dönemi” tanımları kullanılmaktadır. Özellikle Arap tarihçiler bu dönemi Türkiye (Turkiyya) olarak adlandırmışlardır.¹³⁵

Modern Sudan tarihi ve Sudan’ın bugünkü sınırlarıyla birlik halinde bugüne gelmesi Türk rejimi ile başlamıştır. Çağına göre modernleşme de bu dönemde başladı; idari ve ekonomik organizasyon yöntemleri, ürün taşıma teknikleri ve Avrupa devletlerinin iletişim araçları getirilmiş ve ateşli silahlar, buharlılar ve elektrikli telgraf kullanılmaya başlamıştır. Türk modeline benzeyen bir valinin otoritesi altında yeni bir yönetim sistemi bu dönemde kurumsallaştı.

Osmanlı yönetiminde bölgedeki geleneksel sufi öğretilerinin yerine Sünni İslam teşvik edildi. Osmanlı İmparatorluğu’nda hâkim olan Hanefi Hukuk Ekolü temelinde, hükümet desteğine bağlı kadı ve müftülerden oluşan, yeni bir hiyerarşiye bağlı, yeni bir hukuk sistemi oluşturuldu.

Mehdi dönemi ve bunu takip eden İngiliz - Mısır Ortak Yönetimi sürecinde Sudan ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ilişkiler Darfur Sultanlığı dışında kesintiye uğradı.

3 Şubat 1915’te Büyük cihadı ilan eden Osmanlı İmparatorluğu Harbiye Nazırı Enver Paşa Darfur Sultanı Ali Dinar’a bir mektup yazarak ortak düşman İngilizler’e karşı Osmanlı güçlerine katılmaları için çağrıda bulundu. Sultan bu çağrıya uyararak İngilizlere karşı cihad ilan etti. İngilizler, Sultan Ali Dinar’a karşı, arasında hava araçlarının da bulunduğu bir birlik gönderdi. Mayıs 1916’da Ali Dinar’ın yenilgiye uğraması ve Darfur bölgesinin de İngiliz sömürgesi haline gelmesi ile bölgenin Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkileri tamamıyla kesildi.¹³⁶

2.3.6.2 Türkiye Cumhuriyeti Dönemi

Türkiye Cumhuriyeti’nin Ekim 1923’te kurulması ve halifeliğin kaldırılması Türkiye tarihinde bir dönüm noktasıdır. Halifeliğin kaldırılması, Türk halkının hem kendi İslami ve imparatorluk geçmişiyle hem de uzun zamandır lideri oldukları Müslüman dünyayla olan bağlarını kopardı. Türkiye’de Avrupa medeniyetini esas alan laik bir devlet kuruldu. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, örneğin NATO’ya üyeliği yoluyla Batı’nın sağlam bir müttefiki olarak, Türkiye Cumhuriyeti’nin Batı’ya yönelişi sürdü ve daha da güçlendi.

Sovyetler Birliği’nin 1980lerde dağılması ve soğuk savaş döneminin kapanması ile, iki kutuplu dünyadaki konumu ve rolü yerine yeni düzende Türkiye’ye farklı ufuklar açılmış oldu. Bu dönemde Türkiye yine siyasi ve ideolojik batı yanlısı tutumunu sürdürmekle birlikte ticari ilişkilerini çeşitlendirmeye ve geliştirmeye ve Türkiye’nin etkisini Orta Asya, Orta Doğu ve Afrika devletlerine yaymaya gayret etti.

Jeostratejik açıdan Türkiye’nin Orta Doğu ve Kuzey Afrika’ya yönelik dış politikası tarihi, siyasal, kültürel ve ekonomik ilişkilerin yeniden canlandırılması ve özellikle yeni güçlü ekonomik ilişkiler kurulması nedeniyle büyük önem taşımaktadır.

Son döneme kadar, Türkiye’nin İsrail’in yanında yer alması, Batı yanlısı dış politikası ve laikliği nedeniyle Arap hükümetleri tarafından eleştiriliyordu. Ancak so dönemde, Sudan’ın da arasında bulunduğu müslüman ülkelerle iyi ilişkiler ve ekonomik işbirliği geliştirdi. Türkiye ile

¹³⁵ Collins, R.O.,a.g.k., s.10

¹³⁶ Flint ve De Waal, a.g.k. s.10

Kuzey Afrika, Orta Doğu devletleri ve komşuları arasında olan ekonomik gelişmeler ve ticari ilişkiler, Türkiye'nin önemli etkiye sahip bölgesel bir güç olma yolunda ilerlediğini göstermektedir.

Türkiye, Sudan'ın 1956 yılında bağımsızlığını kazanmasının ardından Hartum'da büyükelçilik açan ilk devletlerden biri oldu. Sudan da 1970 yılında Ankara'da bir büyükelçilik açarak bu duruma karşılık verdi. Diplomatik ilişkilerin kurulmasıyla birlikte, karşılıklı işbirliği, ortak çıkarlara ve diğerinin bağımsızlığına saygıyı temel alan bir dönem başladı. 1970–1980 yılları arasında, iki ülke arasında orta ölçekli bir mal ticareti gerçekleştirildi. Fakat ilişkiler geleneksel ekonomik kalıpların ötesine geçemedi.

1980'de Türkiye ile Sudan arasındaki ilişkiler, mal değişimi ile ilgili ilk Ticaret Protokolü'nün imzalanmasıyla gelişmeye başladı. 1982'de Sudan Devlet Başkanı Cafer Muhammad Numeyri, Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in daveti üzerine Türkiye'yi ziyaret etti. Bu ziyaret sırasında siyasi ve ekonomik konular tartışıldı ve sonuç olarak çeşitli ekonomik, teknik, kültürel ve bilimsel anlaşmalar imzalandı. 1988'de Türkiye Sudan'a, ticari kredi sağladı.

1990-2001 yılları ikili ilişkilerde gelişmelere sahne oldu. Yaklaşık 25 anlaşma ve protokol imzalandı. Bunların 10 tanesi akademik alanda oldu. Ekonominin çeşitli sektörlerinin ihtiyaçlarını karşılamak için işbirliği yaygınlaştırıldı (Örneğin; hava taşımacılığı, petrol ve maden araştırmaları kalite kontrolleri vb.). 1995 yılı itibarıyla Türk ve Sudanlı şirketler iki ülkede yatırım yapmaya başladılar.

Türk yatırımcılar Sudan'da yol yapımı, barajlar, limanlar, iletişim, ulaştırma, petro-kimya ve petrol ihracatı, enerji, tarım endüstrisi, taahhüt ve inşaat işlerinde önemli bir yer edinmeye başlamıştır.¹³⁷

1990'li yıllarda başlayan Afrika ülkelerine olan ilgi “Afrika'ya Açılım” adıyla yeni bir ivme kazandı. Özellikle 2005 yılı bu konuda bir harekete geçiş yılı oldu. Türkiye Cumhuriyeti,

1990'li yılların sonunda bu yeni atılım için ilk girişimlerde bulunmaya başladı ve adım adım bu siyasetini uygulamaya koydu. 2000'li yıllarda bu tavır giderek sağlam zeminlere oturdu ve nihayet 2005 yılı “Afrika'ya Açılım Yılı” ilan edilerek uluslararası boyutta Türkiye'ye yeni ve güvenilir bir istikamet çizilmiş oldu. Kısa zamanda ticari faaliyetlerin harekete geçirilmesi, insani yardımların bir anda bu kıtaya yönelmesi, müteahhitlik ve eğitim gibi pek çok alanda faaliyetlerin de bu kıtaya kayması bu ilginin bir sonucudur. Artık Afrika kıtası, Türk insanı için balta girmemiş ormanlar ve uçsuz bucaksız çöllerden ibaret bir kıta olmanın çok ötesine geçip, ticari ortakların, yardım eli uzatılan kardeşlerin, dev yatırımların gerçekleştirildiği imkânların ve karşılıklı öğrenci akımının sağlandığı bir coğrafya olmuştur. Gittikçe küreselleşen dünyamızda Türkiye, her ne kadar bugünkü imkânlarıyla Çin ve Hindistan'ı yakalayacak konumda olmasa bile yakın gelecekte ciddi adımlar atacağını şimdiden söylemek mümkündür.¹³⁸

¹³⁷ Hasan, Y.F., “Sudan Özelinde Türk Afrika İlişkilerinin Bazı Yönleri”, (Çev.H.D.Bilgin), Makale, Tasam

1.Uluslararası Türk Afrika Kongresi, İstanbul, Kasım 2005,

¹³⁸ Kavas, A., “Türkiye'nin Afrika'ya Yönelmesinde Küreselleşmenin Etkisi”, Türkiye ve Afrika Ülkeleri Diplomatik Temsilcileri Ortak Stratejik Vizyon Geliştirme Projesi, 1.Çalıştay Sonuç Raporu : Küresel Ve Bölgesel Sorunların Türkiye ve Afrika Ülkelerine Yansımaları, (Editör: Ufuk Tepebaş), İstanbul, 19 Mayıs 2007, s.18

Türkiye, ortak tarihi ve kültürel bağlarının olduğu Sudan'daki gelişmeleri ve Sudan'ın yaşadığı iç sorunları yakından izlemekte ve bu sorunların çözümüne imkânları ölçüsünde katkıda bulunmaya çalışmaktadır.

Bu kapsamda, ülkemiz, 21 Mart 2010 tarihinde İKÖ çerçevesinde Kahire'de düzenlenen "Darfur'un Yeniden İnşası ve Kalkınması İçin Uluslararası Donörler Konferansı"nın eşbaşkanlığını Mısır ile birlikte üstlenmiş ve Konferans'ta Darfur'a 2010-2015 yılları için 65-70 milyon ABD Doları civarında, ağırlıklı olarak sağlık, tarım ve eğitim alanlarını kapsayan bir yardımda bulunacağını açıklamıştır. Türkiye'nin UNMIS (BM Sudan Misyonu) ve UNAMID (BM-AfB Karma Gücü) bünyesinde askeri personel ve polis memuru katkısı mevcuttur.¹³⁹

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan Sudan'ın başkenti Hartum'da toplanan Arap Zirvesi'ne "gözlemci" olarak katıldı. Zirveden sonra Hartum'dan Darfur'a geçti "Darfur'da soykırım veya asimilasyon yapıldığı görüşünde olmadığını" söyledi.¹⁴⁰

"Sudan'ın bu oldukça sorunlu bölgesinde 2003 yılından beri devam eden çatışmalarda onbinlerce insan öldüğü ve çatışan taraflar ve kurbanlar Afrikalı ve Müslüman olduğu halde özellikle İslam dünyasındaki soruna yönelik istikrarlı kayıtsızlık oldukça dikkat çekici. Bu kayıtsızlığın bir tekzip edicisi ve istisnası olarak Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı'nın konuşması en azından başlangıç olarak önemli."¹⁴¹

2.3.7 İslam Konferansı Örgütü (İKÖ)

İKÖ, İslam Konferansı Örgütü'nün Darfur sorununa yeterince ilgi ve katkısının olduğunu söylemek mümkün değildir. Başkanlığı bir Türk olan Ekmeleddin İhsanoğlu'na geçtikten sonra insani yardımlar konusunda önemli çabalar gösterildiğini de göz ardı etmememiz gerekir. Muhtelif zamanlarda İKÖ, özellikle İslam Kalkınma Bankası işbirliği ile bölgeye ayni ve nakdi yardımlar ulaştırmıştır.

Yine İKÖ himayesinde Mısır ve Türkiye'nin eş başkanlığında Darfur'a yönelik önemli bir yardım toplama organizasyonu gerçekleştirilmiştir. Söz konusu organizasyon, "Darfur'un Yeniden İnşası ve Kalkınması için Uluslararası Donörler Konferansı" adıyla 21 Mart 2010 tarihinde Mısır'ın Başkenti Kahire'de gerçekleştirilmiştir. Katılımcı ülkeler önemli ölçüde katkı taahhütlerinde bulunmuşlardır.

2.3.8 Birleşmiş Milletler (BM) ve Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM)

2.3.8.1 Birleşmiş Milletler (BM) ve Darfur Sorunu

İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan uluslararası siyasi düzende çatışmaların önlenmesi konusunda en önemli rol BM Güvenlik Konseyi'ne verilmiştir. Dolayısıyla Darfur Krizi'nde uluslararası toplum Güvenlik Konseyi'nin harekete geçmesini beklemiştir. 5'i daimi olmak üzere 15 üyesi olan Güvenlik Konseyi, Darfur Krizi'nde çatışmaları önleyecek tedbirleri uzunca bir süre alamamıştır. 2004'ten itibaren bir dizi karar alan Konsey'in kararları çatışmaları önlemede yetersiz kalmıştır.

¹³⁹ <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-sudan-siyasi-iliskileri.tr.mfa> (27.07.2010)

¹⁴⁰ Bardakçı, M., "Galler Prensi'ni Biliriz, Darfur Prensi'nden İse Haberimiz Yoktur", Hürriyet Gazetesi, 02 Nisan 2006

¹⁴¹ Çakmak, C., "Darfur'da Türkiye'nin Rolü", Yenişafak Gazetesi, 5 Şubat 2007

BM kararlarının iki nedenden dolayı yaptırım gücünden yoksun olduğu söylenebilir: bağımsız bir devletin iç işlerine karışmama prensibi ve Çin'in Güvenlik Konseyinde veto hakkını kullanma olasılığı. Sudan'ın petrol üretiminde % 40 pay sahibi olan Çin, Sudan hükümetine karşı yaptırım gücü olan kararların alınmasını engelleyici müdahaleleri olmuştur.

Bu çerçevede önemli sayılabilecek ilk Güvenlik Konseyi kararı 30 Temmuz 2004 tarihli 1556 sayılı karardır. Kararda; Sudan Hükümeti'nden isyancı SLA ve JEM ile görüşmelere derhal başlaması ve Cancevid silahlı çetelerinin silahsızlandırılması istenilmektedir. Konsey ayrıca bütün devletlerin Darfur'da çatışmaya katılan bütün gruplara silah satışını önlemelerini karara bağlamıştır. Bu kararda sivil halkı korumada esas sorumluluğun Sudan hükümetinde olduğu vurgulanmıştır. Güvenlik Konseyi, Sudan hükümetinin yükümlülüklerini yerine getirmemesinden duyulan büyük endişeyi dile getirmiş; Afrika Birliği'nin krize müdahil olmasından duyulan memnuniyeti ifade etmiş ve çatışan taraflara Afrika Birliğin çabalarına destek vermeleri çağrısında bulunmuştur. Kararda Sudan hükümetinden ve isyancı gruplardan kapsamlı bir barış anlaşmasına ulaşmaları istenmiştir. Ayrıca Sudan hükümetinden, Cancevid milislerinin silahsızlandırılmalarını ve insan hakları ihlalleri nedeni ile tutuklananların isimlerinin Afrika Birliği yetkililerine verilmesi talep edilmiştir. Yine aynı kararda bütün silahlı grupların silahlarını bırakmaları ve uluslararası insani yardım kuruluşları ile işbirliğine gitmeleri istenmiştir.¹⁴²

Ancak bu kararlar ne çatışmaların önlenmesi ne de çatışmalardan zarar gören sivil halkın durumunun iyileştirilmesi için yeterli olabilmıştır. Bunun üzerine Güvenlik Konseyi 24 Mart 2005'te daha etkili kararlar almıştır. Bu kararların ilki 24 Mart 2005'te alınan 1590 sayılı karardır. Kararda ateşkesin ihlal edilmesi ve sivillere yönelik şiddetin devam etmesi şiddetle kınanmıştır. Kararda BM Sudan Misyonu (UNMIS) kurulması ve bu misyonun 10.000 personel içermesi hükmü de yer almaktadır. Kararda misyonun görevleri özetle şöyle sıralanmıştır:

- 1- Kapsamlı barış anlaşmasının uygulanmasını desteklemek,
- 2- Gerekli güvenlik şartlarını sağlayarak çatışmadan etkilenen kişilere yardım etmek,
- 3- Mayınlı bölgelerin temizlenmesinde taraflara yardımcı olmak,
- 4- Sivilleri, fiziksel şiddet tehdidinden korumak için tedbir almak.¹⁴³

29 Mart 2005'te aldığı 1591 sayılı karar ile Sudan'daki durumun uluslararası barış ve istikrara bir tehdit olduğunu belirleyen Güvenlik Konseyi, Sudan hükümetinden ateşkes anlaşmasına sadık kalmasını ve saldırıları sona erdirmesini talep etmiştir. Karar ile Güvenlik Konseyi bir Komite kurmaktadır. Komite, Güvenlik Konseyi kararlarında alınan önlemleri uygulamak ve 90 gün içinde Güvenlik Konseyi'ne rapor vermekle görevlendirilmiştir. Yine karar ile Genel Sekreter'den bir Uzmanlar Paneli oluşturması istenmektedir. Dört kişiden oluşacak olan bu panel Komite'nin emrinde çalışacak ve Komite'ye çalışmalarında yardımcı olacaktır. Bütün devletler Komite'nin belirlediği kişilere ait bütün varlıkları donduracaktır. Kararda 8 Nisan 2004 tarihli N'djamena Ateşkes Anlaşması ile 9 Kasım 2004 tarihli Abuja Protokolleri'nin her iki tarafça da ihlal edilmesi ile sivillere yönelik şiddetin ve kadınlara yönelik cinsel şiddetin devam etmesi kınanmaktadır. Kararda Güvenlik Konseyi'nin sorumluları belirleyip gecikme olmaksızın adalet önüne çıkarmaya kararlı olduğu vurgulanmıştır.¹⁴⁴

¹⁴² <http://www.un.org/News/Press/docs/2004/sc8160.doc.htm>

¹⁴³ <http://www.un.org/News/Press/docs/2005/sc8343.doc.htm>

¹⁴⁴ <http://www.un.org/sc/committees/1591/>

Bu kararlar çatışmaların önlenmesi yolunda önemli bir adım atılmışsa da Darfur'daki insan hakları ihlallerinden sorumlu olanların nasıl ve nerede yargılanacağına bir çözüm getirilememiştir.

BM Güvenlik Konseyi 31 Mart 2005'te aldığı 1593 sayılı kararla Darfur'daki insan hakları ihlallerinin araştırılması ve sorumluların kovuşturulması ve yargılanması görevini UCM makamlarına vermiştir.¹⁴⁵

2.3.8.2 Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) ve Uluslararası Ceza Mahkemeleri UCM İlişkileri

UCM'nin en önemli özelliklerinden biri, diğer uluslararası ceza mahkemelerinin aksine BM Güvenlik Konseyi'nin kontrolünde olmaması, tam anlamıyla bir BM organı niteliği de taşımasıdır. Bununla birlikte Roma Statüsü, UCM'nin BM ile ilişkisine atıfta bulunan hükümler içermektedir.

Bu hükümlerden biri Mahkeme'nin BM ile ilişkisini düzenleyen 2. Madde'dir. Buna göre, Mahkeme, Taraf Devletler Asamblesi tarafından onaylanacak olan bir anlaşma yoluyla BM ile ilişkilendirilecektir. BM ile sadece ilişkilendirilecek olması, Mahkeme'nin hem yetkilerini kullanması bakımından, hem de mali açıdan BM'den büyük ölçüde bağımsız olduğunu göstermektedir.¹⁴⁶

2.3.8.3 Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM)

2.3.8.3.1 UCM'nin Kurulması ve Çalışmaları

15 Haziran -17 Temmuz 1998 de Roma'da düzenlenen 148 ülke temsilcisinin katıldığı uluslararası konferansta imzalanan Roma Statüsü (Rome Statute of the International Criminal Court) ile kurulan Uluslararası UCM, soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçunu kovuşturma ve bu suçların faillerini yargılama yetkisine sahip olacak şekilde tasarlanmıştır. Konferansa katılan ülkelerin 120'sinin olumlu oy verdiği statüye 21 ülke çekimser kalmış, aralarında ABD'nin de bulunduğu yedi ülke ise olumsuz oy vermiştir.¹⁴⁷

Alınan kararlara göre, 60 ülkenin Roma Statüsü'nü onaylamasının ardından UCM resmen kurulmuş oluyordu. Gerekli onay sayısına kısa bir süre içinde ulaşılmış ve Mahkeme 2002'de resmen göreve başlamıştır. 2003 yılında da yargıçların ve bağımsız savcının seçilmesi, ardından da iki taraf ülke, Uganda ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin kendi sınırları içindeki olayları UCM'ye götürmeleri ile de UCM fonksiyonel hale gelmiştir. Uluslararası siyasi sistemin en yeni akörlerinden biri olan UCM uzunca bir süre fikir olarak dünya gündeminde olmasına rağmen, ancak Temmuz 2002'de varlık sahnesine çıkabilmiştir. Devlet merkezli bir düzenden yavaş ama düzenli bir kopuşun sonunda gelen Mahkeme uluslararası sistemin birey merkezliğe yöneldiğinin de bir örneğidir.¹⁴⁸

Güç ilişkileri ve güç sahibi aktörler arasındaki mücadele hala uluslararası düzende önemli olmaya devam ediyorsa da, artık küresel sivil toplumun da bir aktör olarak belirleyici

¹⁴⁵ <http://www.unsudanig.org/unsudan/data/res1593.pdf>

¹⁴⁶ <http://untreaty.un.org/cod/icc/index.html>

¹⁴⁷ Çakmak,C.,a.g.m., s.44

¹⁴⁸ <http://untreaty.un.org/cod/icc/index.html>

roller üstlendiği de açık bir gerçektir. Sivil toplumun iradesinin gerçekliğe dönüştüğünün en önemli örneklerinden biri olan UCM resmen devletlerarası bir örgüt olsa da sivil toplum ile yakın bir işbirliği içindedir. En önemli özelliği sivil toplumun iradesinin somut bir sonucu olmak olan UCM hem uluslararası politikada, hem de uluslararası hukukta küçük bir devrim olarak görülebilir. Soykırım, insanlığa karşı suç ve savaş suçları gibi en ciddi suçların ve henüz tanımı yapılmamış olsa ve Mahkeme'nin yargı yetkisi dâhilinde olmasa da, saldırı suçunun faillerini yargılamak gibi ileri sayılabilecek bir yetkiye sahip olması Mahkeme'yi önemli kılan faktörlerdendir. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra benzer yetkilere ve işleyişe sahip ceza mahkemeleri kurulmuşsa da bu geçici mahkemelerin hepsi –UCM'nin aksine- BM Güvenlik Konseyi kontrolünde kurulmuşlardır.¹⁴⁹

Güvenlik Konseyi'nde daimi üye olan ve veto hakkına sahip olan ABD, UCM'nin de Güvenlik Konseyi kontrolünde kalması için yoğun çaba göstermiş, ancak başarılı olamamıştır. Roma Konferansı'na katılmasına ve aktif bir tutum sergilemesine rağmen ortaya çıkan metni kendi açısından yeterli bulmayan ABD, Roma Statüsü'nü Roma'da imzalamama yolunu seçmiştir. Beyaz Saray'daki son gününde statüyü imzalayan ABD Başkanı Bill Clinton'un göreceli olarak olumlu sayılabilecek tutumuna karşın, Clinton'dan sonra iş başına gelen George W. Bush yönetiminde ABD, UCM'ye karşı açık bir mücadele başlatmıştır. Önce Roma Statüsü'nden imzasını çektiğini açıklayan ABD, daha sonra da UCM'ye taraf ülkelerle ikili anlaşmalar imzalayarak ABD personelini UCM yargısından kurtarmak istemiştir. Bu çabaları UCM'nin meşruiyetini zayıflatma girişimleri olarak görülmüş ve şiddetle eleştirilmiştir. 2003 yılında Darfur Krizi'nin ortaya çıkmasından sonra da ABD'nin UCM'ye muhalefeti kendini göstermiştir. Birçok uzmanın Darfur'daki olayları araştırmak ve sorumluları yargılamak için en uygun adres olarak UCM'yi göstermesine rağmen ABD, Mahkeme'yi meşrulaştıracak bir eylemin içine girmek istememiştir. UCM dışında farklı alternatifler sunan ABD'nin önerileri kabul görmemiş ve ABD sonuçta UCM'nin Darfur'daki olayları araştırma ve faillerin yargılanması yetkisi ile donatılmasına izin vermek zorunda kalmıştır.¹⁵⁰

UCM'yi kuran Roma Statüsü'nü imzalamış olmasına rağmen UCM'ye taraf olmayan Sudan'daki olayları araştırma ve soruşturması için ya Sudan'ın Mahkeme'nin yargı yetkisini resmen tanımamasına ya da BM Güvenlik Konseyi'nin Darfur'daki olaylar için Mahkeme'yi yetkilendirmesine ihtiyaç duyan UCM, 1593 sayılı Güvenlik Konseyi kararı ile bu yetkiye kavuşmuştur. Güvenlik Konseyi'nin bu kararı çok önemlidir. Çünkü bu karar göstermiştir ki uluslararası suçları kovuşturmak ve bu suçların faillerini yargılamak için yerel mahkemelerin yetersiz kaldığı durumlarda en uygun adres UCM'dir.¹⁵¹

2.3.8.3.2 UCM ve Darfur Sorunu

Darfur'da uluslararası hukuk kurallarına göre ve uluslararası siyasi sistemin düzeni ve istikrarı açısından uluslararası müdahaleyi gerektiren suçların işlendiği ileri sürülmüştür. Kitlesel düzeyde ve belli bir plan çerçevesinde gerçekleştirilen katliamlar, toplu tecavüzler ve zorla sürgünler, uluslararası suç kapsamına girmektedir. Bu suçların işlendiği durumlarda suçların işlenmesinin önlenmesi ve suç faillerinin yargılanması temel olarak suçların meydana geldiği ülke yönetiminin sorumluluğundadır. Ancak Darfur örneğinde Sudan hükümetinin bu sorumluluklarını yerine getirmediği iddia edilmiştir.

¹⁴⁹ Çakmak,C.,a.g.m., s.45

¹⁵⁰ Çakmak,C.,a.g.m., s.45

¹⁵¹ Çakmak,C.,a.g.m., s.46

Buna karşılık Sudan hükümeti olayların abartıldığını ve hükümetin gereken tedbirleri aldığını savunmuştur. Darfur bölgesindeki olayların soykırım olarak nitelenemeyeceğini savunan Sudanlı yetkililer, özellikle ülkedeki petrol zenginliklerinin hedef alınmış olmasına dikkat çekmek istemişlerdir. Dış kaynaklı baskıların bu çerçevede değerlendirilmesi gerektiği görüşünün hâkim olduğu Sudan'da Dışişleri Bakanı Mustafa Osman İsmail hükümetin olayları sona erdirmek için gerekeni yaptığını fakat zamana ihtiyaçları olduğunu ifade etmiştir. Sudan hükümeti Darfur'daki durumu düzeltmek adına girişimlerde bulunmuştur. Öncelikle güvenliği sağlamaya çalışan hükümet daha sonra da Darfur'dan ayrılanların evlerine dönebilmelerini sağlamak için birtakım tedbirler almıştır. Sudan hükümeti ayrıca Darfur'daki polis gücünü önemli ölçüde arttırmıştır. BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın Sudan özel temsilcisi de Darfur'daki kamplarda güvenlik durumunun iyiye gittiğini belirterek hükümetin güvenliği sağlama yönündeki çabalarının sonuç verdiğini dolaylı da olsa doğrulamıştır.

Darfur'daki toplu ölümler ve ölümlerdeki Sudan hükümetinin ve hükümetin desteği ile hareket ettiği savunulan Cancevit milislerinin rolü üzerine birbirini destekleyen farklı raporlarla da iddia edilmiştir. Olayların ve ölümlerin sona ermemesi üzerine BM Güvenlik Konseyi harekete geçmiş ve 18 Eylül 2004'te aldığı 1564 sayılı kararda BM Genel Sekreteri'nden Darfur'daki olayları araştırmak için bir araştırma komisyonu kurmasını istemiştir. Ekim 2004'te de Genel Sekreter komisyonun kurulduğunu açıklamıştır.¹⁵²

Komisyon yaklaşık üç ay boyunca Sudan hükümet yetkilileri ve sivil toplum örgütü temsilcileri ve isyancı gruplarla görüşmeler yapmış ve Darfur'da soykırım da dâhil olmak üzere bireysel cezai sorumluluğu gerektiren savaş suçları vb insanlığa karşı suçların işlenip işlenmediğini araştırmıştır. Komisyon araştırmalarını yapıp raporunu düzenleyerek 25 Ocak 2005 tarihinde Genel Sekretere sundu. Sunulan 176 sayfa raporda yer alan bazı maddeler aşağıdadır:¹⁵³

- 1- Bölgede, hükümet güçleri, silahlı çeteler, ve isyancı gruplar olmak üzere çatışan üç temel grubun varlığını tespit etmiştir.
- 2- Sudan Hükümeti Darfurda "soykırım" politikası izlememiştir. Ancak sivillere karşı sistematik saldırılar düzenlemiştir.
- 3- Can güvenliği nedeniyle yerlerini terk eden sivillerin sayısı 2,7 milyon kişidir.
- 4- Çatışmada yer alan 1.maddede belirtilen tarafların tamamı (yani hem Hükümet güçleri, hem isyancı örgütler hem de Cancevid çeteleri) sivillere yönelik saldırılarda bulunmuşlardır.
- 5- Her üç grubun da kadınlara karşı tecavüz suçunu işledikleri tespit edilmiştir.

Raporun dikkate değer iki önemli sonucu olmuştur; Birincisi, Darfur'daki olayların soykırım olarak nitelenemeyeceğini tespit eden Komisyon, yine de Darfur'da meydana gelen olayların "insanlığa karşı suçlar" ve geniş ölçekli savaş suçları gibi uluslararası suçların kapsamına gireceğini vurgulamıştır. İkinci önemli sonuç ise Komisyon, suçluların tespiti ve cezalandırılması için konunun UCM'ye devredilmesini Güvenlik Konseyine önermiştir.¹⁵⁴

2.4.8.3.2.1.1 UCM'nin Darfur'la İlgili Kararları

¹⁵² <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/515/47/PDF/N0451547.pdf?OpenElement>

¹⁵³ BM, 2005,a.g.k. ss.158-162

¹⁵⁴ BM, 2005,a.g.k. s.162

UCM, Darfur olaylarını BMGK'nin sorunu Mahkemeye devretmesiyle ele almaya başlamıştır. Komisyon Sudan Hükümeti nin soykırım politikası gütmeye başladığını bazı kişilerin soykırım niyeti ile hareket etmiş olabileceğini belirtirken Cancevid militanlarının ve Sudan Hükümeti nin Darfur da ciddi şekilde insan hakları ve uluslararası insani hukuk ihlallerinde bulunduğunu söylemiş ve Darfur Sorunu'nun UCM ye devredilmesini BMGK ya önermiş, UCM'nin suçluların adalet önüne çıkarılmasındaki işe yarayacak tek kurum olduğunu ifade etmişti. BMGK, konuyu UCM ye havale etmeden önce Nijerya, bölgesel bir mahkemenin oluşturulmasını teklif etmiş; fakat Sudan bunu geri çevirmişti. BMGK 2005 yılında 1593 nolu kararı ile Darfur konusunu UCM ye devretmiştir.

Sudan' a yönelik olarak Darfur'da olup bitenlerden dolayı UCM'nin aldığı ilk karar İnsani İşlerden Sorumlu Devlet Bakanı Ahmed Harun ve Cancevid lideri Ali Kushab hakkında olmuştur. 1 Mayıs 2007 de, UCM, Eski İçişleri Bakanı ve daha sonra İnsani İşlerden Sorumlu Bakan Ahmed Harun'u ve Cancevid lideri Ali Kushab'ı insanlığa karşı suç ve savaş suçu işlemekten ötürü tutuklama kararı aldı. UCM ye göre suçluların anavatanı Mahkeme ile işbirliği yapmakla yükümlüdür. Fakat, UCM ye taraf olmayan Sudan Hükümeti karara karşı çıkmış ve uygulamamıştır Roma Statüsü'ne taraf olmayan Sudan, iki şahsı da kendi mahkemesinde yargılayacağını beyan ederek Darfur Özel Ceza Mahkemesi'ni kurmuştur. Fakat bu mahkemenin göstermelik bir mahkeme olduğu şimdiye kadar her hangi bir mahkumiyet kararı vermemesinden de anlaşılmaktadır. 2007 de Kushab ın davası süresiz olarak ertelenmiştir. Harun ise gözaltına alınmış fakat delil yetersizliğinden Mart 2007 de serbest bırakılmıştır. UCM adil ve bağımsız yargılanması durumunda ülkelerin vatandaşları için özel mahkeme kurup burada yargılanmasına onay vermektedir. Buna rağmen UCM ye dâhil olmasa ve özel mahkeme açsa da BMGK 2005 tarihli 1593 sayılı kararlar Darfur konusunu UCM ye havale ettiği için Sudan üzerinde Mahkeme nin yetkisi bulunmaktadır.¹⁵⁵

UCM'nin dünya gündemini sarsan ve çok değişik tepkilere yol açan Darfur sorunu üzerine Sudan'a yönelik aldığı ikinci karar doğrudan Cumhurbaşkanı El Beşir Hakkında idi;

Uluslararası Ceza Mahkemesi, 14 Temmuz 2008'de başsavcı Luis Moreno-Ocampo Sudan devlet başkanı Ömer El Beşir'in savaş suçu ve insanlığa karşı suç işlediğini öne sürerek tutuklanması talebinde bulunmuştu. Mahkemeden savcının talebi yönünde karar çıktı. UCM, 04. 03. 2009 tarihinde Sudan Devlet Başkanı Ömer El-Beşir'in tutuklanmasına ilişkin kararını açıkladı. Görev başında olan bir devlet başkanı hakkında tutuklama kararı çıkarılması bakımından ilk karardır.¹⁵⁶

Mahkeme; El-Beşir'i dolaylı olarak insanlığa karşı suç ve savaş suçları işlemekten dolayı sorumlu tutmaktadır. Savcılığın hazırladığı iddianamede Ömer el-Beşir için, 2003 Nisan'ından 2008 Ağustos ortalarına kadar Darfur'da yaşayan Fur, Zegava ve Mesalit kabilelerine bağlı sivil vatandaşlara karşı insanlık suçu işlendiğini iddia etmektedir. Mahkeme savcının toplu soykırım iddialarını reddetmiştir. Ancak, cinayet, tecavüz, işkence, çok sayıda sivili göçe zorlama ve mallarına el koymakla suçlanmaktadır. Ömer el-Beşir'i Devlet Başkanı ve Silahlı Kuvvetlerin en üst düzey komutanı sıfatıyla Silahlı Kuvvetlerin, Cancevid milisleri, istihbarat ve güvenlik güçlerinin işlediği bu insanlık suçlarını planlamak ve uygulamakla suçlanmaktadır. Suç

¹⁵⁵ Gürseler.,C., El-Beşir'in Tutuklanması İstemi ve Sudan'da Artan Gerilim,ASAM, 15Eylül 2008, <http://www.asam.org.tr/tr/yazi/goster.asp?ID=2363&kat1=&kat2=2> (30.07.2010)

¹⁵⁶ AÇAUM, Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Araştırma Ve Uygulama Merkezi, Afrika Gündemi Raporu, Ankara, Mart 2009,s.1

tarihlerinde Ömer el-Beşir'in devlet kurumlarının tamamında tam yetkili olduğunu da iddia etmektedir.¹⁵⁷

Ayrıca mahkeme daha önceki yıllarda, Devlet Bakanı ve İnsani Yardımlardan Sorumlu Bakan Ahmed Harun'u ve Cancavid milislerinin komutanlarından Ali Kushab'ı insanlığa karşı suç ve savaş suçu işlemekten ötürü tutuklama kararı çıkarmıştı. Bu karar'a karşı Ömer El Beşir'in tutmunun da hukuk tanımazlık olarak yorumlanmıştı.

Mahkeme' nin savcısı Luis Moreno-Ocampo, El-Beşir' i soykırım ile de suçlamıştı. Fakat UCM bu konuda yeterli delil olmadığı kararına vardı. Moreno-Ocampo soykırım suçu işlemekten de tutuklama kararı çıkarılması yönündeki isteğinin yeniden incelenmesini mahkemeden talep etti. Ayrıca, UCM, kendileri ile dayanışma içinde olunmaması ve kararlarının yerine getirilmemesi halinde kısa bir süre sonra yeni bir karar için BM Güvenlik konseyine başvuracağını belirtmiştir.¹⁵⁸

2.4.8.3.2.1.2 UCM'nin Darfur'la İlgili Kararlarına Karşı Tepkiler

Sudan Cumhurbaşkanı El- Beşir, hem kendisi hem de diğer yetkililer hakkındaki UCM'nin kararlarını reddetmiş ve uymayacağını ilan etmiş bulunmaktadır. Ayrıca olumsuz kararlara uluslararası yardım kuruluşlarının verdiği yanlış bilgilerin neden olduğunu, bu kuruluşların yardımdan ziyade casusluk yaptıklarını iddia ederek tüm yardım örgütlerini sınır dışı etti. Bu da mevcut gayri insani şartları daha da kötüleştirdi.

UCM'nin El Beşir hakkındaki kararını olumlu ve olumsuz bulan devletler ve örgütler oldu. Başta BMGK üyesi Çin ve Rusya olmak üzere Türkiye, Mısır, Suudi Arabistan, İran, Pakistan gibi ülkeler ile Arap Ligi, Afrika Birliği, İslam Konferansı Teşkilatı Örgütü gibi kurumsal yapılar UCM'nin kararını olumsuz buldular. Yine BMGK üyesi olan ABD, İngiltere, Fransa ile diğer önemli Avrupa ülkeleri kararı desteklemişlerdir.

2.4.8.3.2.1.2.1 BM' nin UCM Kararına Yaklaşımı

BMGK, UCM kararına ortak bir tepki vermedi. ABD, İngiltere ve Fransa kararı desteklerken Çin ve Rusya kararı desteklemediklerini açıkladılar. BM Genel Sekreteri Ban Ki Mun ise Sudan'ı UCM ile işbirliği içerisinde olmaya çağırdı. Darfur da suç işleyenlerin Sudan da yargılanmasının UCM ile yaşanan krizi önleyebileceğini fakat bunun gerçekleşmediğini ifade etti.

Ban Ki-Mun, Çin gibi ülkelerle Darfur'a yardım kuruluşlarının geri dönmesine yardımcı olmaları için görüşmelerde bulunduğunu söyledi. BM ye göre uluslararası yardım örgütlerinin ülkeden çıkarılmasıyla 1,5 milyondan fazla kişi gıda yardımından, içecek sudan ve sağlık hizmetinden mahrum kalmıştır. Sudan kendi ulusal kuruluşlarının yardımı karşılayabileceğini iddia etti. Ayrıca bu kararından geri dönmeyeceğini; çıkarılan kuruluşların

¹⁵⁷ AÇAUM, a.g.k.,s.2

¹⁵⁸ <http://www.icc->

<http://www.icc-cpi.int/menus/icc/press%20and%20media/press%20releases/2005/the%20prosecutor%20of%20the%20icc%20open%20investigation%20in%20darfur?lan=en-GB>

tekrar Sudan da faaliyet gösteremeyeceğini kaydediyor. Mun ise ne uluslar arası yardım kuruluşlarının ne de Sudan'ın ulusal yardım örgütlerinin gerekli olan acil insani yardımı karşılamaktan uzak olduğunu, şu anki durumun insani açıdan hiçbir şekilde kabul edilebilir olmadığını söyledi.¹⁵⁹

2.4.8.3.2.1.2.2 Sudan Yönetiminin UCM Kararlarına Tepkisi

Sudan Cumhurbaşkanı El- Beşir UCM kararlarını reddettiğini ve tanımadığını ilan etti. UCM'nin kararının, Sudan'ın Batı tarafından hedef alındığını gösterdiğini savunan El-Beşir, Batı'nın ülkesinin petrolünün peşinde olduğunu öne sürdü. El-Beşir ABD nin de UCM ye taraf olmamasından dolayı kararı dikkate almayacağını belirtti. Tutuklama kararının açıklamasından sonra Darfur u iki kez ziyaret eden El-Beşir isyancı örgütleri silah bırakmaya ve hükümet ile barış görüşmelerine devam etmeye çağırdı. Ayrıca sorunun çözümü için yapılacak en doğru şeyin kalkınma olduğunu, baraj ve otoyol gibi projelerin gündeme alındığını söyledi. Yoksul kesime yardımlara, sanayi ve tarıma ağırlık verileceği kırsal kesimde elektrik fiyatlarında yüzde 25 ila 30 arasında indirim gideceğini söyledi.¹⁶⁰

Hartum yönetiminin UCM nin kararına bir diğer tepkisi de arasında Sınır Tanımasyan Doktorlar Örgütünün de olduğu ağırlıklı olarak ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya'dan yönetilmekte olan Sivil Toplum Kuruluşları, Gönüllü Yardım sınır dışı edilmesi oldu. Ömer El- Beşir bu kararı almalarının nedeni olarak, söz konusu örgütlerin istihbarata yönelik faaliyetlerde bulduklarının tespit edilmesi ve UCM'ye yanlış bilgiler aktardıklarının anlaşılması olarak açıkladı. Uluslararası yardım kuruluşlarının yanında yetkilerini aşmaları durumunda yabancı misyonların da ülkeden çıkarılabileceğini ifade eden El-Beşir sınır dışı işlemlerinin ABD ve Avrupa'ya açık bir mesaj olduğunu belirtti.¹⁶¹

Sudan Yönetimi UCM'nin kararını bir yıl ertelenmesi ve her yıl bu şekilde ertelenmenin uzatılmasını BMGK'dan talep etti. Bu talebine dayanak olarak, UCM ile ilgili Roma Statüsünün 16.maddesini gösterdiler. Ancak bu talepleri kabul edilmedi.¹⁶²

Ömer El Beşir'in UCM kararına yönelik bir başka tepkisi de Afrika ve Arap ülkelerine ziyaret düzenlemesi oldu. Sudanlı bazı din adamlarını El Beşir'in yurtdışına çıkmaması yönünde fetvalar yayınladılar. Fakat söz konusu fetvalara uymayan El-Beşir, 23 Mart 2009'da Ertire'yi, 25 Mart 2009'da Mısır'ı, 26 Mart 2009'da da Libya'yı ziyaret ederek destek aldı. Son olarak Arap Ligi Zirvesi ne katılmak için 30 Mart 2009'da Katar a gitti.¹⁶³

2.4.8.3.2.1.2.3 Darfur'lu İsyancıların UCM Kararına Tepkileri

Darfurlu isyancıların çoğunluğu karardan memnun olduklarını ve desteklediklerini açıkladılar. 2009 Şubat ayında Katar' ın arabuluculuğunda Hartum yönetimi ile iyi niyet ve

¹⁵⁹ <http://www2.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900sid/KHII-86B37A?OpenDocument>

¹⁶⁰ AÇAUM, a.g.k.,s.4

¹⁶¹ AÇAUM, a.g.k.,s.4

¹⁶² Altıparmak, Ö., "Darfur, Uluslararası Adalet Ve Türkiye", Taraf Gazetesi, İstanbul, 08.Mart 2009

¹⁶³ AÇAUM, a.g.k.,s.5

güven artırıcı anlaşmaya imza atan JEM lideri Halil İbrahim, davanın başlangıcında, şayet masum olduğuna inanıyorsa El-Beşir in UCM ye gitmesi gerektiğini söylemişti. Başlangıçta UCM nin kararına rağmen Hartum ile barış görüşmelerine devam edeceğini açıklayan JEM lideri daha sonra yaptığı açıklamada yardım kuruluşlarının Darfur' a geri dönmemesi durumunda görüşmelere devam etmenin mümkün olmadığını ifade etti. Halil İbrahim, müzakerelerin devam etmesi, anlaşmanın uygulanmasına bağlı olduğunu ifade etti. Anlaşmaya göre, insani yardımlar hiçbir engelle karşılaşmadan ihtiyacı olanlara teslim edilecekti.¹⁶⁴

Hartum ile Darfur Barış Anlaşmasını imzalayan tek örgüt olan Sudan Kurtuluş Hareketi nin Minnawi kolu lideri ve Devlet Başkanı danışmanı Minni Minnawi ise karara karşı ulusal mekanizmaların izlenmesi gerektiğini söyledi. Minnawi, imzaladıkları Barış Anlaşmasına bağlılıklarının anlaşmadan tamamen memnun oldukları anlamına gelmediğini, ama barış sürecinden geri adım atılmasını da istemediğini ifade etti.¹⁶⁵

Sudan Kurtuluş Ordusu nun kurucusu Abdülvahid Muhammed El Nur ise kararın Darfurlular için umut taşıdığını karara uyulması durumunda çatışmaların sona erebileceğini ifade etti.¹⁶⁶

Sudan ın en önemli muhalif ismi Halk Kongresi Partisi lideri Hasan El-Turabi, yargılama sürecinde El-Beşir'i UCM'ye gitmeye çağırmişti. Mahkeme kararını açıklandıktan sonra da kararı desteklediğini, El Beşir'in karara uyması gerektiğini açıkladı.

2.4.8.3.2.1.2.4 Güney Sudan'ın UCM Kararına Tepkisi

Güney Sudan hem UCM nin kararının hem de El Beşir hükümetinin uluslararası yardım kuruluşlarının ülkeden çıkarılması kararının endişe verici olduğunu açıkladı. Güney Sudan, El Beşir'e yönelik tutuklama kararının Darfur ve Sudan daki barış sürecini tehlikeye atacağından endişeli. Sudan Devlet Başkan Yardımcısı, Sudan Halk Kurtuluş Hareketi lideri ve Güney Sudan hükümeti başkanı Salva Kiir, Roma Statüsü nün 16.maddesinin uygulanmasını ve kararın ertelenmesini talep etti. Diğer taraftan yardım kuruluşlarının ülkeden çıkarılması kararının derhal geri alınmasını, aksi takdirde bunun Darfur halkı üzerinde yıkıcı etkisi olacağını açıkladı. Salva Kiir, El-Beşir yönetiminin kendi görüşlerini almadan yardım kuruluşlarının sınırışı edilmesi kararını aldığını söyledi.¹⁶⁷

2.4.8.3.2.1.2.5 Afrika Birliği Ülkelerinin UCM Kararına Tepkileri

Yasal olarak UCM'nin polis gücü olmadığı için tutuklama işlemini kendisi gerçekleştiremiyor. Bu yüzden mahkeme, sözleşmeye taraf olan devletleri El-Beşir'i tutuklamaya çağırıyor. Afrika Birliğinin 53 üyesinin 30' u UCM ye taraf olduğu için El-Beşir in söz konusu ülkeleri ziyaret etmesi durumunda tutuklanma ihtimali gündeme gelebilecektir.

Afrika Birliği, soruna kendi bünyesinde çözüm bulma arayışlarına devam etti. Dönem Başkanı Muammer El Kaddafi, UCM kararını güçsüz ülkelerin egemenliğine, bağımsızlığına ve

¹⁶⁴ AÇAUM, a.g.k., s.5

¹⁶⁵ AÇAUM, a.g.k.,s.5

¹⁶⁶ AÇAUM, a.g.k.,s.5

¹⁶⁷ <http://www.pachodo.org/20090304969/Pachodo.org-General-News/salva-kiir-appeals-for-calm-ahead-of-icc-verdict.html>

siyasi tercihlerine müdahalenin örneği olarak nitelendirdi. Kaddafi, UCM nin Afrika ve Üçüncü Dünya ülkelerine yaklaşımında çifte standart olduğunu öne sürdü.

Afrika ülkelerinin genel olarak Sudan'ın yanında yer aldıklarını görüyoruz. Bunu istisnası olarak Eitopya, Eritre gibi ABD ve İsrail'in doğrudan ekisi altında olan ülkeleri sayabiliriz.

Mısır, başından beri UCM kararına karşı olduğunu sonuçlarını tanımayacağını ve sudan'ın yanında olduğunu açıkladı. Kenya Dışişleri Bakanı Moses Wetangula UCM'nin faaliyetlerini kuşku uyandırıcı olarak yorumladı. Uluslararası örgütlerin Afrika'yı ele alışlarının dikkat edilmesi gereken bir husus olduğunu ifade eden Wetangula sadece UCM'nin değil diğer kurumların da uluslararası suçları ele alırken bazı ırkçı yaklaşımlar takındıklarını öne sürdü.¹⁶⁸

2.4.8.3.2.1.2.6 Arap Ülkelerinin UCM Kararına Tepkileri

Arap Ülkelerinin de çoğunluğu ve Arap Ligi örgütü, UCM kararının yanlış olduğunu, El Beşir'in ülkelerini ziyaret etmesi durumunda kendisini tutuklamayacaklarını açıkladılar. Roma Statüsü'ne taraf olmayan Katar 30 Mart ta Doha da gerçekleşen olan Arap Ligi Zirvesi ne her Arap liderinin olduğu gibi El-Beşir in de davet edildiğini söyledi. Sudan ile yakın ilişkileri olan ve aynı zamanda Afrika Birliği içerisinde de tavrını açıkça ortaya koyan Mısır, Arap Ligi üyesi olarak ta karara karşı olduklarını açıkladı. Mısır, UCM nin kararının yanlış düşünülerek alındığını öne sürerek karar sonrasında Sudan ın Somali'dekine benzer bir kaos ortamına düşebileceğinden endişe ettiklerini ifade ettiler.¹⁶⁹

Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Saud El Faysal, UCM nin tutuklama kararının siyasi olduğunu, aksi takdirde bu zamanda gündeme gelemeyeceğini söyledi. Bakan bu kararın ne Sudan' a istikrar getireceğini ne de Darfur sorununu çözeceğini savundu.

Arap ülkelerinden UCM ye taraf olan Ürdün ise, UCM'ye taraf olduğu halde kararı uygulamayacaklarını beyan eden birçok Arap Devletinin aksine, Roma Statüsü çerçevesinde üzerine düşen sorumlulukları yerine getireceğini belirtti.

Sudan' ın da üyesi olduğu Arap Ligi Sudan ın egemenliğini istikrarını ve birliğini tehdit eden her unsur karşısında Hartum ile dayanışma içersinde olacağını açıkladı Arap Ligi Genel Sekreteri Amr Musa, Lig' in hiçbir üyesinin karar doğrultusunda hareket etmeyeceğini söyledi. Musa bir karar veya siyasetin Darfur da adaleti, Sudan da ise güvenliği ve istikrarı sağlamayı amaç edinmesi gerektiğini söyledi.

2.4.8.3.2.1.2.7 Türkiye'nin UCM Kararına Yaklaşımı

Türk Dışişleri Bakanı Ali Babacan karardan kaygılı olduklarını ifade etti; Arap Ligi ve Afrika Birliği ile Türkiye nin tutumlarının çok yakın olduklarını belirtti. Dışişler Bakanı Babacan, Sudan ın istikrara kavuşmasında ve ülkedeki sorunların çözülmesinde Sudan yönetiminin katkısının ve işbirliğinin çok önemli olduğunu, Hartum un dışlanması durumunda sorunların daha da ağırlaşacağını ve içinden çıkılmaz bir hal alacağını söyledi.

¹⁶⁸ <http://www.sudantribune.com/spip.php?article32004>

¹⁶⁹ ACAUM,a.g.k.,s.5

Sudan'ın da bir takım eksiklikleri ve hataları olabileceğini belirten Babacan Darfur sorunun hem hukuki hem de siyasi boyutu olduğunu bazı durumlarda sadece hukuki boyuttan gitmenin “genel tablo açısından sıkıntı yaratabileceğini” söyledi.¹⁷⁰

TBMM Başkanı Köksal Toptan ise UCM nin kararının hukuki boyutunun tartışmalı olduğunu ifade etti. Toptan, El Beşir in halk tarafından seçilmiş bir cumhurbaşkanı olduğunu hatırlatarak kararın ciddi olduğunu ve bu yüzden de gerekçesinin tatmin edici olması gerektiğini kaydetti.

Türkiye'nin bu tutumu Sudan tarafından memnuniyetle karşılandı. Sudan'ın Ankara Büyükelçisi İbrahim Matar Abdurrahim Muhammed, Türkiye'nin her zaman Sudan'ın yanında olacağına inandıklarını belirterek, Türkiye den BMGK da beklediklerini söyledi. Muhammed, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Darfur bölgesini ziyaret eden ilk Müslüman ülke başbakanı olduğunu belirterek, Darfur Sorunu'nun çözümü için gösterdiği çabalardan dolayı da Türkiye'ye teşekkürlerini ifade etti. Türkiye, Çin, Arap Ligi, Afrika Birliği ve İslam Konferansı Teşkilatı üyesi ülkeleri dost ülkeler olarak nitelendirerek, Darfur sorunun çözümünde bu aktörlerle işbirliğine devam edeceklerini açıkladı.¹⁷¹

2.4.8.3.2.1.2.8 ABD'nin UCM Kararına Tepkisi

ABD, UCM'yi kuran Roma konferansına katılmasına rağmen, Roma Statüsü'nü imzalamaktan uzunca bir süre kaçınmıştır. ABD'nin UCM'ye kendi özel nedenlerinden dolayı karşı olduğu ve Mahkeme'nin etkinliğini azaltmak için yoğun bir çaba içinde olduğu bilinen bir gerçektir. Kendi özel nedenlerinin başında da Uluslararası düzeyde yaptığı ve yapmayı planladığı hukuka aykırı, insan haklarına aykırı eylem ve müdahalelerden dolayı kendi kontrolü altında olmayan bir mahkemenin yargısından kaçınmaktır. Ancak yine de dönemin ABD Başkanı Bill Clinton, Uluslar arası tepkileri göz önüne alarak, ve uluslararası kamu oyunu oyalamak amacıyla, 31 Aralık 2000'de Roma statüsü'nü imzalamış, ancak kendisinden sonra gelecek olan Amerikan başkanına statüyü onay için Senato'ya götürmemesi tavsiyesinde bulunmuştur. Clinton'dan sonra Beyaz Saray'a gelen George W. Bush döneminde, dönemin dış politikasına ve özelden de insan hakları politikalarına uygun olarak ABD'nin UCM'ye karşı tutumu sertleşmiştir.¹⁷²

ABD, BM Güvenlik Konseyi çerçevesinde UCM'ye karşı kendi tezlerini uygulamak için uygun bir pozisyon arayışına girmiş ancak bunda başarılı olamamıştır. ABD, BM çerçevesinde UCM'ye karşı başarılı olamayacağını anlayınca, Statü'den çekilme yolunu benimsemiştir. 6 Mayıs 2002 tarihinde BM Genel Sekreteri Kofi Annan'a gönderilen bir mektupla ABD, Roma Statüsü'ndeki imzasından doğan yükümlülüklerinden kurtulmak için imzasını geri çektiğini açıklamıştır. Uluslararası hukuk uzmanları arasında uluslararası hukuka uygunluğu açısından tartışmalara neden olan bu girişimden sonra ABD, UCM'ye karşı daha serbest bir tutum belirleme imkânı elde etmiş ve Mahkemeye karşı daha açık bir mücadeleye girişmiştir.

¹⁷⁰ Altıparmak, Ö., “Darfur, Uluslararası Adalet Ve Türkiye”, Taraf Gazetesi, İstanbul, 08.Mart 2009

¹⁷¹ AÇAUM, a.g.k.,s.6

¹⁷² Çakmak,C.,a.g.m., s.56

Kongre’de çıkarılan bir yasa ile ABD’nin hiçbir şekilde UCM ile işbirliğine giremeyeceği yasalaştırılmıştır. Aynı yasa ile ABD Başkanı, Amerikalı asker ve sivil personeli UCM yargısından kurtarmak için her türlü yolu kullanma yetkisine kavuşmuştur. Teorik de olsa bu yollar arasında askeri seçenekler de olduğu için kanun çokça eleştirilmiş ve UCM’nin kurulu bulunduğu Lahey’e atfen ‘Lahey’i işgal kanunu’ şeklinde algılanmıştır.¹⁷³

UCM ile ilgili olarak, ABD’nin en önemli itirazı UCM’nin yargılama alanı ile ilgilidir. Roma Statüsü’ne göre UCM’ye taraf olmayan ülke vatandaşları da UCM tarafından yargılanabilmektedir. ABD, kendisi Roma Statüsü’nü onaylamadığı halde Amerikan vatandaşlarının UCM’de yargılanabilmesine karşı çıkmaktadır.¹⁷⁴

ABD’nin karşı çıktığı diğer bir konu da; Roma Statüsü’nde yapılacak bir değişiklik sonrasında statü kapsamına yeni bir suç eklenmesi durumunda Roma Statüsü’ne taraf bir ülke bu yeni suç ile ilgili olarak UCM yargısından kendi vatandaşlarını muaf tutabilirken, UCM’ye taraf olmayan bir ülkenin böyle bir imkanının olmaması ile ilgilidir.¹⁷⁵

ABD’nin UCM ile ilgili itiraz ettiği bir konu da; UCM’nin yargı yetkisinde olan ancak henüz tanımı yapılmamış ‘saldırı’ suçu ile ilgilidir. Burada ABD’nin karşı çıktığı durum, politize olması ihtimali çok yüksek olan bağımsız mahkeme savcısı ile ilgilidir. ABD, Roma Statüsü’nde çekince koyma imkanının olmamasına da itiraz etmekte ve bunun genel uygulamadan bir kopuş olduğunu iddia etmektedir.¹⁷⁶

ABD’nin UCM’ye karşı çıkışının temelinde yukarıda özetlenen görünürdeki sebeplerden çok asli ve derin bir siyasi nedenden söz etmek gerekir. Bu neden ise Amerikan siyasetinin temelini oluşturan küresel hegemonya anlayışıdır. Gerekçeler arasında açıkça ifade edilmese de ABD, kendisini uluslar arası hukuk’un üstünde konumlandırmak amacındadır. Kendi konumunun seçkin ve benzersiz olarak kabul edilmesini ve küresel tek güç olarak benimsenmesini istemektedir.

UCM’nin varlığına karşı tavır almış olan ABD, Mahkeme’nin Darfur Krizi’ne ilişkin soruşturma ve yargılama yetkisine sahip olmasına da karşı çıkmış ve önlemeye çalışmıştır. UCM’nin uluslararası bir kurum hüviyeti ve hukuki meşruiyet kazanmasına ve etkinliğinin artmasına neden olabilecek olan böyle bir yetkiye sahip olması ABD’nin kabul etmek istemediği bir durum olmuştur.

UCM’nin devreye girmesi ile Darfur krizinin seyrinin ABD’nin istediği istikamette devam etmeyeceği endişesi ABD’nin muhalefetinin sebeplerinden birisiydi. ABD, UCM’nin müdahalesine karşı çıkmakla beraber, krizin başlangıcından beri aktif bir tutum takınmış ve krizin kendi kontrolünde ilerlemesi ve sona erdirilmesi için yoğun çaba göstermiştir. Bu çerçevede, ABD Bush dönemi ile uluslararası ilişkilerde ve operasyonlarda daha fazla tek

¹⁷³ AÇAUM, a.g.k.,s.6

¹⁷⁴ Çakmak,C.,a.g.m., s.56

¹⁷⁵ Çakmak, C.,a.g.m.,s.57

¹⁷⁶ AÇAUM, a.g.k.,s.8

tarafllık politikası izlemeye başladığı bir dönem olarak Darfur krizinin çözümü için de tek taraflı politikalar belirleyerek diğer ülkelerin bunu izlemesini istemiştir. Ancak bu politika Darfur krizi konusunda ABD'nin istediği gibi işlememiştir. Zorunlu olarak uluslararası toplum ile birlikte hareket etmek durumunda kaldı. Dolayısıyla, ABD, Darfur Krizi'nde, UCM'nin krize müdahil olmasına itirazını sürdürmekle birlikte uluslararası toplumun isteklerine uyumlu bir dış politika sergilemiştir.¹⁷⁷

Aslında ABD, diğer devletlerin aksine Darfur'daki olayları soykırım olarak nitelendirerek, soruna barışçıl bir çözüm bulma dışında hedeflerinin varlığının da işaretini vermekteydi. Soykırım gibi uluslararası hukuka göre hükümetleri yükümlülük altına sokan, ve uluslararası güçlerin doğrudan müdahalesine imkan veren bir suçun işlendiğini ifade etmesi ABD'nin Darfur Krizi ile ilgili olarak daha başka somut adımlar atmak istediğinin bir göstergesidir.

Hukuksal konularda siyasal kararlar almak ABD'nin sık sık başvurduğu bir politikadır. Nitekim, Darfur'daki kitlesel ölümleri soykırım olarak niteleyen ilk ABD Kurumu Amerikan Kongresi olmuştur. Söz konusu karar, Temmuz 2004'te ABD Senatosu ve Temsilciler Meclisinin ortak kararı olarak oylanmış ve kabul edilmiştir. O dönemde hükümet tarafı henüz olayları tanımlamada "soykırım" ifadesini kullanmıyordu. Daha sonra Dışişleri Bakanı Colin Powell olayları soykırım olarak nitelemiştir. Powell, Sudan'daki olayların soykırım olup olmadığı konusunda Dışişleri Bakanlığı'nin Darfur'da ve Çad'da araştırmalar yaptığını ve bu araştırmanın sonucuna göre böyle bir karara vardığını ifade etmiştir.¹⁷⁸

Daha sonra Başkan Bush da aynı ekibin yaptığı çalışmaya atıfta bulunarak Darfur'da soykırım uygulandığı sonucuna vardıklarını belirtmiştir. Bush, uluslararası toplumu, soykırım eylemlerini önlemede ve durdurmada ABD ile birlikte çalışmaya çağırıştır. Bütün bu açıklamalar ABD'nin Darfur nedeniyle bölgeye yönelik farklı niyetlerinin olduğunun açık göstergesi olarak anlaşılabilir olacak gelişmelerdir.

ABD yönetiminin en üst düzeyde kesin ve net açıklamalar ile soykırım suçunun işlendiğini ifade etmiş olmaları rutin dışı bir şeyler olduğunu göstermekteydi. ABD Dışişleri Bakanlığının 1994 yılında Ruanda'da meydana gelen olayları soykırım olarak görmediğini hatırlayacak olursak Colin Powell ve Bush'un Darfur'daki olayları ısrarla "soykırım" olarak nitelendirmelerinin insani hassasiyetten kaynaklanmadığı anlaşılır. Darfur olayları ile ilgili olarak Powell'in açıklamasına kadar ne ABD'den ne de başka bir devletten hiçbir üst düzey resmi görevli böylesine net ve sert bir suçlamada bulunmamıştı.

ABD, UCM'yi Darfur Krizi sürecinin dışına itebilmek için, birbirinden farklı ve uluslararası toplum tarafından kabul edilebileceğini umduğu çözüm önerileri sunmaya çalışmıştır. Örneğin; ABD, Darfur'daki olaylar için BM Güvenlik Konseyi'nin kontrolünde yeni bir *ad hoc* ceza mahkemesi kurulmasını önerdi. Kurulacak bu yeni mahkemenin tüm masraflarını üstleneceğini de ilan etti. Ancak hazır kurulmuş bir mahkeme olan UCM nin

¹⁷⁷ Çakmak, C., a.g.m., s.57

¹⁷⁸ AÇAU, a.g.k., s.8

mevcut olduğu ve Darfur'daki olaylara bakabilecek hukuksal altyapı ve personel yeterliliği var olduğu gerekçesiyle ABD'nin teklifi kabul edilmemiştir.¹⁷⁹

ABD'nin bir diğer önerisi de Tanzanya'da çalışmalarını sürdüren ve Ruanda'daki soykırım suçlularını yargılamak için kurulan mahkemenin Darfur'daki olayları araştırarak ve sorumluları yargılayacak şekilde yetkilendirilmesi olmuştur. Yine bu teklifin çok yakın bir versiyonu olan karma bir mahkeme kurulması da ABD'nin öne sürdüğü seçeneklerden biri olmuştur. Buna göre ABD, Afrika Birliği Mahkemesi ile Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi'nden oluşturulacak bir mahkemenin Darfur Olayları konusunda yetkili olması için teklifte bulunmuştur. Ancak bu teklif te kabul edilmemiştir. Zira mahkemenin en geç 2010 yılında çalışmalarını sona erdirecek şekilde tasarlandığı ve halihazırda zaten ağır bir çalışma yükünün olduğu belirtilmiş, bu nedenle de Darfur olayları için uygun bir seçenek olmadığı ifade edilmiştir.¹⁸⁰

Herşeye rağmen ABD, kendi önerilerinin kabul görmemesi karşısında geri adım atmak istememiş ve ısrarla UCM'nin Darfur krizine ilişkin sürece dâhil edilmesine karşı çıkmıştır. Ancak, BM tarafından kurulan Özel Araştırma Komisyonu'nun Darfur'da yaptığı çalışmalar sonrasında hazırladığı raporda Darfur'daki ciddi insan hakları ihlallerinin UCM'ye havale edilmesini teklif etmesinin ardından ABD üzerindeki baskı iyice artmıştır.

Bush yerine seçilen Obama yönetimi ile birlikte ABD'de bazı değişiklikler olmaya başladı. Yeni ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, UCM kararının bölgede şiddetin artmasına yol açmamasını umduğunu ifade etti. Yine yeni yönetim ile UCM ye taraf olmayan ABD, UCM ye katılmayı gündemine alabileceğini açıkladı. ABD Başkanı Barack Obama Sudan ın uluslararası yardım örgütlerini sınır dışı etme kararının kabul edilemez olduğunu ve buna karşı güçlü bir uluslararası tepki gösterilmesi gerektiğini ifade etti Sudan ın bu politikasının ülkenin maruz kaldığı uluslararası izolasyonu daha da arttırabileceğini öne sürdü. ABD Dışişleri Bakanı Clinton da uluslararası yardım kuruluşlarının sınır dışı edilmesinin ardından gerçekleşecek her ölümden El-Beşir in sorumlu olacağını iddia etti. Yeni yönetim Arap Ligi ve Afrika Birliği örgütlerini, bölgenin etkin ülkelerini ve Çin'i Sudan yönetimine mevcut politikasını değiştirerek yardım kuruluşlarını ülkeye yeniden alması için diplomatik faaliyetlerde bulunmaya çağırdı.

¹⁷⁹ Çakmak, C., a.g.m., s.56

¹⁸⁰ Çakmak, C., a.g.m., s.58

III.BÖLÜM

KRİZİ SONA ERDİRME ÇABALARI VE SUDAN HÜKÜMETİNİN TUTUMU

1. BARIŞ GÖRÜŞMELERİ

1.1 Barış Görüşmelerinin Açmazları

2003 yılı ilkbahar aylarında başlayan yoğun çatışmalarla birlikte barış arayışları da başlamıştı.

Başlangıçta tüm taraflar barış yapmaya istekli gibi görünüyorlardı. Özellikle Sudan Hükümeti sorunu barışçı yollardan çözmek istediğini ve isyancı gruplarla hiçbir ön koşul olmadan görüşmeye hazır olduklarını açıkladı.

Ancak, 2003 yılından beri süregelen barış görüşmelerinde görünüşte birçok olumlu sonuç alınmış olmasına karşın, tüm çatışan tarafları tatmin edecek, Darfur Sorununa kalıcı barışçıl bir çözümü getirecek bir anlaşmaya ulaşılamamıştır. Ne zaman bir çözüme ulaşıldığı açıklansa hemen ardından bu sonucu ortadan kaldıran gelişmeler ortaya çıkıyor tüm çabalar boşa gitmiş gibi görünüyor ve sürecin yeniden başlatılması için yeni çalışma ve gayretlere ihtiyaç beliriyor.

Görüşmelerin olumlu devam ettiği veya müsbet bir sonuca ulaşıldığı açıklanınca süreci tahrip eden ne gibi gelişmeler oluyor? Bu sorunun doğru cevabını bulabilmemiz için, tam bu aşamada sonucu etkileyici hangi faktörlerin devreye girdiğine ve süreci olumsuz etkileyen açmazlar'a bakmamız gerekmektedir.

Birbiriyle ilişkili olan bu açmazları şöyle özetleyebiliriz: 1) Görünüşte barışa taraftar gibi durduğu halde geçekte barışçıl çözümü istemeyen, çatışma ortamından yarar elde eden veya yarar elde etmeyi uman etkin odaklar, 2) Görüşmelere katılan isyancı grupların yapısı ve bu gruplar adına görüşmelere katılanların temsil yeteneği, 3) İsyancı grupları etkileyen, kullanan dış güçler, 4) görüşmelere aracılık eden ülkelerin yönlendirmeleri ve bunlara karşı taraflarda oluşan güven sorunu.

1.1.1 Barışçıl Çözüm İstemeyen Etkin Odaklar

Görünüşte barışa taraftar gibi durduğu halde geçekte barışçıl çözümü istemeyen, çatışma ortamından yarar elde eden veya yarar elde etmeyi uman etkin odakları kısaca şöyle sıralayabiliriz: İsyancı grupların lider kadrosu, Cancevid ve benzeri silahlı çeteler, çatışmalara silah ve benzeri malzeme temin eden tedarik zinciri, Sudan Yönetimi içerisindeki bazı bürokrat ve politikacılar ile küresel veya bölgesel ölçekteki dış güçlerdir.

Bu odaklar gerçek bir barışa ulaşılmasına karşı ciddi direniş sergilemişlerdir. Ne zaman barışa ulaşılacağı ihtimali belirse derhal devreye giren bu odakların etkisi ile tüm çalışmaların sonuçsuz kaldığını görüyoruz. Barışçıl çözümü istemeyen odaklara ilişkin detaylı değerlendirmeler 2. maddede anlatılmıştır. Bu maddenin 1.1.3. bölümünde sadece dış güçlerin etkilerine ilişkin değerlendirmeler detaylandırılacaktır.

1.1.2 Barış Görüşmelerine Katılan İsyancı Grupların Yapısı ve Temsil Yeteneği

Barış görüşmelerine katılan isyancı gruplarda, görüşme sonrasında, üzerinde mutabık kalınan anlaşmanın aksine açıklamalar yapıldığı, daha önce görüşmelerde hiç gündeme gelmeyen yeni taleplerin dile getirildiği veya grup içerisinde görüşmeye katılıp anlaşmaya varan temsilcilerin kararlarının kabul edilmediği gibi açıklamalarla, yapılmış olan anlaşmaların boşa çıkmasını sağlama çabaları olmuştur. Bu çabalar genellikle başarılı da olmuştur. Böylece, anlaşmış olan tarafların yeniden çatışmaların devam ettiği anlaşma öncesi pozisyonlarına döndüğü, bir kısır döngü ortamına girilmiştir. Bu da isyancı örgütlerin ideolojisi, oluşumu ve yapısından kaynaklanmaktadır. Bu konuyu 4 temel başlıkta özetleyebiliriz: 1) İsyancı örgütlerin illegal yapıları, 2) Tek sesli, disiplinli bir yapıda olmamaları, 3) İdeolojik sapmalar ve 4) Bazı örgütlerin sadece çatışma endeksli bir anlayışa sahip olmalarıdır.

1.1.2.1 Örgütlerin İlegal Yapıları

İsyancı örgütler, yapıları gereği illegal varlıklar olduğundan, oluşumu, yönetimi ve örgüt içi statü dağılımı da illegaldir. Dolayısıyla örgüt içerisinde liderlik, temsilcilik ve benzeri statülerin örgüt içerisindeki güç dengesine bağlı olarak her an değişebilmesi söz konusudur. Bu nedenle devlet veya yasal organizasyonlarda bulunan, kurumsal devamlılık ve yasal sorumluluk gibi özellikleri bu tür illegal örgütlenmelerden beklemek mümkün değil. Bu da örgüt adına görüşmelere katılan bir örgüt lideri veya temsilcisinin kararlarının örgüt tarafından kabul edilmediği açıklandığında legal olarak yapılacak bir şeyin olmadığı anlamına geliyor.

Geri planda örgütte beliren yeni bir karar ile görüşmelerde elde edilen tüm kazanımlar sona ermiş olabilmektedir. Çünkü örgüt veya örgüt içerisinde bir grup, alınan kararı ve temsilcinin temsil yetkisinin örgüt tarafında artık kabul edilmediğini ilan edebiliyor. Bu durumda örgüt adına verilmiş olan tüm söz ve taahhütler de boşa çıkmış oluyor. Bu noktadaki en önemli güç kaynağı silahlı kuvvet, maddi güç ve belkide en önemlisi bunların hepsini yönlendiren dış destektir. Bu faktörlerden her hangi biri veya birkaçı devreye girdiğinde örgüt içi dengeler değişebilmektedir.

Örgüt içi güç dengeleri değiştiğinde, liderlik temsilcilik gibi statüler de değişmektedir. Örgütteki güç dengesini etkileyebilen faktörler, görüşmelerin seyrine göre devreye girip görüşmelerde örgüt adına hareket eden lider ya da temsilcilerin arkasındaki örgütsel desteğin çekilmesini temin edebilmektedir. Bu durumda görüşmelerde elde edilen ilerlemeler anlamsızlaşabiliyor. Çünkü, ortada sorumlu tutulabilecek, müeyyide uygulanabilecek bir yapı yok. Muhatabınız zaten silahlı saldırılar düzenleyen illegal bir yapı ve siz görüşmelerle onun saldırılardan vaz geçmesini sağlamaya çalışıyorsunuz.

1.1.2.2 Örgütlerin Çok Başlı Disiplinsiz Yapıları

Genellikle illegal silahlı örgütler totaliter ve katı disiplinli bir yapıdadırlar. Ancak Darfur çatışmalarında taraf olan örgütler kendi içlerinde sürekli bölünen, yeni ittifak ve oluşumlar içine girerken önceki yapılarını tahrip edebilen, çok başlı, disiplinsiz ve düzensiz ve istikrarsız bir yapıdadırlar. Bunun belki de en önemli sebebi aslında Darfur krizinin de en önemli sebeplerinden olan çoklu kabile yapısıdır. Bu örgütlerin insan kaynakları, bir arada barış içinde yaşamada problemleri olan Darfur'lu kabilelerdir. Bu yapı çok kırılabilir bir işbirliği örgütlenmesidir, farklı grupların bir araya geldiği bir kümedir. Bir birine çok fazla sadakat ve bağlılıkları olmayan bu gruplar her an yeni grupları doğurabilmektedir. Örgütün içerisinde

bulunan bir gruba, silah ve maddi kaynak temin etmeyi teklif ederek yeni bir grup oluşturmak çok zor bir iş değildir.¹⁸¹

Çatışmalar da bile örgüt içerisindeki diğer bir gruba sahip çıkmayabilen grupların oluşturduğu bir örgütten barış anlaşmalarında ortak bir tavır ve bütünlük beklemek mümkün değildir. Bunun hem çatışmalarda hem de barış görüşmelerinde çokça örnekleri vardır.

SLA'nın El Nur kanadı hükümet güçler ile çatışırken Minnawi kanadından istediği yardımı karşılıksız bırakmış olması ve yine barış görüşmelerine El Nur kanadının ayrı Minnawi kanadının da ayrı temsilciler gönderdiği bilinen gerçeklerdir. Aynı durum JEM için de geçerlidir, dahası her iki grubun içerisinde onlarca alt gruplar mevcuttur.

Çatışmaların devam etmesi ve yayılması görüşü, SLA'yı oluşturan grupların hepsinin ortak görüşü değildi. Barıştan yana olanlar da vardı ama çok etkin olamıyorlardı. SLA, kabile bazında iki ana gruba bölünmüştü. Birinci grup Fur kökenli Abdulvahid El Nur liderliğindeki grup, diğeri ise Zaghawa kabilesine mensup Minni Minnawi liderliğindeki gruptu. Bu gruplarda kendi içlerinde alt gruplara bölünmüşlerdi.

İsyancı örgüt liderleri genellikle Darfur dışında, Avrupa'da yaşıyorlar ve örgütü buradan yönetiyorlardı. Bundan dolayı bu liderlere "otel gerillası" adını takan sahadaki bazı çete komutanları dışarıdan gönderilen talimatları uygulamayabiliyorlardı. Dolayısıyla SLA, barış görüşmelerine katılmayı kabul ettiği hatta bazen barış görüşmelerine devam edilirken SLA'ya mensup diğer gruplar ani saldırılar organize ediyorlardı.

2005 Temmuz ayındaki barış görüşmelerinde SLA içerisindeki ayrılık iyice belirginleşti. Çünkü Minnawi ve El Nur, görüşmelere ayrı temsilciler gönderdiler. 20 Kasım 2005'te Abuja'daki toplantıda da yine ayrı ayrı temsil edildiler.

JEM içerisinde de bölünmeler vardı. SLA'dan farklı olarak JEM içerisindeki ayrışmalar kabile bazlı değil politik bazlı idi. Fikir ayrılıkları, liderlik yarışları sonuçta fiili ayrılıkları da getiriyordu. Örneğin JEM grup liderlerinden Cebrail Abdulkerim, örgütten ayrılarak Reform ve İlerleme için Milli Hareket (NMRD) adında ayrı bir oluşum gerçekleştirdi. JEM içerisinde buna benzer irili ufaklı birçok alt gruplar oluşmuştu. Bu gruplar zaman zaman kendi başlarına hareket ediyorlardı.

En önemli problemlerin başında barış görüşmelerinde kimin muhatap alınacağı idi. Gruplar kendi içlerinde anlaşmıyordu ve toplantılara katılanların temsil kabiliyetleri de oldukça sınırlı idi. Buna ilaveten görüşmelere katılmak isteyen yeni gruplar belirmeye başlamıştı. Ancak, Afrika Birliği Barış Gücü Komutanı Nijeryalı General Festus Okonkwo'nun da dediği gibi, "yeni grupları kabul etmek, sonu gelmez diğer grupların baş göstermesine neden olacaktı. Bu nedenle her şeye rağmen SLA ve JEM ile görüşülmeye devam edilmesine karar verildi."¹⁸²

1.1.2.3 Örgütlerdeki İdeolojik Sapmalar

Örgüt içerisindeki, yeni oluşumlar ideolojik fikir ayrılıklarından da kaynaklanabilmektedir. Örneğin bir örgüt, daha önce hedefinin bölgeye eşitlik ve adaletin gelmesini sağlamak ve yine Sudan devleti içerisinde federal bir yapı ile yönetim şekli olduğunu açıklamışken daha sonra hedeflerinin bağımsızlık olduğunu açıklamışlardır. Böyle bir değişim bu grup adına görüşmelere

¹⁸¹ Hoile, D., a.g.k., s.37

¹⁸² Hoile, D., a.g.k., s.42

katılan temsilcilerin talep ve tutumlarını da değiştirdiği gibi artık görüşmelere katılmamaya karar verenler de olmuştur.

Yukarıda da belirtildiği gibi fikir ayrılığından dolayı örgüt içi ayrışmalar daha çok JEM içerisinde olmaktadır. Buna en iyi örnek te JEM grup liderlerinden Cebrail Abdulkerim, örgütten ayrılarak ayrı bir örgüt kurmasıdır.

1.1.2.4 Bazı Örgütlerin Sadece atışmaya Endekli Olan Yapıları

Bölgedeki istikrarsızlık ve çatışma ortamının devamı için kurulmuş olan silahlı gruplar, barış ortamına ilişkin bir rol ve hedef sahibi olmadıkları için sadece çatışmak üzere kurgulanmışlardır. atışmak üzere kendilerine silah, para ve statü verilenler elbette varlıklarını tehlikeye düşürecek barış ortamına razı olmayacaklar ve muhtemel barışı sabote etmek isteyeceklerdir.

Bu durumda olan bir örgüt için barış görüşmelerinin anlamı ne olabilir? Bu gibi örgütler aslında her hangi bir çözüm ve anlaşmaya niyeti olmadığı halde, çözüm istemeyen taraf olarak görünmemek için, barış görüşmelerine katılan taraflardır. Bunların yaptığı şey; oyalamak ve olur olmaz şeyleri bahane ederek problemler çıkararak sık sık görüşmelerin kesilmesine ve çabaların sonuçsuz kalmasına neden olmaktadır.

Yukarıda sözü edilen gelişmeler hemen hemen tüm anlaşma ile sonuçlanan barış görüşmelerinin arkasından olagelmıştır.

1.1.3 İsyancı Grupları Etkileyen, Yönlendiren Dış Güçler

Hiçbir isyan hareketi dış destek olmadan ayakta kalamaz, başarılı da olamaz. Darfur’da mücadele eden isyancı grupların tamamının bir veye daha çok yurt dışı desteği vardır. Bu destek hem politik hem de maddi destektir. Dış destekçilerin küresel ve bölgesel ölçekte yardımlaşarak ve zaman zaman ağırlık merkezleri değişerek devam ettiğini görüyoruz. Eritre, Etiyopya, Libya, İsrail, Fransa, İngiltere, Almanya, Danimarka ve ABD dış desteğin adresleridir.

Dış güçlerin geri planda olayları eylemleri ve görüşmeleri, bölgeye yönelik kendi amaç ve planları çerçevesinde yönlendirdikleri görülmektedir.

1.1.4 Aracıların Yönlendirmeleri Ve Güven Sorunu

Barış görüşmelerine aracılık eden ülke ve kurumların bazı grupları rahatsız ettiğini ve bu yüzden aracıcıların değiştirildiğini görüyoruz. Örneğin şiddetli çatışmaların başladığı ilk zamanlarda isyancı gruplardan SLA liderleri ile aynı etnik kökenden olması nedeniyle ad Devlet Başkanı İdris Debi öncülüğünde başlayan görüşmeler, SLA’nın AD’ın aracılığını reddetmesi nedeni ile Afrika Birliği Başkanı sıfatı ile Nijerya Cumhurbaşkanı Olusegun Obasanjo’nun himayesinde devam edebilmiştir.

Aracılarla ilgili sorunun temelde bir biriyle bağlantılı iki nedeni vardır. Birincisi; aracılık eden ülke, şahıs veya kurum görüşmeleri bir çözüm istikametinde yönlendirmek istiyor. Bunun farkına varıldığında da görüşmelere katılan taraflar, görüşmeleri yöneten aracıcıya güvensizlikleri nedeniyle verimli bir müzakere yapamıyorlar. Örneğin, ad Devlet Başkanı İdris Debi’nin

amacı Sudan'ın bütünlüğünü koruyan ve çatışmaların yayılmasını önleyebilecek bir çözüm için tarafları yönlendirmektir. Bu da, çatışmaların yayılmasını amaçlayan güçlerle işbirliği halindeki SLA'yı rahatsız etmiş ve görüşmeler sonuçsuz kalmıştı.

1.2 Barış Görüşmeleri, Gelişmeler Ve Yaşanan Olaylar

Sudan Hükümeti'nin 2003 Mart ayı sonuna kadar devam eden isyan hareketlerinin başlamasını önlemeye yönelik görüşmelerinden herhangi bir sonuç çıkmadı. Nisan ayında isyancı grupların geniş çaplı saldırıları başladı.

Çatışmaların şiddetlenmesi ile birlikte barış arayışları da başladı. Çeşitli çevrelerden barış telkini ve çabaları başlamıştı. Sudan Hükümeti de sorunu barışçı yollardan çözmek istediğini, müzakere edilecek konular ve gruplara ilişkin bir ön şartı olmadığını, sorunu çözümüne yardımcı olabilecek herkesle görüşmeye hazır olduğunu açıkladı.

1.2.1 1.Barış Görüşmeleri Süreci

Çad Hükümetinin arabuluculuk teklifi taraflarca kabul edildi. Ateşkes anlaşması için müzakereler 3 Eylül 2003 te Çad Cumhurbaşkanı İdris Debi himayesinde dolaylı görüşmeler şeklinde başladı. 17 Eylül 2003 tarihinde Sudan Hükümeti ve Sudan Kurtuluş Ordusu (SLA) arasında altı haftalık ateşkes anlaşması imzalandı. Bölgeye insani yardımın ulaşmasına izin verilmesi kararlaştırıldı. Barış görüşmelerine devam edileceği kararı da alındı.¹⁸³

Ancak, bu arada, bölgede çatışmaların devam etmesini ve yayılmasını isteyen ve hatta bunu kurgulamış olan güçlerin devreye girdiğini görüyoruz. Yapılmış olan ateşkes anlaşmasını ve görüşme sonuçlarını tanımadıklarını ilan eden SLA içersinden bir grup, saldırıların devam edeceğini açıkladı.¹⁸⁴

Böylece; tarafların yeniden anlaşma öncesi pozisyonlarına döndüğünü ve çatışmaların şiddetlendiğini görüyoruz. Darfur krizine ilişkin barış görüşmeleri sürecinde bu tür gelişmeler hemen hemen tüm anlaşma ile sonuçlanan görüşmelerin arkasından olagelmıştır.

Çad himayesinde devam eden dolaylı görüşmelerde bir gelişme sağlanamadı. Cumhurbaşkanı İdris Debi, kendisi de Zaghawa kabilesine mensup birisi olmasına karşın yine Zaghawa kökenli SLA'lı isyancıların "anlaşmaya niyetli olmadıklarını, ileri sürdükleri şartları sürekli değiştirdiklerini ve şartlarının kabul edilebilir olmadığını" açıkladı.¹⁸⁵

1.2.2 Ndjamena Ateşkes Anlaşması

Bir taraftan çatışmalar sürerken diğer taraftan da barış arayışları ve müzakereler kesintilerle devam etti. Bu defa sürece JEM'de dahil olmuştu. 8 Nisan 2004'te iki isyancı grup ile Sudan hükümeti arasında Ndjamena'da ateşkes anlaşması ve bölgeye insani yardımların ulaştırılmasına izin verilmesi konusunda mutabakata varıldı. Ayrıca her konuda tam bir barış

¹⁸³ Hoile, D., a.g.k., s.22

¹⁸⁴ Hoile, D., a.g.k., s.22

¹⁸⁵ Hoile, D., a.g.k., s.23

sağlanabilmesi için gerekli toplantılara devam edilmesine de karar verildi. Ateşkes'i izlemek için de Afrika Birliği üyesi ülkelerden gözlemciler gönderilmesi kabul edildi.¹⁸⁶

Çok kısa bir süre sonra, SLA sözcüsü ateşkes anlaşması şartlarından memnun olmadıklarını ve barış görüşmelerine katılmayacaklarını ve ateşkesi denetleme heyetine de üye göndermeyeceklerini açıkladı. Hemen sonrasında, 17 Nisan 2004 tarihinde yapılan açıklamada ise anlaşmaya sadık olduklarını önceki açıklamayı yapan sözcü ve grubunun yetkisiz olduğu açıklandı. Bu durum isyancı grupların kendi içlerindeki ayrışma ve çatışmaların varlığını gösteriyordu. Her grubun dış desteklerinin varlığı ve bu dış destekleyicilerin telkinleri ile hareket ettikleri karşılıklı açıklamalarla ortaya dökülüyordu.¹⁸⁷

Nisan 2004 sonuna gelindiğinde SLA, Çad'ın aracılığındaki barış görüşmelerine katılmayacağını ve aracılığa Çad yerine Eritre ile devam etmek istediklerini açıkladı. JEM temsilcisi de planlanan barış konferansına katılmayacaklarını ve sonucunu da tanımayacaklarını açıkladı.¹⁸⁸

1.2.3 2.Barış Görüşmeleri Süreci ve Afrika Birliği Sudan Misyonu AMIS'in Kuruluşu

Afrika Birliği Başkanı ve Nijerya Cumhurbaşkanı Olusegun Obasanjo'nun nezaretinde Abuja'da yapılan barış görüşmelerinde 28 Mayıs 2004'te Ateşkes yapılmasına ve Ateşkes anlaşmasının nasıl gözlemleneceğine ilişkin usuller üzerinde anlaşma sağlandı. Afrika Birliği Sudan Misyonu (AMIS) kurularak göreve başladı. El Feşir'de Ateşkes Denetleme genel merkezi oluşturuldu ve 19 Haziran 2004'te oluşturulan gözlemci heyet ve onların güvenliğinden sorumlu silahlı güç fiilen göreve başladı.¹⁸⁹

20 Ekim 2004'te yapılan Afrika Birliği toplantısında, AMIS'in gücü takviye edilerek 6171 asker, 1560 sivil polis istihdam edilir hale geldi. Bunu yapmaktaki amaç; Bölgede yurtlarını terk edenlerin geri dönüşünü teşvik, insani yardımların güvenli bir şekilde muhtaçlara ulaşımını temin etmektir.

Ve yeni sürprizler gelmeye başladı: SLA ve JEM yeniden barış görüşmelerine katılmayacaklarını ilan ettiler ve insani yardım görevlilerine, asker ve polisler saldırlar devam etti.

1.2.4 3.Barış Görüşmeleri Süreci Ve Prensipler Deklarasyonu

Yapılan girişimlerle, bu defa görüşmeler Nijerya'nın Başkenti Abuja'da yeniden başladı. İlginç olan ise isyancı grupların temsilcileri ile yapılan görüşmeler sonucu varılan bir mutabakat noktasında aynı grubu temsilen ortaya çıkan yeni bir grup yapılan anlaşmayı tanımadığını ilan ediyor, ateşkes anlaşmalarına aykırı saldırılar gerçekleştiriliyordu. Ve bunu önleyecek, hesap soracak bir mekanizma da yoktu.¹⁹⁰

Uzun görüşmeler ve şiddetli tartışmalardan sonra 9 Kasım 2004'te yeni bir ateşkes anlaşması üzerinde mutabık kalındı. Barış sürecini getirecek bir "Prensipler Bildirisi" hazırlandı. Bildirinin ana başlıkları şunlardı: Güç ve varlıkların paylaşımı, ülke kaynaklarının eşit dağılımı,

¹⁸⁶ Hoile, D., a.g.k., s.42

¹⁸⁷ Hoile, D., a.g.k., s.39

¹⁸⁸ Hoile, D., a.g.k., s.39

¹⁸⁹ Flint. Ve De Waal., a.g.k.212

¹⁹⁰ Hoile, D., a.g.k., s.32

ülke bütünlüğünün korunması, arazinin paylaşımı ve kullanımı ile asayiş ve güvenliğin yeniden kurulması.¹⁹¹

1.2.5 SLA'nın Barış'a Sabotajı

Bu anlaşmanın üzerinden iki hafta geçmeden SLA'nın bölgede yoğun saldırıları başladı. Yine saldırıların hedefinde asker, polis, kamplarda yaşayan siviller ile başta barış gücü görevlileri ve BM temsilcileri olmak üzere dünyanın her tarafından gelen insani yardım görevlileri vardı. Bütün olan bitenler yardım faaliyetlerinin durmasını dolayısıyla bölgede zaten kötü olan insani durumun daha da kötüleşerek dayanılmaz bir hal almasını netice verdi.¹⁹²

İsyancılar bölgede tüm yolları kapatıyorlar her türlü ticari ve ekonomik faaliyetleri de durdurmuş oluyorlardı. Bunlara karşı hükümetin askeri tedbirleri de gelince sivil insanların durumu insani açıdan dayanılmaz bir felaket durumuna gelmiş oluyordu.

Görünen o ki; Hem devlet adına hem de isyancı gruplar adına çatışan taraflar bölgedeki insanların durumunu dikkate almıyorlardı. Saldırılarda ölen siviller, mağdur olan masum çocuklar, tecavüze uğrayan kadınlar, açlıktan veya salgın hastalıklardan ölen binlerce insan!

SLA çatışmanın yayılması gayretinde idi. Bu amaçla sürekli hükümet güçlerine, hükümeti destekleyen silahlı gruplara ve hükümetin yanında yer alan kabilelerin sivil yerleşim bölgelerine saldırılar düzenliyordu. SLA, aynı zamanda tarafsız pozisyonda olan kabilelere de saldırılar gerçekleştiriyorlardı. Bunun nedeni ise, bu tarafsız kabileleri zorla, tehditle kendi yanına çekmek veya en azından çatışmanın bir tarafı olmaya zorlamaktı. Sonuçta çatışmaların yayılması amacına hizmet etmiş olacaktı.

1.2.6 4.Barış Görüşmeleri Süreci

11 Aralık 2004'te taraflar yeniden görüşmelere başlamak üzere ikna edildiler. 11-24 Aralık tarihleri arasında dördüncü barış görüşmeleri maratону Nijerya'nın Başkenti Abuja'da yapıldı.

Hükümet temsilcisi bu defa barışa ulaşılabileceğine dair ümitli olduğunu ifade ederken, JEM temsilcisi toplantıları terk etti ve Afrika Birliğine güvenlerinin kalmadığını açıkladı. Ve hemen arkasından bölgede saldırılar başladı. Toplantılara Hükümetten 6 bakan katılırken isyancı gruplar çok genç tecrübesiz temsilciler göndermişleri. Bu da toplantılara ve sonucuna atfedilen önem ve güveni yansıtıyordu. BM özel temsilcisi Jan Pronk "şurası gayet açık ki Sudan hükümeti sorunun barışçıl yollardan ve müzakereler ile çözülmesi hususunda oldukça isteklidir" demiştir.

1.2.7 5.Barış Görüşmeleri Süreci

2005 Ocak ayında, Sudan hükümeti, Güney sorununu müzakereler yoluyla çözüme kavuşturan Cumhurbaşkanı Yardımcısı Ali Osman Muhammed Taha'nın Darfur'daki isyancı taraflarla da müzakereler için görevlendirildiğini açıkladı. 10 Haziran 2005'te Görüşmelerin beşinci turu Afrika Birliği başkanı Nijerya Cumhurbaşkanı Olusegun Obasanjo'nun nezaretinde Abuja'da başladı. İsyancı gruplar Çad'ın görüşmelere katılmasını istemiyorlardı. Buna karşılık

¹⁹¹ Hoile, D., a.g.k., s.32

¹⁹² Hoile, D., a.g.k., s.34

Çad Dışişler Bakanı Nagoum Yamassoum isyancı grup temsilcilerinin barışı istemediklerini ifade etti. O'na göre isyancı grup temsilcileri 5-6 ayda bir defa bölgeye geliyorlar onun dışında hayatlarını Paris'te, Londra'da Amsterdam'da lüks otellerde geçiriyorlardı. Çatışmaların devam etmesi onların bu konforlarının da devam etmesi anlamına geldiğinden çatışmaların bitmesini istemiyorlardı. Görüşmeler ay sonuna kadar devam etti. Müteakip görüşmelerin Ağustos sonunda yapılacağı ilan edilerek toplantılar sonlandırıldı.¹⁹³

1.2.8 SLA, JEM Ve Cancevidler'in Barışa Karşı İşbirliği

Bu arada 18 Temmuz 2005'te isyancı gruplar SLA ve JEM Libya'da bir araya gelerek temel konularda birlikte hareket etme anlaşması imzaladılar.

2005 Haziran ayı sonunda alınan karar gereği Ağustos ayında görüşmelere devam edileceği beklenirken, SLA, saldırılar yeniden başladı. Sivil köylülere, özellikle Rezeigat kabilesi mensuplarına ait mal varlıklarının yağmalanması ve tecavüzler bu dönemde iyice arttı. İnsani yardım kuruluşlarına yönelik saldırılarda giderek artmaktaydı. Afrika Birliği Barış Gücü (AMIS) personeline ve malzemelerine karşı saldırılar da sistematik bir taciz halini almıştı. 9 Eylül 2005'te "Birleşik Ateşkes Gözlemcileri" grubu isyancıların ateşkes anlaşmalarını ihlal ettiklerinin tespit edildiğini bildirdi.¹⁹⁴

Diğer taraftan Cancevid çetelerinin SLA'nın, silahlı güçlerinden ziyade sivil köylülere saldırılara devam etmekte oldukları da çatışmaların dinamiği açısından bilinmesi gereken bir gerçektir.

Ekim 2005 te Afrika Birliği de, Uluslararası Kriz Grubu'da barışın önündeki en büyük engelin SLA ve JEM olduğunu açıkladılar. Yine, BM Genel Sekreteri, Güvenlik Konseyine sunduğu raporunda, Darfur Sorunu'nun çözümünde isyancı grupların katkı vermektan imtina ettiklerini belirtti.

Darfur sorunu ile ilgili kitap ve makaleleri olan Alex De Waal ve Julie Flint' e göre saldırılar SLA'nın planlı provokatif eylemleriydi. Amaç ise bölgede daha yoğun çatışmaların olmasını temin etmek, çatışmadan uzak duran kabileleri de çatışmanın içine çekmekti. "özellikle bölgedeki en büyük Arap kökenli kabile olan ve çatışmalardan uzak duran Rizeigat kabilesinin kanlı çatışmaya çekilebilmesi için köylerini bastılar, sivil insanları öldürdüler, mallarını talan ettiler."¹⁹⁵ Diğer bir amaç ise Sudan Hükümeti'nin daha büyük tepki vermesini sağlamaktı. Böylece Darfur'da durum içinden çıkılmaz hal alacak ve dış müdahale'den başka çözüm olmadığı tezi kabul görecekti.

Çatışmaların devam etmesi ve yayılması görüşü, SLA'yı oluşturan grupların hepsinin ortak görüşü değildi. Barıştan yana olanlar da vardı ama çok etkin olamıyorlardı. SLA, kabile bazında iki ana gruba bölünmüştü. Birinci grup Fur kökenli Abdulvahid El Nur liderliğindeki grup, diğeri ise Zaghawa kabilesine mensup Minni Minnawi liderliğindeki gruptu. Bu gruplarda kendi içlerinde alt gruplara bölünmüşlerdi.

¹⁹³ Hoile, D., a.g.k., s.42

¹⁹⁴ Hoile, D., a.g.k., s.32

¹⁹⁵ Hoile, D., a.g.k., s.37

SLA içersideki diğler bir problem de, Minnawi de El Nur'da Darfur dışında, Avrupa'da yaşıyorlar ve örgütü buradan yönetiyorlardı. Bundan dolayı bu liderlere "otel gerillası" adını takan sahadaki bazı çete komutanları dışarıdan gönderilen talimatları uygulamayabiliyorlardı. Dolayısıyla SLA, barış görüşmelerine katılmayı kabul ettiği hatta bazen barış görüşmelerine devam edilirken SLA'ya mensup diğler gruplar ani saldırılar organize ediyorlardı.¹⁹⁶

1.2.9 6.Barış Görüşmeleri Süreci

Afrika Birliğinin çabaları ile barış görüşmeleri yeniden Nijerya'nın Başkenti Abuja'da 20 kasım 2005 te başladı. Sudan Hükümeti barışta ısrarlıydı. Çünkü uluslararası baskı ve yaptırımlar artmaya başlamıştı. Ancak isyancı gruplarda iç problemler vardı. 2005 Temmuz ayındaki barış görüşmelerinde SLA içersindeki ayrılık iyice belirginleşti. Çünkü Minnawi ve El Nur, Abuja' daki görüşmelere de ayrı ayrı temsilciler gönderdiler. Bazı ilerlemeler sağlanmış olsa da görüşmeler isyancı grupların toplantıları terk etmesi nedeni ile sona erdirildi.

1.2.10 Barış Anlaşması

Kasım 2005'ten beri devam eden uzun tartışmalar ve müteaddit ertelemelerden sonra 5 mayıs 2006 da Nijeryanın başkenti Abudja'da barış anlaşması imzalandı. Anlaşmayı imzalayan taraflar Sudan Hükümeti ile SLA'nın Mini Minnawi kanadı idi, diğler önemli iki isyancı grup, Barış ve Eşitlik Hareketi JEM ve SLA'nın Muhammed Nur kandı ise anlaşmayı imzalamayı reddetti.¹⁹⁷

1.2.11 Yeni Barış Arayışları, UNAMID'in Kurulması

Sadece SLA'nın Minnawi kanadıyla yapılan anlaşma bölgedeki tansiyonu düşürmeye yetmedi. SLA'da Fur'ların oluşturduğu Al Nur kanadı saldırılara devam ediyordu. Diğler bir problem de Cancevid militanlarının azgınlaşmalarıydı. Önceleri hükümet emriyle saldırılar yaptıklarını açıklayan Cancevid'ler, hükümetin kendilerine sahip çıkmaması üzerine ölçsüz saldırılarını devam ettirdiler. Dışarda ABD ve AB'nin yaptırım tehditleriyle içerde çatışmaların şiddetlenmesi ile iyice zor durumda kalan Sudan Hükümeti, barış görüşmeleri için BM ve Afırka Birliği'nden acil yardım istedi.

2007 Mayıs ayında BM ve Afrika Birliği barış görüşmeleri için yeni bir plan üzerinde mutabık kaldıklarını açıkladılar. SLA liderlerinden Abdulvahid El Nur barış görüşmelerine katılmayacaklarını açıkladı. JEM' tarafı da toplantıları terk edince Temmuz ayında barış görüşmeleri sonlandırıldı. İsyancı saldırıları ve buna karşılık Sudan Hükümet güçlerinin mücadelesi yeniden yoğunlaştı. Bazı Cancevid gruplar artık Sudan Hükümetini desteklemediklerini ilan ettiler.¹⁹⁸

31 Temmuz 2007 de BMGK 1769 nolu kararı ile UNAMID kuruldu. AMIS ile birlikte hibrit bir yapıda çalışacak olan BM barış güc UNAMID devreye girdi.

¹⁹⁶ Hoile, D., a.g.k., s.42

¹⁹⁷ Lindsay,a.g.k.,s.41)

¹⁹⁸ Flint ve De Waal, a.g.k., s.278

1.2.12 Sudan Hükümeti Tek Taraflı Ateşkes İlan Etti

2007 yılı Ekim ayında bu defa Muammer El Kaddafi himayesinde, Libya'nın Sirte kentinde yeni barış görüşmeleri başlatıldı. Sudan hükümeti 27.10.2007 de, barışı teşvik amacıyla tek taraflı ateşkes ilan etti. Görüşmelerde ilerleme kaydedilmedi.¹⁹⁹

1.2.13 Doha Barış Görüşmeleri ve Mutabakat

Katar'ın başkenti Doha'da yapılan barış görüşmeleri sonucunda Sudan Hükümeti ile JEM arasında ateşkes anlaşması ve kısmi barış anlaşması hükümleri üzerinde mutabakata varıldı. Mutabakat metni taraflarca 24.Şubat 2010 da imzalandı. BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon çerçeve niteliğindeki anlaşmayı Darfur konusunda kapsamlı ve herkesi kapsayıcı bir barış anlaşmasına doğru önemli bir adım olarak tanımladı.²⁰⁰

2. SUDAN HÜKÜMETİNİN BARIŞ'A YÖNELİK TUTUMU

2.1 Nisan 2003 Öncesi Girişimler

Sudan Hükümeti 2002 yılının başlarında Darfur'daki gidişatın iyi olmadığını fark etmişti. Çözüm için politikalar geliştirmeye çalışıyordu. Bu çerçevede; Önce adı Darfur Kurtuluş Cephesi olan ve daha sonra Sudan Kurtuluş Ordusu (SLA) olarak değiştirilen isyancı örgütün kurulduğunun ilan edilmesinin ardından, Sudan Hükümeti, 16-22 Ağustos 2004'te, Nairtati bölgesinde, Fur kabilelerinin katıldığı, yerel problemler ve çözümleri üzerine tartışmaların yapıldığı bir konferans düzenledi.

Onu 11-13 Eylül 2002 tarihinde Cebel Merra Bölgesinde yapılan 60 kabilenin katıldığı konferans takip etti. Aralık 2002'de hükümete karşı oluşturulmuş olan silahlı grupların temsilcilerinin katıldığı bir toplantı El Feşir'de yapıldı. Ocak 2003'te El Feşir'de, bütün karşıt grupların lider veya temsilcileri ile Darfur'lu kabile liderlerinin katıldığı bir genel toplantı düzenlendi. Bunu hükümet temsilcilerinin isyancı grup önde gelenleri ile ayrı ayrı süren müzakereleri takip etti.

2003 Mart ayı sonuna kadar devam eden görüşmelerden herhangi bir anlaşma çıkmadı. Nisan ayında isyancı grupların geniş çaplı saldırıları başladı.

2.2 Barış Görüşmelerinde Sudan Hükümetinin Tutumu

2003 Nisan ayında çatışmaların şiddetlenmesi ile birlikte barış arayışları da başladı. Çeşitli çevrelerden barış telkini ve çabalarına Sudan Hükümeti olumlu yanıt verdi. Hükümet sorunu barışçı yollardan çözmek istediğini açıkladı. Çatışmaların devam etmesinden en fazla kendilerinin zarar gördüklerini, isyancı gruplarla hiçbir ön koşul olmadan görüşmeye hazır olduklarını açıkladılar. Hükümet müzakere edilecek konulara ilişkin bir ön şart ileri sürmediği gibi kiminle müzakere edeceği konusunda da bir ön kabul'e sahip değildi. Sorunu çözümüne yardımcı olabilecek herkesle görüşmeye hazır olduğunu açıkladı.²⁰¹

¹⁹⁹ <http://www.nytimes.com/2007/10/28/world/africa/28darfur.html> (30.07.2010)

²⁰⁰ <http://www.timeturk.com/haberdetay.asp?Newsid=114067&Categoryid=2> target=

²⁰¹ Hoile, D., a.g.k., s.21

Sudan Hükümeti Çad Devlet Başkanı İdris Debi'nin girişim ile başlayan günümüze kadar farklı araçlar himayesinde ve farklı yerlerde organize edilen bütün barış görüşmelerine katılmış ve sorunun barışçı bir çözüme kavuşması için olumlu tutum sergilemiştir.

2.3 Sudan Hükümetinin Darfur Sorununun Çözümüne İlişkin Aldığı Tedbirler

Uluslararası toplumun baskılarından ve UCM tehdidinden dolayı köşeye sıkışan Sudan Hükümetinin ülke bütünlüğünü koruyacak barışçıl bir çözüm için gösterdiği çabalara ilaveten ilaveten Darfur'da bir takım siyasal, hukuksal ve ekonomik adımlar attığını görüyoruz. Özetle;

2.3.1 İnsan Hakları İhlallerini Araştırma Komisyonu

7 Nisan 2004'te Darfur'un sorunlarını araştırmak ve çözüm önerileri getirmek üzere bir bakanlar komitesi kuruldu. 10 Nisan 2004'te insan hakları ihlallerini araştırmak üzere bir komisyon oluşturulduğu açıklandı. Bu komite Ocak 2005'te çalışmalarını tamamlayarak tespit ve önerilerini hükümete sundu.

2.3.2 Kadın Ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Önlenmesi Komitesi

Haziran 2004'te kadınlara yönelik şiddet ve tecavüz olaylarını araştırmak üzere Adalet bakanlığı bünyesinde bir komite oluşturuldu. Bu komitenin çalışmaları sonucunda Ağustos 2005 ayında hükümet kadınlara ve çocuklara karşı saldırıları önlemek için bazı tedbirleri açıkladı.

2.3.3 BM İle İnsan Haklarına İlişkin İşbirliği

Hükümet, uluslararası kurumlarla da işbirliği yapıyor görünmeye gayret etti. İnsan hakları kuruluşlarının bölgeyi ziyaret etmesine yardımcı olduğunu göstermeye çalıştı. Bu çerçevede BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği adına Prof.Yakın Ertürk başkanlığında bir heyet Eylül ve Ekim 2004 aylarında bölgede incelemelerde bulunmuş ve rapor tanzim etmiştir.²⁰²

2.3.4 Hükümet'in Sorununun Çözümüne İlişkin Açıkladığı Önlemler Paketi

18 Haziran 2004'te Sudan Cumhurbaşkanı Ömer El Beşir, Darfur sorununun çözümüne ilişkin tüm imkanların seferber edildiğini savunan yedi maddelik bir önlemler paketi açıkladı:

2.3.4.1 Çözüm Seferberliği Talimatı

Tüm hükümet kaynaklarını ve birimlerini Darfurdaki huzur, güven ve istikrarın kurulması için harekete geçirilmesine ilişkin bir deklarasyon yayınlandı. Sudan Hükümeti ülke çapında tüm idari birimlerin bu deklarasyon çerçevesinde yeniden yapılandırılmasını, tüm ekonomik kaynakların sorunun çözümüne yönelik yeniden planlanmasını kararlaştırdı.

2.3.4.2 İnsan Hakları Özel Mahkemesi

İnsan hakları ihlallerine ilişkin Suçları araştırmak suçluları bulmak ve cezalandırmak için özel bir mahkeme kuruldu.

²⁰² Hoile, D., a.g.k., s.44

2.3.4.3 Yeni Bir Polis Gücü

Köyleri hem isyancı gruplara hem de Cancevid çetelerinin saldırılarına karşı korumak ve yerlerinden edilen insanların güvenle evlerine dönmelerini sağlamak amacıyla yeni bir polis gücü oluşturuldu.

2.3.4.4 Bölge Tarımına İlişkin Önlemler

Tarım Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı kuracakları ortak bir çalışma komisyonu ile bölge tarımını destekleyici tedbirler alacaklar.

2.3.4.5 Sağlık Seferberliği

Sağlık Bakanlığı bölgeye yönelik sağlık taraması yapacak. Sağlık alanında uluslar arası yardımların bölgeye ulaşmasına yardımcı olunacak.

2.3.4.6 Güvenli Eve Dönüş İçin Önlemler

Resmi ve gayri resmi tüm kurum ve kuruluşlara evlerini terk etmiş olan halkın güvenli bir şekilde evlerine dönmelerini teşvik etmek için çağrıda bulunuldu, güvenli eve dönüş için her türlü önlemin alınacağı açıklandı.

2.3.4.7 Milli Diyalog Konferansı

Tüm Sudan çapında Milli bir diyalog kurulmasını sağlamak amacıyla konferans düzenleme kararı alındı.

2.3.5 Alman Tedbirlerin Uygulanması

Haziran 2004 te hükümet bir milyondan fazla insanın evlerine geri dönüşünü sağlamak üzere gerekli tüm hazırlıkların yapıldığını açıkladı. Bu amaçla, Afrika Birliği temsilcisi ve BM Genel sekreteri ile bir eylem planı üzerinde mutabık kalındı. 2004 yılı sonuna doğru Sudan Hükümeti tüm tedbirlerin uygulamaya sokulduğunu açıkladı.²⁰³

Görünen odur ki Sudan Hükümeti bölgede barış için çaba harcamıştır. Ancak bunlar yeterli olamamıştır. Aldığını duyurduğu birçok önlemin uygulanmadığını kurulan komitelerin de işlevsel olmadığını görüyoruz. Özellikle İnsan Hakları ihlalleri Sudan Hükümetini kaygılandıran bir sorun gibi görünmüyor. Sudan Hükümetini kaygılandıran uluslararası toplum ve kurumların Sudan Hükümetine yönelik eleştirileri ve yaptırımları.

²⁰³ Hoile.,a.g.k.s.43

IV.BÖLÜM

DARFUR KRİZİNİN GELECEĞİ VE OLASI SONUÇLARA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Darfur Krizi'nin geleceğine ilişkin 3 olası sonuçtan söz edebiliriz: **1) Çözumsuzlük:** Kısa vadede en olası sonuç çözümsüzlük ve çatışmaların devam etmesi durumudur. Bu durumu sağlamaya çalışan odaklar, çözüm için çalışan odaklardan çok daha güçlüdürler ve daha fazla çaba sarfetmektedirler. **2) Sudan'ın bölünüp parçalanması** durumdur. Bu durum bölge açısından felaket senaryosu olabilecek niteliktedir. Zira bu durum gerçekleşirse bölge nüfusu özgürlüğü ile birlikte doğal kaynaklarını da kaybedebilecektir. Uzun vadede bölge üzerine yapılan planlar ve sorunların krize dönüştürülmesinde ve yaygınlaştırılarak devam ettirilmesinde katkısı olan güçlerin hedefi de böyle bir sonucu elde etmektir. **3) Barışçıl Çözüm:** Çatışmaların sona ermesi, barışçıl bir çözüme ulaşılması ve Sudan'da demokratik, federatif bir yapının oluşturulmasıdır. Bu durum bölge insanı için en ideal çözümdür, ancak herkesi tatmin edici ve kalıcı olabilecek bir barışa ulaşmak oldukça zor görünüyor

1. ÇÖZÜMSÜZLÜK DURUMU, ÇATIŞMALARIN DEVAM ETMESİ VE BU DURUMU İSTEYEN ODAKLAR

Birçok batılı gözlemci,yazar ve düşünür'e göre Darfur Sorunu çözümsüz bir problemdir.²⁰⁴

Kısa vadede en güçlü olasılık çözümsüzlük, yani çatışmaların devam etmesi, insan hakları ihlallerinin devam etmesi, açlık, sefalet, sürgün ve tecavüzlerin devam etmesidir. Bu ortam, şu anki durumdan yararlanan ve istediği şekilde yönlendirebilen, provoke edebilenler için en ideal bir ortamdır. Çözumsuzlüğün devamını isteyen ve mevcut durumdan yararlananları aşağıdaki şekilde gruplandırabiliriz:

1.1 İsyancı Grupların Lider Kadrosu

İsyancı grupların lider kadrosu silahlı güçlerin yaptığı eylemlerin doğrudan içerisinde olmadıkları için çatışmanın risk ve sıkıntılarından uzaktırlar. Çatışmalar devam ettikçe de genellikle batı ülkelerinin konforlu hayat standartlarında yaşamlarını sürdürmektedirler. Çatışmalar devam ettikçe hem statüleri hem de çatışmalar sayesinde sürdürdükleri gelir kaynakları devam edecektir. Bir çözüme ulaşılması ve halinde elde ettikleri saygınlık ve gelirleri kaybedecekleri gibi, risksiz sorumsuz lüks yaşam standardı da ellerinden çıkacaktır. Bu durumda çözümün önünde önemli bir engel olarak durmaktadır. Bu arada görüşmelerde, çözüme ikna edilen, razı edilen liderin yerine grup içerisinde aynı statü ve imkanlara kavuşmak hevesinde olan yeni lider adayları yeni tehditler olarak durmaktadır. Sonuçta elde edilen statüler belli yasa ve kurallarla değil arkasında bir grup silahlı insan desteği ve daha önemlisi de isyanın devam ve finansmanını sağlayan dış güçlerin desteğini elde etmek lider olmak için yeterli olmaktadır.

1.2 Cancevit Ve Benzeri Silahlı Gruplar

Cancevit ve benzeri silahlı gruplar bir taraftan isyancılara karşı hükümetin yanında mücadele ettiklerini söyleyerek hükümetten maddi destek almaktadırlar, diğer taraftan yine isyancıların saldırılarına muhatap olan sivil köylüler ve kabileler'den de kendilerine sağlanacak koruma karşılığında bir bedel almaktadırlar. Bu bedelin tutarını da ne yazık ki elinde silah olan

²⁰⁴ Herlinger, C., ve Jeffrey, P., Where Mercy Fails Darfur's Struggle To Survive, Londra, 2009, s.29

grup belirliyor. İşte bu ortamdan gelir ve destek ve saygınlık elde etmiş olan bu çete ve silahlı gruplar çatışmaların ve sorunların devam etmesinden yararlanmaktadırlar.

1.3 Dış Güçler

Çatışmaların sürmesini isteyen dış güçleri 3 grupta özetleyebiliriz: Küresel Güçler, Bölgesel Güçler ve Tedarikçiler.

1.3.1 Küresel Güçler

Dünyadaki genel güç dengeleri açısından, doğal kaynaklarını kontrol edebilmek, siyasi ve ekonomik nüfuz ve kontrol elde edebilmek açısından Afrika ve Sudan'a yönelik hedefleri olan küresel güçler, Darfur sorununu bir araç olarak kullanmaktadırlar. Bu küresel güç veya güçler hedefledikleri noktaya gelinceye kadar, kendi kontrolleri dışında bir barış ve çözüme olumlu bakmayacaklardır. Çözumsuzlük ve çatışmalar devam etmeli ki çatışmaların beslediği atmosfer, gerektiği zaman, tarafları normal şartlarda istemedikleri çözüme razı etmede kullanabilsin.

1.3.2 Bölgesel Güçler

Sudanın komşuları veya bölgesindeki bazı güçler Darfur Sorunu'nunkendilerine sağlayacağı yararı hesaplayarak çatışmaların devamını istemektedirler. Bu güç odakları kendi başına hareket edebildikleri gibi genellikle bir küresel gücün bölgedeki partneri rolünde de hareket edebilmektedirler. Çatışan gruplara, çatışmalardaki dengeleri etkileyerek, muhalif tarafa çeşitli dayatmalar yapan bu güçler zaman zaman destekledikleri tarafı da değiştirebildiklerini de gözlemliyoruz.

1.4 Silah Ve Malzeme Tedarikçileri

Çatışan gruplara silah vesaire çatışma malzemeleri satan tedarik zinciri içerisindeki ülke, küresel şirket ve organizasyonlar da elde ettikleri gelirlerinin kaynağı olan çatışmaların devam etmesinden yanadırlar.

1.5 Sudan Yönetimi İçerisinde Çatışmaların Devamından Yana Olanlar

Sudan yönetimi içerisindeki çözüm istemeyen kesimler ise krizin devam etmesinden yarar sağlayan bürokratlar ile halkın demokratik taleplerinin önünü kesmek için krizi bir tehdit unsuru olarak kullanan politikacılarıdır.

1.5.1 Bürokratlar

Çatışmalar nedeniyle önemli görev ve yetkilerle donatılmış olan asker ve sivil bürokratlar, çatışmalar sona erdiği zaman aynı düzeyde güç ile donatılmayacaklarını bildikleri için -kontrol edebildikleri- kriz ortamı onlar için istenilmeyen bir durum değildir.

1.5.2 Politikacılar

Demokratik olmayan yönetimler daima içeride veya dışarıda bir düşmana ihtiyaç duyarlar. Bu düşman unsur veya olgu halkın olası demokrasi, özgürlük, adalet veya ekonomik refah taleplerini önlemek için veya ertelemek için kullanılan bir tehdit unsurudur bir mazeret unsurudur.

2. SUDAN'IN BÖLÜNÜP PARÇALANMASI

Uzun vadede bazı küresel bölgesel güçlerin istediği sonuç budur. Parçalanmış bir Sudan'ı hedefleyen küresel, bölgesel ve yerel güçler'in varlığını inkar edemeyiz.

Afrika'da, gelişen ve büyüyen bir ekonomiye sahip, kendi başına hareket edebilecek yetenekte bir büyük İslam ülkesinin varlığını istemeyen bazı küresel güçler Darfur Sorunu'nun Sudan'ın parçalanması ile sonuçlanmasını istemektedirler. Bu güçlerin başında ABD gelmektedir. İngiltere, Fransa ve Almanya ise ekseninde kendi çıkarları olmak üzere, ABD'de ile paralel hedeflere sahiptirleri. Özellikle İngiltere ve Fransa, sömürge dönemi sonrasında da Afrika'da devam ettirdikleri kontrolü şimdi ABD ve Çin'e kaptırmamak için büyük bir çaba içerisinde, gerekirse ABD ile ortak olmaya razı olacaklar. İsrail ise Sudan'a yönelik böyle bir hedefi olduğunu nerede ise gizlemeye bile gerek duymamaktadır.

Bölgesel ölçekte komşu ülkelerden de değişik nedenlerle aynı sonucu isteyen ülkelerin varlığı bilinen bir gerçektir. Örneğin Eritre, alenen isyancıları desteklediğin açıklamaktan çekinmemiştir. Etiyopya'da aynı paralelde politikalar izlemiştir. Adeta bu ülkeler bölgeye ilişkin küresel planlarda kendilerine verileceğini umdukları rollerin cazibesi altındadırlar.

Libya ise, hem "Büyük Libya" hayalinin bir parçası olan Darfur'un Sudandan ayrılmasını, hem de kendi liderlik planlarına zarar verebilecek güçlü bir alternatif ülke olmasını istemediği için Sudan'ın bölünmesinden, küçülmesinden mutlu olabilir.

Yerel unsurlardan bazı isyancı gruplar, bağımsız bir Darfur (dolayısıyla parçalanmış bir Sudan) hedefliyorlar. Örneğin SLA'nın El Nur kanadının düşüncesine göre, bağımsızlık halinde, Darfur'un kaynakları Darfurlularda kalacak ve kendi kendilerini yönetme hakkına sahip olacaklar. Yine diğer büyük isyancı grup olan JEM'in El Turabi yanlısı kesimi de SLA'nın El Nur kanadı ile aynı görüştedirler.

3. KALICI BARIŞ VE DEMOKRATİK FEDERAL SUDAN'IN KURULMASI

3.1 Çözüm:

Darfur Sorunu'nun sona ermesi için çözüm, tüm tarafları tatmin eden adil ve kalıcı barışa ulaşılması ve Demokratik Federal bir Sudan'ın kurulmasıdır. Ülke bütünlüğünü korumayı, kaynakların eşit paylaşımını, demokratik ve adil bir yönetim düzeni kurmayı esas alan bir barış anlaşmasına ulaşılması hem Sudan için hem de Darfur için en ideal çözüm olacaktır.

Demokrasi, Hukuk ve Özgürlük alanında evrensel ölçüleri hedefleyen, yönetim biçimi olarak federatif bir yapı ile yerinden yönetimi benimseyen bir çözüm şekli Sudan ve Darfur için de en isabetli çözüm alternatifidir. Zira ülke bütünlüğünü zedeleden yerel unsurların

yönetimde söz sahibi ve ülke kaynaklarından adil pay sahibi yapıldığı bir sistem kurulabilirse, bu sistem üzerine hızlı bir ekonomik ve sosyal kalkınma modeli geliştirilebilir. Bu da kalıcı bir barışın tesisi için, en doğru adım olacaktır. Demokrasi ile yönetilen, insan haklarına saygılı ve güçlü bir Sudan kendi vatandaşları için olduğu gibi, bölge için de dünya barışı için de huzur ve güven kaynağı olabilecektir.

3.2 Öneri

BM gözetiminde “Sudan Barış Konferansı” düzenlenmelidir. Bu konferansta şu kararlar tartışılmalıdır:

- 1- Derhal bir ateşkes yapılmalı, bölge insanına acil insani yardımlar ulaştırılmalıdır,
- 2- Adil ve kalıcı bir barış anlaşması imzalanmalıdır,
- 3- Darfur’u da içine alan tüm Sudan’da demokratik ve federal bir düzen kurulmalı, siyasi, ekonomik, sosyal ve hukuksal reformlarla ülke yeniden yapılandırılmalıdır.

Bu çerçevede;

- 3.1- Sudan’ın kaynaklarından tüm vatandaşlarının eşit ve adil bir biçimde yararlanacağı bir sistem kurulmalıdır,
- 3.2- Kalkınma seferberliği ve ülkenin doğal kaynaklarını ekonomiye kazandıracak planlamalar yapılmalıdır. Örneğin; Kurulacak rafineri ve benzeri sanayi tesislerinde bölge insanına istihdam olanağı oluşturulmalı, böylece bölge insanına tarım ve hayvancılık dışında alternatif geçim kaynağı sunulmalıdır,
- 3.3- Eğitim, Sağlık ve Ulaşım alanında çağdaş bir atılım planlanmalıdır.
- 3.4- Ülkede, düzeni adil bir şekilde kollayacak, yasalara ve hukuka saygılı bir kolluk gücü oluşturulmalıdır,
- 3.5- Sivil ve askeri bürokrasi, demokratik ülkelerdeki gibi çalışacak şekilde reforme edilmelidir.
- 3.6- Başta anayasa olmak üzere, ülkenin hukuk sistemi yeniden yapılandırılarak söz konusu reformlara hukuksal çerçeve hazırlayacak şekilde düzenlenmelidir.

Barış ortamını sağlamak ve yukarıda sözü edilen reformları gerçekleştirebilmek tek başına Sudan’ın yapabileceği bir şey değildir. Zaten bunu yapmaya gücü ve iradesi olsaydı şimdiye kadar yapabirdi. O halde bu işlevi yerine getirecek uluslararası bir güce gereksinim vardır. Bu nedenle BM nezaretinde yapılacak “Sudan Barış Konferansı”nda, Sudan’da barışı sağlayıp, yukarıda sözü edilen reformları gerçekleştirmek üzere Sudan’a yardımcı olacak, özel yetki ve yeteneklerle donatılmış bir uluslararası “kurul” oluşturulmalıdır. Bu “kurul”, hegemonyacı anlayış ve hedefi olmayan sınırlı sayıda bir grup ülkenin oluşturacağı bir yapı olmalıdır.

Oluşturulacak bu kurul’un, yapısı, süresi ve yetkileri bağlayıcı uluslararası anlaşma ile belirlenmeli, ihlal edilmesi halinde ağır yaptırımlar içermelidir.

Bu kurul, yapılacak olan anlaşmada kendisine verilen yetkilerle, anlaşmada belirtilen sürede ve yine anlaşmada kendisine verilen görevleri aşağıdaki şartları sağlamak üzere yerine getirecektir. (Bu kurula verilecek süre belirtilen görevleri yerine getirmeye yetecek kadar makul bir süre olmalıdır.) :

- 1- Barışı tesis edip yukarıda sözü edilen reformların öngördüğü sistemi tüm kurum ve kurallarıyla, kurmak ve işlemesine yol göstermek suretiyle yardımcı olmak,
- 2- Ülkede demokratik bilincin yerleşmesine yardımcı olmak,

- 3- Darfur'da çatışan taraflar arasında barış ve birlikte yaşama kültürünün gelişmesine yardımcı olmak,
- 4- Eğitim düzeyinin hızla yükselmesini temin edecek önlemlerin alınmasına yardımcı olmaklıdır.

Yine, sözü edilen “kurul”a bağlı veya onunla koordineli çalışacak ayrı bir askeri bir güç oluşturulmalıdır. Bu askeri güç'ün işlevi; 1) Barış'ın kurulup yerleşmesini, iç güvenliğin yeniden tesisini temin etmek, 2) Yeni bir kolluk gücünün oluşmasını sağlamak, ve 3) Ordunun yeniden yapılandırılmasında danışmanlık yapmak olmalıdır.

Ayrıca, yukarıda önerilen reformları ve kalkınma hamlesini yapabilecek ekonomik kaynağa ve uzmanlara ihtiyaç olacaktır. Bu kaynak Sudan'a kredi olarak sağlanmalıdır. Sağlanacak kredilerin verimli ve doğru bir şekilde kullanılması için de uzman desteği sağlanmalıdır.

Sudan, alacağı kredileri ve sağlanacak desteğin bedelini; Ekonomiye kazandırılarak gelir üretecek olan doğal kaynakları ile ödemelidir.

“Kurul” görevini öngörülen çerçevede tamamladığında Sudan, Küresel ve Bölgesel barış ve istikrara önemli katkıları olan saygın bir ülke olacaktır.

SONUÇ

Bu çalışma çerçevesinde incelenen kaynaklar ve yapılan araştırmalar neticesinde ulaşılan sonucu üç bölümde özetleyebiliriz:

Birincisi: Darfur'daki insani durum sürdürülebilir olmaktan çoktan çıkmış, insani bir felaket haline almıştır. Ne yazık ki sorunun tarafları durumu umursamaz görünüyorlar. Sudan Hükümeti felaketin boyutunu görmezden gelmeye veya en azından gözlerden kaçırmaya çalışmaktadır. İsyancı gruplar da durumu istismar etmeye devam ederken çözüm için yeterli çabayı sarfetmiyor, gerekli fedakarlıklarda bulunmuyorlar. Hatta isyancı gruplar için bölgedeki sivillerin mağduriyetini uluslararası arenada kendilerine siyasal ve parasal destek sağlayan bir kaynak haline gelmiştir. Küresel güçler için ise bölgedeki insani durum, bölgeye yönelik planların uygulanması için bir araçtır. Dolayısıyla insani durum ne kadar kötü olursa o ölçüde Sudan'a müdahale ve yaptırım meşrulaşacaktır. Sonuçta; politik, ekonomik, stratejik vs. kazanımlar için insan hakları feda edilmektedir.

İkincisi: Darfur Sorunu'nun boyutu Sudan'ı, ve bölgeyi aşmış, artık küresel ölçekte bir soruna dönüşmüştür. Giriş'te öne sürülen varsayım, doğrulanmış görünmektedir. Zira, Darfur Sorunu, yerel nedenler ve bölgesel teşviklerle başlamış olsa da, bir krize dönüştürülerek, yaygınlaştırılması ve devamının sağlanması küresel aktörlerin planlarına uygun olarak verdikleri destek ve yönlendirmeler sayesinde olmuştur. Dolayısıyla, sorunun çözümü de küresel ilişkiler zemininde mümkün olabilecektir. Kabileler arasında arazi ve su kullanımı üzerine aşiret boyutunda başlayan çatışmalar, genişletilerek, önce etnik ve bölgesel boyuta ulaştırılmış daha sonra da küresel güçlerin bölgeyi yeniden tanzim amaçlarında kullanılan bir araç haline dönüşmüştür.

ABD'nin dünyayı tek kutuplu hegemonyasına göre tanzim etme planlarında, Darfur'a Irak ve Afganistan rolü biçilmiş olduğu iddialarını ciddiye almak için yeterli neden vardır. Başta İngiltere, Fransa ve Almanya olmak üzere, AB'nin önde gelen ülkeleri de bölge üzerindeki sömürgecilikten beri süre gelen hakimiyetlerini ABD veya ÇİN'e kaptırmamak veya en azından ortak olmak için çare aramaktadırlar. Bu çerçevede önde gelen isyancı gruplardan JEM İngiltere'den destek görürken SLA Fransa tarafından desteklenmektedir. Bu örnekleri arttırabiliriz. Sudan Hükümetini destekleyen Çin ise şimdiden bölgeye petrol yatırımları ile yerleşmiş durumdadır. Diğer taraftan İsrail'in isyancı gruplara verdiği destek çatışmalar için en ciddi katkıların başında gelmektedir.

Üçüncüsü: Zorluklarına rağmen adil ve kalıcı bir barış tüm taraflar için en doğru çözümdür. Yerel, küresel ve bölgesel güçlerin farklı farklı hedef ve planlarına rağmen herkes için en doğru çözüm; Bütünlüğünü koruyan bir Sudan içinde ulaşılacak adil ve kalıcı bir barıştır.

Adil ve kalıcı bir barış sağlanırsa mevcut doğal kaynakların kullanımıyla hızlı bir kalkınma hamlesi başlatabilir. Bunun en önemli bir şartı da tam anlamıyla demokratik ve özgürlükçü bir rejimdir. Demokratik ve federatif bir yapı da hızlı bir kalkınma hamlesi Sudan'ı bölgesinin ve Afrika'nın istikrar unsuru haline dönüştürebilir. Esasen bu durum küresel güçler için en doğru olan çözümdür. Zira, istikrarsız Afganistanın dünyaya ne kadar istikrarsızlık ihraç etme potansiyeli taşıdığı görülmüştür. Aynı yöntemle istikrarsızlaştırılacak olan Sudan küresel güçlerin de uzun vadeli çıkarlarına ve dünya barışına hizmet etmeyecektir.

KAYNAKÇA

- 1- AÇAUM, Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Araştırma Ve Uygulama Merkezi, Afrika Gündemi Raporu, Ankara, Mart 2009
- 2- AI, ,“Sudan Displaced In Darfur A Generation Of Anger” Uluslararası Af Örgütü, Uluslar arası Sekreteryaya Raporu,1 Ocak 2008.
- 3- Aras, B., “Üç Ahmetler Darfur ve Yeni Ortadoğu”, Sabah Gazetesi, 27 Temmuz, 2010
- 4- Arsdale, P.W.V., Forced to flee: Human Rights And Human Wrongs In Refugee Homelands, Maryland, 2006.
- 5- Bardakçı, M., “Galler Prensi’ni Biliriz, Darfur Prensi’nden İse Haberimiz Yoktur”, Hürriyet Gazetesi, 02 Nisan 2006.
- 6- Bashir, H.,ve Lewis, D., Tears Of The Desert A Memoir Of Survival In Darfur, New York, 2008.
- 7- BM, The Report Of The International Comission of Inquiry on Darfur To The United Nations Secretary General,Geneva, 2005
- 8- Burr, M.J., ve Collins, R.O.,” Darfur: The Long Road To Disaster”, Princeton, 2006.
- 9- Collins, Robert O., A History Of Modern Sudan, Cambridge,2008.
- 10-Çakmak, C., “Darfur’da Türkiye’nin Rolü, Yenişafak Gazetesi”, 5 Şubat 2007
- 11-Çakmak,C., “Uluslararası Ceza Mahkemesinin Darfur Krizi’ne Müdahil Olması ve ABD’nin Süper Güç Olarak Limitleri, Uluslararası Hukuk Ve Politika Dergisi”, c.3,n.10,ss.43-47,Ankara, 2007
- 12-De Waal,A., War In Darfur And Search For Peace, Londra,2007.
- 13-Flint,J.,ve De Waal, A.,Darfur:A New History Of A Long War,New York,2008.
- 14-GAO-07-24, United States Government Accountability Office, “Report To Congressional Requesters,Summary Descriptions Of Death Estimated Review, on Darfur Crisis”, 2006.
- 15-Goff, V., Darfur:Genocide In The 21st Century,Tez, Rode Island Üniversitesi,2007.
- 16-Gökçen,C., “Biladussudan Ve Darfur Sorunu”,(Röp., A. Emiroğlu), Uran Dergisi , ss.14-18, Temmuz 2007.
- 17-Gürseler.,C., El-Beşir'in Tutuklanması İstemi ve Sudan'da Artan Gerilim,Asam Raporu, 15Eylül 2008.

- 18-Hasan,Y.F, “Sudan Özelinde Türk Afrika İlişkilerinin Bazı Yönleri”, (Çev.H.D.Bilgin), Makale,Tasam 1.Uluslararası Türk Afrika Kongresi, İstanbul, Kasım 2005
- 19-Herlinger, C., ve Jeffrey, P., Where Mercy Fails Darfur’s Struggle To Survive, Londra, 2009.
- 20-Hoile, D., Darfur In Perspective, Londra,2006.
- 21-Kalkan, E., “İşte Darfur Gerçeği”, Hürriyet Gazetesi,06 Aralık 2009.
- 22-Kavas,A.,Osmanlı Afrika İlişkileri, İstanbul, 2006
- 23-Kavas, A., “Türkiye’nin Afrika’ya Yönelmesinde Küreselleşmenin Etkisi”, Makale, Türkiye ve Afrika Ülkeleri Diplomatik Temsilcileri Ortak Stratejik Vizyon Geliştirme Projesi, 1.Çalıştay Sonuç Raporu : Küresel Ve Bölgesel Sorunların Türkiye ve Afrika Ülkelerine Yansımaları”, (Editör: U. Tepebaş), İstanbul, s.17-22, , 19 Mayıs 2007.
- 24-Kavas, A., “Geçmişten Günümüze Afrika”,İstanbul, 2005.
- 25-Kavas, A,“Afrika’da İslam’ın Yayılışı” Tebliği: Afrika Müslüman Ülke ve Topluluklar Dini Kurum Ve Kuruluş Temsilcileri 1.Toplantısı, 01 Kasım 2006.
- 26-Kuskus İ. K.,(2009) “Profesör Mahmut Mamdani İle Röportaj”, (Çev.A.Şen), Timeturk, 03.03.2009
- 27-Levy, J., Genocide In Modern Times Genocide In Darfur, New York, 2009.
- 28-Lindsay,T., “Darfur- A Cultural Handbook”,Conflict Studies Research Center Special Series 07/13, Defence Academy of United Kingdom”, Londra, 2007
- 29-Mamdani, M., The Politics of Naming: Genocide, Civil War, Insurgency, Londra, 2007.
- 30-Morton, J., The Poverty of Nations: The Aid Dilemma At The Heart Of Africa, New York, 1996,
- 31-Nachtigal, G.,Sahara and Sudan:Wadai and Darfur, Los Angeles , 1975.
- 32-O’Fahey,R. S.,The Darfur Saltanate: A History, New York, 2008.
- 33-O’Fahey, R.S,“Conflict In Darfur Historical And Contemporary Perspectives, Switzerland, 2006.
- 34-Öztürk, H.,Darfur veya Bir Krizi İsimlendirme Sorunu, Rapor, Bilgesam, 29 Temmuz, 2008
- 35-Prunier, G., Darfur: The Ambiguous Genocide,New York, 2007
- 36-Taşdemir, F., Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar Hukuku, Ankara, 2009.

- 37- **Tıgh, İ.**,“Ömer El Beşir’in Darfur Açılımı” Dünya Bülteni, 28 Şubat 2010
- 38- http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2010/04/100426_sudan.shtml (30.06.2010)
- 39- http://www.channel4.com/news/articles/politics/international_politics/sudan+president+no+mass+rape/2493762 (10.10.2009)
- 40- <http://www.countercurrents.org/hassan240210.htm> , (25.07.2010)
- 41- <http://www.guardian.co.uk/world/2010/apr/26/bashir-sudan-elections-kiir-secession> (08.07.2010)
- 42- <http://www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1031681>
Erişim:23 Aralık 2008
- 43- <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-sudan-siyasi-iliskileri.tr.mfa> (27.07.2010)
- 44- <http://www.nytimes.com/2007/10/28/world/africa/28darfur.html> , (30.07.2010)
- 45- <http://www.savedarfur.org/pages/primer> (30.07.2010)
- 46- http://www.servinghistory.com/topics/Darfur_conflict::sub::Mortality_Figures (07.07.2010)
- 47- http://www.sis.gov.eg/En/LastPage.aspx?Category_ID=76 (06.06. 2010)
- 48- <http://physiciansforhumanrights.org/students/darfur/documents/darfur-culture-guide.pdf> , (25.06.2010)
- 49- <http://www.timeturk.com/mamdani-ile-darfur-kitabi-uzerine-roportaj-79535-haberi.html> (24.06.2010)
- 50- http://www.umrandergisi.com/HDF_detay.asp?bicim=K&ID=1254&K=&KK= (07.07.10)
- 51- <http://www.unicef.org/infobycountr> (30.07.2010)
- 52- <http://www.un.org/News/Press/docs/2004/sc8160.doc.htm> (22.07.2010)

ÖZGEÇMİŞ

20 Mart 1964 yılında Erzurum'da dünyaya geldim. İlk Okul, Orta Okul ve Lise'yi Erzurum'da bitirdim. 1981 yılında girdiğim Orta Doğu Teknik Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi'nden 1986 yılında mezun oldum. Askerlik görevimi 1990 yılında İstanbul'da tamamladım. 1995 yılına kadar özel sektörde çalıştım. 1995 yılından beri ortağı olduğum şirketin yönetimini yürütmekteyim.

2008 yılında Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümünde Yüksek Lisans eğitimine başladım.

Yabancı dilim İngilizce ve Fransızca'dır. Evli ve 2 çocuk babasıyım.

Aday: **İbrahim ACAR**